

Національна академія наук України
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
Науково-дослідний інститут пресознавства
National Academy of Sciences of Ukraine
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
Research Institute for Press Studies

Пресознавство

Press Studies

Засновано 2022 року
Виходить двічі на рік

Founded in 2022
Issued twice a year

Випуск 8
Issue 8

Львів – 2026
Lviv – 2026

УДК 070(051)
DOI 10.37222/2786-7552-2026-8

*Друкується за ухвалою вченої ради
Львівської національної наукової
бібліотеки України імені В. Стефаника
(протокол № 3 від 01.05.2026)*

Пресознавство: НАН України. ЛННБ України імені В. Стефаника. Науково-дослідний інститут пресознавства. Львів, 2026. Вип. 8. 176 с.
Press Studies: NAS of Ukraine. Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv. Research Institute for Press Studies. Lviv, 2026. Issue 8. 176 p.

Редакційна колегія

Головний редактор

Костянтин Курилишин, канд. іст. н, с. д.

Заступники гол. редактора

Зоряна Галаджун, канд. соц. ком., доц.

Відповідальний секретар

Тетяна Ковальова, канд. соц. ком., доц.

Члени редколегії

Тарас Батюк, канд. соц. ком., доц.

Вікторія Ковпак, д-р соц. ком., проф.

Epp Lauk, PhD, проф. (Литва, Фінляндія)

Томас Петрейкіс, PhD, доц. (Литва)

Наталія Поплавська, д-р філол. н., проф.

Стефані Прево, PhD (Франція)

Наталія Сидоренко, д-р філол. н., проф.

Віталій Тельвак, д-р іст. н., проф.

Editorial Board

Editor-in-Chief

*Kostiantyn Kurylyshyn, PhD in History,
Senior Researcher*

Deputy editor-in-chief

*Zoriana Haladzhun, PhD in Social
Communication, Assoc. prof.*

Secretary in Charge

*Tetiana Kovalova, PhD in Social
Communications, Assoc. Prof.*

Members of the Editorial Board

*Taras Batiuk, PhD in Historical
Sciences, Assoc. Prof.*

*Viktoriia Kovpak, Doctor habil. in
Social Communication, Prof.*

*Epp Lauk, PhD, Prof. (Lithuania,
Finland)*

*Tomas Petreikis, PhD, Assoc. Prof.
(Lithuania)*

*Nataliya Poplavska, Dr. habil.
in Philology, Prof.*

*Stéphanie Prévost, Dr., PhD
(France)*

*Nataliia M. Sydorenko, Dr. habil.
in Philology, Prof.*

*Vitalii Telvak, Dr. habil.
in Historical Sciences, Prof.*

**Ідентифікатор у Реєстрі суб'єктів у сфері медіа: R30-04562
(Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення
№ 1446 від 25.04.2024 р.)**

Журнал занесено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б» у кластер «Гуманітарні науки та мистецтво» за спеціальностями: В9 – Історія та археологія; В12 – Культурологія та музеєзнавство. Наказ Міністерства освіти і науки України № 928 від 11.06.2026 р.

ISSN 2786-7552 (Print)

©Львівська національна наукова бібліотека
України імені В. Стефаника, 2026
©Науково-дослідний інститут
пресознавства, 2026

Олеся Дроздовська

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6687-4518>

кандидатка філологічних наук, старша наукова співробітниця,
старша наукова співробітниця

Науково-дослідного інституту пресознавства,
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
(Львів, Україна)
olesyadroz@gmail.com

УДК 070.445(477.8)"1925/1939":070-055.2(=161.2)(510)

**ЖУРНАЛ «ЖІНОЧА ДОЛЯ»
(КОЛОМІЯ, 1925–1939 рр.)
І УКРАЇНСЬКІ АВТОРКИ З КИТАЮ**

DOI 10.37222/2786-7552-2026-8-1

Мета статті – дослідити одну з маловивчених сторінок історії коломийського часопису «Жіноча Доля», пов'язану з українками, які у 20–30-х рр. ХХ ст. проживали в Китаї; з'ясувати особливості їхньої співпраці з виданням й визначити основні тематичні напрями надрукованих матеріалів. **Завдання** – встановити коло авторок, які дописували до журналу з різних міст Китаю, виявити їхні публікації та здійснити тематичний аналіз текстів. Серед **методів**, застосованих у процесі підготовки розвідки, – метод прес-кліпінгу, біографічний, компаративний та аналітичний методи. У результаті дослідження з'ясовано, що, крім епістолярію та репортажів відомої мандрівниці, журналістки і письменниці С. Яблонської, на сторінках журналу «Жіноча Доля» друкувалися матеріали М. Мельник, В. Осипенко, О. Рейтер, К. Слоновської та інших українок із Харбіна, Тяньцзіня, Шанхая. **Новизна** дослідження полягає у введенні до наукового обігу цього маловідомого епізоду історії коломийського часопису. У **висновках** наголошено, що співробітництво зазначених авторок із журналом не мало регу-

Для цитування: Дроздовська, О. (2026). Журнал «Жіноча Доля» (Коломия, 1925–1939 рр.) і українські авторки з Китаю. *Пресознавство*, 8, 3–32. Львів. <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2026-8-1>

лярного характеру, а було епізодичним, що зумовлювалося як відстанню, так і суспільно-політичними подіями в Китаї впродовж 1930-х рр. Відзначено жанрову специфіку публікацій цих авторок, яка полягає у переважанні репортажних та епістолярних матеріалів. Аналіз їхнього змістового наповнення дав змогу визначити такі основні тематичні напрями: 1) особливості повсякденного життя, культури та традицій китайського і японського народів, а також актуальні суспільно-політичні події в регіоні; 2) соціально-політичне становище українців і діяльність українських громадських інституцій у Китаї в 1930-х рр. Наголошено, що журнал виконував функцію інформаційно-комунікативної платформи, сприяючи зв'язкам українок, що проживали у різних містах Китаю, з Україною, та українськими еміграційними середовищами в інших країнах світу.

Ключові слова: українська жіноча преса, журнал «Жіноча Доля», українські авторки з Китаю, публікаційна активність, тематичний аналіз, українські емігрантські спільноти в Китаї, міжвоєнний період.

Постановка проблеми. Комплексне дослідження історії пресового видання передбачає вивчення особливостей його створення та функціонування, окреслення редакційної політики, критичне осмислення тематичного наповнення, характеристику жанрової палітри, з'ясування впливу на читацьку аудиторію та резонансу в суспільстві тощо. Процес реконструкції історії часопису охоплює також аналіз діяльності як ключових постатей видання (засновників, меценатів, видавців, редакторів, провідних співробітників), так і максимально повне відтворення кола його авторів, зокрема встановлення прихованого авторства, розрізнення авторів-тезок, з'ясування характеру і причин співпраці конкретних осіб із виданням тощо.

Журнал «Жіноча Доля» (Коломия) свого часу став унікальним двотижневиком (згодом – місячником), який завдяки співзасновниці й головній редакторці Олені Кисілевській та редакційному колективу впродовж п'ятнадцяти років об'єднував довкола себе чимале коло постійних авторів і епізодичних дописувачів. Із часописом співпрацювали або зрідка надсилали свої матеріали не лише ті, хто впродовж 1925–1939 рр. проживав у Галичині.

Його співробітниками чи авторами, які публікувалися принагідно, ставали представники української еміграції у різних країнах Європи, Азії, Північної і Південної Америки. Однак співучасть у формуванні змісту журналу авторів з-поза меж українських земель, зокрема тих, які проживали чи певний час перебували у Китаї, досі залишається однією з найменш вивчених сторінок історії цього видання.

Мета статті – дослідити одну з маловивчених сторінок історії коломийського журналу «Жіноча Доля», пов'язану з українськими авторками з Китаю; з'ясувати особливості їхньої публікаційної активності у виданні та проаналізувати тематичний спектр надрукованих матеріалів.

Об'єкт дослідження – журнал «Жіноча Доля», який під редактуванням О. Кисілевської виходив у Коломиї впродовж 1925–1939 рр.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В сучасному українському академічному дискурсі українська преса минулого століття продовжує залишатися об'єктом історичних, культурологічних, медіазнавчих студій, а також важливим наративним джерелом для вивчення різноманітних суспільно-політичних подій і процесів. Серед досліджень, які були опубліковані лише упродовж 2025 р. і на початку 2026 р., – статті В. Габора (Габор, 2025), О. Білоус і В. Лизанчука (Білоус & Лизанчук, 2025), О. Католи (Катола, 2025), Ю. Колісника (Колісник, 2026), С. Костя і Т. Бурдеги (Кость & Бурдега, 2026), Н. Кулеші й М. Посівнича (Kulesha & Posivnych, 2025), М. Нагорняк (Нагорняк, 2025), О. Середи (Середи, 2025).

Журнал «Жіноча Доля» неодноразово привертав увагу українських дослідників, адже був і залишається цікавим не тільки через читацьке призначення – жіноча аудиторія, а й завдяки різнобарвності контенту та широкому авторському колу. Зокрема, В. Качкан, аналізуючи зміст часопису, відзначив, що на його сторінках «читачі різних вікових груп та художніх уподобань знаходили необхідну інформацію через різножанрові публікації – від політики та громадсько-культурного життя, від просвітництва до порад у господарстві» (Качкан, 1993, с. 234). На популярності журналу серед читачів як на українських землях, так і серед широких кіл діаспори, а також на його ролі у

розвитку національного жіночого руху в Галичині наголошували у свої розвідках І. Монолатій (Монолатій, 1994) та В. Передирій (Передирій, 1996, с. 29–34; 2010). У контексті літературного процесу Галичини початку ХХ ст. це видання й зокрема опубліковані у ньому літературно-критичні та художні твори досліджував Л. Кліщ (Кліщ, 2006). Аналіз політичної тематики публікацій «Жіночої Долі» та еволюційних змін у світоглядній парадигмі щодо ролі жінки в суспільстві здійснила М. Павлюх (Павлюх, 2022), а специфіку висвітлення емансипаційного руху простежила М. Комариця (Комариця, 2024). Характеристиці особливостей епістолярної комунікації редакторки видання О. Кисілевської та С. Яблонської присвячено наукову розвідку Л. Сніцарчук (Сніцарчук, 2023), а на осмисленні феномена моди на сторінках журналу «Жіноча Воля», який був додатком до «Жіночої Долі», зосередили свою увагу Н. Зелінська і Х. Астапцева (Зелінська, Астапцева, 2025).

Водночас у науковому дискурсі відсутні дослідження авторського корпусу «Жіночої Долі», а також присвячені декодуванню криптонімів і псевдонімів, якими підписано досить багато матеріалів на його сторінках. Малодослідженим залишається і співробітництво з виданням українських емігрантів у Європі, Північній і Південній Америці та Східній Азії, а саме – у Китаї.

Сьогодні добре відомими є як ім'я, так і факт співробітництва із редакцією «Жіночої Долі» української мандрівниці, журналістки, письменниці Софії Яблонської, яка кілька років жила у Китаї, зокрема у м. Юнан-Фу (тепер – м. Куньмін). Проте імена інших авторок коломийського видання, які проживали в таких містах Китаю, як Пакхой (тепер – м. Бейхай), Пекін, Тяньцзін, Харбін, Шанхай, а також їхня публікаційна активність на його сторінках, досі не стали об'єктом наукового дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає в аналізі публікаційної активності на сторінках журналу «Жіноча Доля» Маріанни Мельник, Варвари Осипенко, Олени Рейтер, Капітолїни Слоновської, Софії Яблонської та ін., що передбачає визначення специфіки їхньої співпраці з виданням та окреслення жанрових і тематичних особливостей надрукованих у часописі текстів.

Методи дослідження. Методологічний апарат статті ґрунтується на історичному, соціокультурному та комунікативному

підходах, а також на поєднанні загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, зокрема описового, аналітичного та компаративного методів, а також методів прес-кліпінгу, контент-аналізу і біографічної евристики. Застосування зазначених підходів і методів дало змогу виявити на сторінках журналу авторок, які дописували до нього з різних міст Китаю, та ідентифікувати їхні тексти; встановити автоніми дописувачок, які друкувалися під псевдонімами та криптонімами (Маряна Г., Charly, M. M.; O. P., P.); з'ясувати особливості публікаційної активності українок з Китаю в журналі, а також проаналізувати тематичне спрямування і жанрову специфіку їхніх матеріалів.

Виклад основного матеріалу. У першій половині ХХ ст. Коломия, як слушно підкреслював Анатоль Курдидик, «була поважним центром української жіночої преси» (Курдидик, 1988, с. 317). Тут у вересні 1925 р. з ініціативи Союзу українок почав виходити журнал «Жіноча Доля», а згодом, як додатки до нього, – часописи «Жіноча Воля» (для сільського жіноцтва) і «Світ Молоді» (для дівчат). Окрім того, до початку Другої світової війни редакція «Жіночої Долі» видала низку календарів-альманахів під різними назвами.

З виходом у світ першого числа «Жіноча Доля» стрімко набувала популярності. Вагому роль у цьому відіграли не лише її організаційна приналежність видання, а й ім'я редакторки – Олени Кисілевської, а також її родинні зв'язки, широке коло спілкування. Уже в другому числі

за 1925 р. у часописі запрацював «Відділ американський». Упродовж семи років його відповідальним редактором був рідний брат О. Кисілевської, який підтримував її словом і фінансово, – Володимир Сіменович. Під його керівництвом у Чикаго працював «малий редакційний гурток», який взяв «в свої руки ведення» цього відділу (Сіменс, 1925). Поступово коло закордонних представників часопису зростало, серед них, зокрема, були: Олена Лотоцька в США, Ганна Романчич, Євгенія Ситник та Савеля Стечишин у Канаді, Дмитро Геродот у Румунії, Сергій Савицький у Бразилії. Окрім того, журнал можна було передплатити в головних управах і філіях Союзу українок та в інших українських жіночих організаціях.

Аудиторія журналу була надзвичайно широкою. Його передплачували не лише в Галичині, а й на Буковині, Волині, Закарпатті, в УСРР (зокрема редакції журналів «Знання», «Глобус», «Селянка України»), на Кубані (Лист з Кубані..., 1927), а також у багатьох країнах Європи, Північної та Південної Америки й Східної Азії. Окремі прихильники журналу поступово ставали його постійними авторами. Як згадувала членкиня редакційної колегії Емілія Дороцька-Кулик, редакція налагоджувала контакти «не тільки з читачками, що все більше й більше цікавилися різними справами, а в тому і жіночим питанням, але також з визначними особами в краю і за кордоном. Писали до нас і надсилали матеріали до газети Софія Русова і Марія Омельченко з Праги, Наталена Королева з Подєбрад, Савеля Стечишин з Канади, Олена Лотоцька з Америки, Ольга Кобилянська з Чернівець, Олена Пчілка з Києва – вона дуже скоро замовкла – та інші, що їх імена уже й не пригадаю. Писали з Парижу, Бразилії, Аргентини, Аляски, Харбіну, Зеленого Клину, Туреччини» (Дороцька-Кулик, 1988, с. 337).

У журналі велася рубрика «Переписка редакції», під якою публікувалися короткі відповіді на листи від читачів і авторів, слова подяки за фінансову підтримку видання, привітання з нагоди різних свят, приєднання передплатників тощо. Ця рубрика стала своєрідним публічним комунікативно-інформаційним центром, який створював атмосферу відкритості й товариськості, привідкривав таємниці формування змісту видання, словами подяки про надіслані матеріали й запевняннями про їхнє публікування інтригував читачів та підтримував їхній інтерес до часопису.

У п'ятому числі за травень 1926 р., у цій рубриці, було надруковано відповідь на листа чи не однієї з перших передплатниць журналу з Харбіна: «Дуже утішилися вісткою з Далекого Сходу. Ждемо на обіцяний другий лист. “Жін. Долю” посилаємо, – чи доходить? Вітаємо Вас, як і інших наших прихильниць, на далекій чужині» (Вп. П. О. Гордзієвська..., 1926). Цією передплатницею була Олена Гордзієвська (у дівочтві Швачинська) – педагогиня, українська громадська діячка на Зеленому Клині й у Китаї, зокрема у Харбіні та Шанхаї (Чорномаз, 2021, с. 485). Мабуть, не отримавши відповіді, редакція просила О. Гордзієвську надсилати матеріали, які обіцяла «враз з давнішими помістити» у журналі (Вп. П. Гордзієвська..., 1926). З подібними проханнями вона зверталася й до інших передплатниць з цього міста, зокрема у 1927 р. до «п. Кокорудзи» (Вп. п. Кокорудза..., 1927).

Ці повідомлення відкривають одну з «екзотичних» сторінок історії коломийського журналу – публікування матеріалів, які ознайомлювали читачок із далекою Східною Азією та життям українців у цьому регіоні. Доцільність їхнього подання редакція мотивувала так: «Від своїх прихильниць і передплатниць з м. Харбіна (Маньчжурія, Китай) одержала редакція “Ж. Д.” цікаві описи китайського, а по часті й українського життя... З огляду на те, що тепер “китайська справа” є на часі, завдяки тій революційній війні, що там відбувається, ми й будемо частинами містити ці цікаві описи» (Від редакції, 1927). Авторками цих матеріалів були українки, які через різні життєві обставини опинилися у Харбіні та інших містах Китаю.

Першою з-поміж них стала донька О. Гордзієвської – Маріанна (офіційне дівоче прізвище – Карло, у заміжжі – Мельник). Вона народилася на Поділлі, але у ранньому дитячому віці разом із батьками переїхала на Зелений Клин, а у 1922 р. – до Харбіна. У Китаї вона здобула середню і фахову освіту, працювала, створила родину (Дроздовська, 2025а). Спочатку М. Мельник надсилала матеріали з Харбіна, від 1935 р. – з Шанхая, а згодом – з м. Пакхой (тепер – м. Бейхай), куди переїздила через службові обов'язки чоловіка.

Її перший «допис з Харбіна» редакція надрукувала у четвертому числі журналу за 1927 р. У цьому репортажі вісімнадцятирічна авторка описувала традицію поминання померлих у Китаї ([Мель-

ник], 1927). До кінця того ж року у часописі з'явилося ще два її нариси: «Святкування Нового Року» ([Мельник], 1927а) та «Харбін»¹ ([Мельник], 1927б).

Маріанна Мельник

Дж.: Українці в Китаї (перша половина XX ст.): енцикл. довід. / уклад. В. Чорномаз. Одеса, 2021. С. 170.

Необхідно зазначити, що публікаційна активність М. Мельник у «Жіночій Долі» не мала регулярного характеру. Незважаючи на це, редакція вважала її своєю співробітницею, що підтверджує епізод з публічного листування з Оленою Рейтер (про неї мова йтиме далі): «Вітайте там нашу милу співробітницю панну Маряну Г. давно від неї вісток не мали» (Вп. П. інженер..., 1929). Загалом упродовж 1927–1931 рр., 1935–1936 рр. і 1938–1939 рр. у «Жіночій Долі» було надруковано одинадцять² різножанрових матеріалів (репортажі, нариси, кореспонденції, статті) М. Мельник під різними підписами, а саме: Маряна Г., Маряна Гордзівська, М. М., Charly³. У цих публікаціях українка, яка народилася у Кам'янці-Подільському, але зростала в екзотичному для неї соціально-політичному та культурному середовищі, пропонувала читачам «Жіночої Долі» розповіді про Китай, його традиції, клімат, про тогочасні суспільно-політичні події тощо.

¹ Публікація не закінчена, про що свідчить примітка «Далі буде», однак її продовження у наступних числах журналу не було. Точних відомостей про причини немає.

² Окрім згаданих у тексті, див. також: «Китайський театр» (1928. Ч. 4–6), «Три скарби Божественного Фо» (1928. Ч. 16, 17), «Свято ліхтарів» (1929. Ч. 1/2), «Китайська жінка» (1931. Ч. 1/2), «Нове Життя» (1935. Ч. 22; 1936 ч. 1/2, 3), «Шанхай 1935 року» (1936. Ч. 14), «Там, де свищуть кулі й цвітуть туберози» (1938. Ч. 10, 11), «Китайці про творчість Перл Бак» (1939. Ч. 11/12, 13/14).

³ Псевдонім вдалося розкрити завдяки редакційній примітці до репортажу «Свято Ліхтарів». У ній зазначалося: «Минулого року ми містили цікавий, зпід пера п. Charly, опис новорічного свята китайців...» ([Мельник], 1929). А оскільки авторкою матеріалу про новорічні традиції у Китаї, надрукованому 1927 р., була М. Гордзівська (згодом – Мельник), то це дає нам підстави стверджувати, що псевдонім Charly належить саме їй. Другим підтвердженням цього висновку є відповідь редакції М. Мельник, у якій вона дякує авторці за цікавий допис «Нове Життя» (Вп. Маріанна..., 1935), надрукований у журналі під цим псевдонімом.

М. Мельник, як і багатьох авторок «Жіночої Долі», цікавило питання емансипації. Уперше вона порушила її у статті «Китайська жінка», де констатувала, що у першій половині 1930-х рр. становище китайської жінки було «в багато разів ліпше, як було давніше. Навіть заміжні жінки користуються більшою свободою, не кажучи вже про дівчат, які вже зовсім вільно, як і європейки, ходять самі до шкіл, по вулицях, до кіна, театрів тощо». Проте вона відзначала, що у китайській пресі, яка знаходилася «в руках муштин», домінувала критична риторика щодо жіночого руху ([Мельник], 1931). Тему емансипації східноазійської жінки на сторінках «Жіночої Долі» вона розвивала у 1938 р., надіславши редакції переклад статті японської письменниці й педагогині Суміе Сео Мішіма про становище жінки у Японії, яка раніше була надрукована у нью-йоркському часописі «Asia» (Сео Мішіма, 1938).

Відновлення співпраці з виданням у 1935 р. М. Мельник розпочала публікацією «спеціального допису» п. н. «Нове Життя», у якому вона розповіла про зміни, що відбувалися в країні під керівництвом очільника китайського націоналістичного руху й одного з провідних військових і політичних діячів Китайської Республіки Чан Кайші ([Мельник], 1935, 1936а). Завершуючи свій розлогий матеріал, опублікований у трьох числах «Жіночої Долі», вона ретранслявала переконання, популярне серед прихильників очолюваного Чан Кайші руху: «“Нове Життя” – це соціальний рух, який іде попліч з освітою і політикою... це той ключ, який одімкне двері, зачинені досі, для піднесення й щастя всього Китаю» ([Мельник], 1936а, ч. 3). У наступній публікації М. Мельник поділилася враженнями про місто Шанхай, яке називала «найбільше в світі місто контрастів» ([Мельник], 1936б). У 1939 р. вона на прохання редакції «Жіночої Долі» провела опитування серед китайців, аби дізнатися їхню думку про роман-трилогію американської письменниці Перл Бак про китайських селян, за який вона у 1938 р. отримала Нобелівську та Пулітцерівську премії. Міркування своїх співрозмовників та їхню майже одноставну негативну оцінку переповіла читачам коломийського журналу у матеріалі «Китайці про творчість Перл Бак» ([Мельник], 1939).

У 1929 р. до кола співробітниць журналу «Жіноча Доля» приєдналася Олена Рейтер. Вона, як і М. Мельник, народилася у Кам'янці-Подільському, але зростала й навчалася в Україні, тут створила сім'ю – була одружена із сином С. Русової – Юрієм. Уже в еміграції у Чехословаччині розлучилася із ним та побралася з

Олена Рейтер

Дж.: Українці в Китаї (перша половина ХХ ст.): енцикл. довід. / уклад. В. Черномаз. Одеса, 2021. С. 222.

Володимиром Рейтером – учасником Національно-визвольних змагань у складі Армії УНР, який від грудня 1927 р. працював інженером на підприємствах у Китаї (Черномаз, 2021, с. 221). Олена переїхала до нього у 1928 р., одразу після закінчення Української господарської академії у Подєбрадах. Тут вона не лише працювала за інженерним фахом, а й стала однією з активних громадських діячок, зокрема, одразу долучилася до роботи харбінської філії товариства «Просвіта». У 1929 р. вона ініціювала створення жіночої секції при «Просвіті» й брала участь в установчих зборах, на яких виго-

лосила доповідь «про ролі жінки в українському суспільстві» (Дроздовська, 2025b; З Зеленого Клину, 1930).

Власне через активну громадську діяльність і зародилося співробітництво О. Рейтер із «Жіночою Долею». У журналі було надруковано відповідь редакції на її листа, у якій повідомлялося про надсилання порад щодо організації роботи жіночого гуртка та відповідної літератури, а також висловлювалася радість з приводу обіцяної співпраці з часописом (Вп. П. інженер..., 1929). Її Олена розпочала із подорожнього нарису «З Праги до Харбіну», підготовленого спеціально для журналу. Текст публікувався упродовж 1929–1930 рр.⁴ і занурював читачок в атмосферу подорожі авторки з Європи до Китаю.

⁴ 1929 р. *див.* у ч. 16, 17, 23, 24; 1930 р. – у ч. 1/2–7, 9–11, 15, 16/17.

Першу частину матеріалу п. н. «Харбін – Зелений Клин» (Рейтер, 1930) О. Рейтер, як і М. Мельник, присвятила розповіді про Харбін. Обидві авторки подавали короткий екскурс в історію заснування міста, але М. Мельник зосередила увагу на географічних, кліматичних особливостях Харбіна та побуті мешканців і її розповідь мала більш нарисовий характер. Публікація О. Рейтер – це ґрунтовна стаття про специфіку архітектури міста і його економічно-промисловий потенціал, про його культурні особливості, освітні можливості, етнічний склад населення. Авторка також наголошувала на російському впливі в усіх сферах життя Харбіна, який суттєво перешкоджав розвиткові українського культурного життя. Зокрема, вона писала: «Багато москалів служать при різних хинських установах. При кожній нагоді вони переконують хинців, що українці є підозрілим та протидержавним, до хинців вороже настроєним елементом. Тому людині, яка виявила себе українцем, тяжко дістати працю; видати українську книжку чи часопис заборонено. Просвіта існує лише під американським прапором... Отже, потрібна деяка мужність, щоби виявити себе українцем» (Рейтер, 1930, ч. 32). Також вона наголошувала на неоднорідності політичних уподобань українців та підкреслювала, що національна робота зосереджена переважно у руках політичних емігрантів, зокрема тих, які переїхали із Зеленого Клину. Окрім того, у цій статті О. Рейтер пояснювала відмінності між Зеленим Клином і Харбіном, адже спостерегла, що в «уяві більшості європейських українців Зелений Клин є великою українською кольонією з головним містом Харбіном – центром українського культурного життя на Далекому Сході» (Рейтер, 1930, ч. 31). Авторка подала схематичну мапу Зеленого Клину і його комплексну характеристику, підкреслила, що серед населення регіону 80 відсотків мають українське походження. Вона також розповіла про національне піднесення та розвиток українського культурного життя в краї після 1905 року і відзначила його замирання після входження регіону до складу РСФСР (Рейтер, 1930). Цей матеріал О. Рейтер є однією з небагатьох ґрунтовних публікацій в українській пресі Галичини 1930-х рр., присвячених Зеленому Клину.

Співпраця О. Рейтер⁵ із журналом продовжувалася до 1934 р. включно, коли був надрукований останній матеріал⁶. У нарисах і репортажах⁷ вона розповідала про повсякденне життя Харбіна, особливості побуту його мешканців, пов'язані із специфікою кліматичних умов, про культурні традиції і поведінкові моделі, акцентувала те, як місцеві жителі, китайці насамперед, сприймають європейців, як змінюється їхнє життя в нових соціально-політичних умовах. О. Рейтер із жалем констатувала, що місто поступово втрачає національний колорит, тому що «нова республіканська влада, проводячи низку реформ, ламає старі», які перешкоджали прирівнюванню «китайців до європейських народів», та описувала, як містяни китайського походження обходять ці нововведення (Рейтер, 1931d).

Інженерна освіта сприяла обізнаності О. Рейтер в економічно-господарській сфері. Про це, зокрема, свідчать статті «Боби соя» (Рейтер, 1931a) та «Цукроварство в Манджурії» ([Рейтер], 1934), які вона надрукувала у «Жіночій Долі». У них авторка розповідала про досвід використання китайцями сої, про зростання популярності цієї технічної та харчової культури в Європі, США та СРСР, а також докладно описала специфіку роботи цукроварних підприємств. Принагідно вона ділилася власним досвідом використання соєвих продуктів у кулінарії, а також згадала про дослідницьку діяльність чоловіка – В. Рейтера, який очолював у Харбіні лабораторію, що працювала над виготовленням клею з цієї рослини (Рейтер, 1931a, ч. 43). У цих публікаціях Олена ділилася враженнями, які справляли на неї місцева природа і люди. Зокрема, вона констатувала: «Все в Манджурії таке своєрідне, таке не подібне до європейського... Природа дика та примхлива... Люди покірні та забиті, поки сидять при селянській праці на землі, – й жорстокі та злі, коли відчувають себе сильни-

⁵ У процесі аналізу публікаційної активності цієї авторки на сторінках «Жіночій Долі» було встановлено, що свої матеріали вона підписувала як повним іменем і прізвищем, так і криптонімами: Р., О. Р.

⁶ Упродовж 1929–1934 рр. у журналі було надруковано десять матеріалів за її підписом. До усіх редакція подавала коментар: «Оригінальний допис з Китаю» або «Оригінальний допис до "Ж. Д."».

⁷ Див.: «Коли на дворі сорок ступенів морозу» (1931. Ч. 9, 11), «З харбінських вражінь» (1931. Ч. 15/16), «Спека» (1931. Ч. 32, 33), «Харбін, Манчжу-Го» (1933. Ч. 7, 8).

ми... Відповідно до оточення змінюються і європейці, що живуть тут довгий час...» ([Рейтер], 1934).

Вибух японсько-китайського конфлікту у вересні 1931 р. та проголошення у лютому 1932 р. незалежної держави Маньчжурія не припинили співробітництва О. Рейтер з редакцією «Жіночої Долі». Навпаки, ці події спонукали її до публікування розлогіх оглядових та аналітичних статей суспільно-політичної проблематики. У першій з-поміж них п. н. «Школа в Японії» (Рейтер, 1932) авторка розмірковувала над тим, у чому полягала особливість японської «народної вдачі», визначальними рисами якої вважала жертвовність, «впертість і завзятість» та «дух лицарства». Вона наголошувала, що для їхнього формування потрібні «роки й десятиліття завзятої впертої праці», а саме – виховання у родині і школі (Рейтер, 1932, ч. 7). О. Рейтер відзначала, що японці не цураються «науки», потрібної для того, аби стати «нарівні з іншими культурними народами», але першою і головною засадою виховання й освіти дітей у них «є націоналізм у властивому для Японії розумінню, а саме: в формі безконечної вірності й відданості імператорській родині». Розвиткові такої форми націоналізму, на її думку, сприяло кілька факторів, зокрема географічне положення країни, «віра в божеське походження імператорського роду», специфіка японської освітньої системи, де багато уваги приділялося плеканню моралі й етики, формуванню беззастережної вірності імператорові, поваги до народних героїв і любові до батьківщини, вивчення рідної мови, якій присвячувалося «майже половину шкільного часу», а також інтеграції «ідеї націоналізму» у викладання інших шкільних дисциплін (Рейтер, 1932).

У матеріалах «Тривожні дні Харбіну»⁸ ([Рейтер], 1932b) та «Настрої» ([Рейтер], 1932a) О. Рейтер подала огляд політичної та суспільної ситуації в Маньчжурії після бурхливих подій кінця 1931 р. – початку 1932 р. Її узагальненою оцінкою спостереженого стали такі слова: «“Нате вам самостійність.” “Не хочемо”... Так можна охарактеризувати увесь перебіг подій у Манджурії» ([Рейтер], 1932b, ч. 11, с. 4). Авторка змалювала настрої населення Харбіна (наголошуючи саме на китайсько-японських відносинах),

⁸ Особлива цінність цієї публікації полягає у тому, що друга її частина – це щоденникові записи О. Рейтер, у яких зафіксовані події у місті від 26 січня до 5 лютого 1932 р.

очікування (зокрема емігрантів) від японської влади, акцентувала економічні труднощі, поширення антияпонської пропаганди та зростання антиурядових настроїв серед китайського населення, а також порушувала проблему боротьби за політичний вплив у регіоні.

Ім'я Софії Яблонської як авторки вперше на сторінках «Жіночої Долі» з'явилося у 1933 р. На той час вона уже була добре відомою у Галичині як мандрівниця, фотографиня, пись-

Софія Яблонська
Дж.: Жіноча Доля. Коломия, 1934.
Ч. 7.

менниця (1932 р. вийшла у світ її перша книжка-тревелог «Чар Марокка»), а також репортажистка щоденника «Діло» та співробітниця журналу «Нова Хата». Представляючи її своїм читачкам, редакція «Жіночої Долі» писала: «...навязавши стосунки з нашою милою подорожничкою й письменницею... одержали від неї ось цього листа з далекого Індо-Китаю. Радо подаємо нашим ш. читачкам цей цікавий опис, що вводить нас в екзотичний світ незнаних нам азійських країв. А шановній авторці дякуємо за пам'ять про нас – та сподіваємося ще й дальших прецікавих вісток з цієї незвичайної мандрівки» (Яблонська, 1933). Упродовж 1933–1937 рр. у журналі було опубліковано сім матеріалів С. Яблонської – п'ять

листів і два репортажі. Одні з них увійшли до другого тревелогу письменниці, який п. н. «З країни рижу та опію» вийшов у світ 1935 р., а інші – до упорядкованого В. Габором збірника подорожніх нарисів, новел, оповідань, есе та інтерв'ю п. н. «Листи з Парижа. Листи з Китаю» (Яблонська, 2018).

Перша публікація С. Яблонської у журналі – це лист із м. Ханной, яке на той час було адміністративним центром Тонкіну – історичного регіону Північного В'єтнаму на кордоні з Китаєм, у

якому вона ділилася враженнями про своє перебування у регіоні й спілкування з місцевим населенням (Яблонська, 1933).

У 1934 р. п. н. «З країв сонця й тепла» редакція опублікувала кілька «виїмок» з листа С. Яблонської, якого вона надіслала уже з південної китайської провінції Юньнань О. Кисілевській. У ньому авторка повідомляла про свої наміри навесні 1934 р. повернутися до Галичини «на 2–3 місяці всього», впродовж яких «хотіла б дати по більших» містах краю «кілька відчитів-балачок на тему Далекого Сходу», а також ділилася своїми міркуваннями-переконаннями, що питомими рисами вдачі українців повинні бути «бадьорість, сміливість, оптимізм, а навіть певна домішка наївности» (Яблонська, 1934а).

На відміну від попередніх авторок, листи та нариси С. Яблонської, опубліковані у журналі, містили передусім яскраві враження авторки від спостереження за традиціями, культурою та побутом екзотичної країни, доповнені особистими переживаннями й емоціями (Яблонська, 1934b, 1937a). Скажімо, у 1935 р. «Жіноча Доля» опублікувала відповіді С. Яблонської на листи О. Кисілевської, у яких відома мандрівниця та репортажистка розповідала про облаштування свого побуту в Китаї у статусі «молодої хазяйки» (Яблонська, 1935). Продовженням «подробиць» з її життя стали листи, надруковані у журналі 1936 р. п. н. «Софія Яблонська господарює» (Яблонська, 1936). У репортажі «З мого “далека”» вона розповідала про стрімкі зміни у Китаї, які відбувалися під правлінням уряду Чан Кайші і які їй відверто не подобалися. Вона з гумором зазначала: «Все так скоро змінюється, – що я задумую купити собі на пам’ять автентичного китайця, – бо скоро напевно і їх забракне» (Яблонська, 1937b).

Таким чином, публікаційна активність М. Мельник, О. Рейтер та С. Яблонської у журналі «Жіноча Доля» мала відносно регулярний характер, хоча й не охоплювала всього періоду існування видання. Їхні матеріали репрезентують три різні погляди на Китай: особи, яка зростала в Китаї (М. Мельник), емігрантки (О. Рейтер) та мандрівниці (С. Яблонська). Характерною особливістю публікацій усіх трьох авторок було використання світлин із місцевими краєвидами, мешканцями Китаю, а також фотографії із приватних архівів.

Окрім текстів цих авторок, упродовж 1930-х рр. на сторінках журналу з'явилося кілька дописів інших кореспонденток⁹ – Варвари Осипенко, Капітолїни Слоновської, Катерини Лісогор, Антоніни Нестеренко, Анастасії Драгус, У. Хвилі (ймовірно, псевдонім), Н. Н. (автонім встановити не вдалося). Більшість із них становлять епістолярні свідчення, що містять цінну інформацію про умови життя українських громад у Китаї, діяльність їхніх представників та функціонування українських організацій.

Катерина Лісогор, Антоніна Нестеренко та Анастасія Драгус – членкині другої жіночої чоти товариства «Січ» у Харбїні – зверталися до редакції «Жіночої Долі» з проханням «не забувати за малий гурток українок, закинутих в далеку Китайщину» та підтримувати зв'язок з ними (Т-во «Січ», 1927). Їхній лист було опубліковано у 10-му числі журналу від 15 травня 1927 р., а через три місяці часопис надрукував світлину п. н. «II. Жіноча чета “Січи” в Харбїні» і ще один лист харбїнських січовичок. Уже початок цього листа засвідчує важливість епістолярної комунікації для української еміграції: «В початку травня б. р. отримали вашого цінного листа, за якого ми дуже щиро дякуємо, як за пам'ять про нас, так і за побажання успіху в нашій скромній праці. Цей лист був для нас тим дорожчим, рідним, близьким, бо прийшов з далекої, хоч поневоленої, але дорогої нам усім Неньки України» (Драгус та ін., 1927). На відміну від М. Мельник, О. Рейтер та С. Яблонської, які переважно описували китайське середовище, ці дописувачки зосереджувалися на громадському житті українців у Харбїні: інформували про діяльність товариства «Січ», кількість його членів, про роботу жіночої чоти, суспільно-політичні умови, в яких доводилося жити і працювати українцям у цій країні. Авторки акцентували значну ідеологічну розрізненість української громади, а також зросійщення молоді. Свою коротку розповідь вони підсумовували: «Тут, на землі Хін, важко жити, працювати, але вважаємо нашу скромну працю за підготовчу до того великого часу, в якому й ми покликані будемо творити всенациональну справу» (Драгус та ін., 1927).

У 1931 р. редакція журналу опублікувала лист своєї читачки з м. Тяньцзїнь – української театральної артистки

⁹ І два тексти без зазначення авторства: «Вістки з українського життя в Китаю» (1934. Ч. 21), «Хїнські жінки» (1937. Ч. 23).

Капітолїні Слоновської (Чорномаз, 2021, с. 238). Вона писала: «Тут в м. Тіенцзині оселився невеличкий гурток українців. Всі ми – емігранти з Великої України, яку слізно згадуємо, памятаючи повсякчас, що ми тілом і душею її діти». Авторка повідомляла про діяльність місцевої української громади, яка організувала хор, невелику читальню і бібліотеку «з творів українських письменників», передплачувала українську пресу з «Америки–Канади й інших країв», а також «Жіночу Долю» (Вістка..., 1931). У своєму листі К. Слоновська принагідно ділилася відомостями про свою театральну діяльність і пропонувала поділитися іншими своїми спогадами. Того ж року редакція «Жіночої Долі» отримала від цієї «прихильниці й співробітниці»¹⁰ кілька оригінальних матеріалів і «витинків з місцевих газет». Один із них – опис традиційного китайського весілля – було опубліковано в журналі у перекладі з російської (Китайське весілля, 1931).

Капітолїна Слоновська
Дж.: Жіноча Доля. Коломия, 1931.
Ч. 15/16.

У 1932 р. часопис надрукував другий її лист п. н. «Заморським Сестрам Українкам...», адресований членкиням Союзу українок Америки – Б. Гречковій, А. Йонкер, Е. Ситник та ін. У ньому К. Слоновська дякувала за підтримку «Жіночої Долі», яка, на її думку, «робить велике, світле діло, бо йде на поміч матерям в вихованні й поведженню з дітьми» (Заморським..., 1932). В іншому листі вона висловлювала щирю вдячність О. Дучимінській за нарис «Христос Родився», який настільки її зворушив, що вона не змогла «здержати сліз» (Лист..., 1933).

¹⁰ Саме так редакція «Жіночої Долі» трактувала своє листування з К. Слоновською (див. примітку до публікації «Китайське весілля» (Китайське..., 1931).

Через два роки К. Слоновська надрукувала розлогий некролог Євдокії Рибки – дружини організатора і заступника голови Української громади в м. Тяньцзін (УГТ) Костянтина Рибки, яка походила з «родини напів української» з м. Благовіщенськ (тепер – Росія), була організаторкою українського національного життя на Зеленому Клині, в Харбіні та Тяньцзіні (Слоновська, 1934). Матеріали журналу також дають змогу частково реконструювати біографію самої К. Слоновської, зокрема її участь у створенні жіночого відділу при Українській громаді в Тяньцзіні у 1934 р. (Вістки..., 1934).

Листування редакції з К. Слоновською тривало до її смерті у 1939 р., про що редакцію повідомила Варвара Осипенко (Вш. п. Осипенко..., 1939). Ймовірно, ця адресантка була членкинею жіночого відділу Української національної колонії в м. Тяньцзін (УНКТ), оскільки за посередництва О. Кисілевської налагодила зв'язок із Союзом українок у Львові (Вш. п. Осипенко..., 1939). У часописі оприлюднено фрагмент іншого листа цієї дописувачки, у якому вона розповідала про життя невеликої української громади у Тяньцзіні наприкінці 1930-х рр., про культурно-просвітницьку діяльність УНКТ та роботу жіночого відділу, який налічував 60 членкинь (Осипенко, 1939).

На початку 1932 р. у журналі було опубліковано ще один «оригінальний допис» із Харбіна авторки під криптонімом Н. Н. Це єдиний розлогий матеріал у «Жіночій Долі», присвячений огляду наслідків японсько-китайського збройного конфлікту. На основі власних спостережень і японської преси вона описувала зростання бандитизму, складне становище емігрантів та атмосферу нестабільності у Харбіні. Дописувачка повідомляла, що мала намір написати розлогу статтю «про тутешні події» чи до «Жіночої Долі», чи до іншого видання, але не наважилася. Вона наголошувала: «Тут такі складні відносини й одночасно такі рішучо незрозумілі для європейців прояви азійського духу, що іноді сміємося до сліз. Хоч властиво варто би було плакати, бо наше положення тут дуже хитке» (Н. Н., 1932b).

Другий допис цієї авторки був датований 7 грудня 1931 р., а у «Жіночій Долі» опублікований 14 лютого 1932 р. Авторка продовжила змальовувати важку політичну та економічну ситуацію і відзначала, що, незважаючи на це, українське громадське і

культурне життя у місті не замерло. Вона, зокрема, писала: «Вчора¹¹ було у нас свято Рідної Школи і разом з тим відкриття нашої бібліотеки. Маємо дуже гарні мрії створити тут щось як народній університет. Як це не дивно, але маємо лекторів більше як треба, але боюся, що бракуватиме нам слухачів» (Н. Н., 1932а).

Проблему зросійщення, «за винятком декількох одиниць», українського жіноцтва у Харбіні порушила У. Хвиля у єдиній своїй публікації на сторінках «Жіночої Долі». Авторка підкреслювала вплив «московської» культури на українських жінок, яка «нищить усе, що залишилось в них українського, та вбиває маленькі зародки національного почуття, аби доказати, що України немає, а є тільки частина Росії, себто “Малоросія”». Водночас вона відзначала, що після пожвавлення українського громадського руху в Харбіні у 1932 р., «деякі з них прокинулися від довгого сну та починають уже свідомо називати себе не “малоросіянками”, а українками» (Хвиля, 1934). Дописувачка наголошувала на присутності у місті двох українських ідеологічно ворожих таборів: емігрантів та «радянців». Вона також повідомляла про функціонування у Харбіні (станом на 1934 р.) трьох жіночих українських спілок: жіночий гурток при товаристві «Просвіта», «Сестринство» при українській церкві та дівочий гурток при Спілці української молоді (Хвиля, 1934).

Лист ще однієї «прихильниці й передплатниці» журналу, яка побажала залишатися невідомою для широкого кола читачів, засвідчує неоднозначне сприйняття японсько-китайського протистояння українськими емігрантами. Авторка звертала увагу на неправдивості інформації в одному з чисел одного «львівського журналу» про закінчення китайсько-японської війни та на некоректні відгуки про «хінців». Вона писала: «...Ви б були захоплені великою патріотичною однастайністю й активністю хінців, з якою вони всі повстали на захист батьківщини». Вона навела низку прикладів, що засвідчували патріотизм, відданість і самопожертву китайців (як чоловіків, так і жінок), які 1937 р. добровільно стали на захист рідної землі, допомагали війську, пораненим та біженцям (Хінські жінки..., 1937).

Завдяки активному друкуванню епістолярних матеріалів «Жіноча Доля» стала платформою комунікації між авторками

¹¹ Тобто 6 грудня 1932 р., зважаючи на датування листа (Н. Н., 1932а).

й читачками. Так, у 1931 р. О. Рейтер опублікувала звернення: «Живу на чужині (Харбін, Китай), майже позбавлена українського товариства. В таких обставинах листування зі свідомими українками є впрост насолодою. Отже, якби яка з шан. Читачок (особливо з сільських учительок) захотіла листуватися не з “поважним паном”, лише з “не дуже поважною панею” – то прошу ласкаво писати на адресу: Ing. H. Reuter, c/o V. F. Kowalsky's V. Faktory. Hardin (old) China via Siberia» (Рейтер, 1931c). Це прохання не залишилося поза увагою читачок, і незабаром вона була змушена просити вибачення, адже отримала «стільки милих та щирих листів», що не мала змоги відповісти кожній кореспондентці особисто, та пообіцяла надати їм відповіді на сторінках журналу (Рейтер, 1931b).

Фрагменти приватного листування, які редакція оприлюднювала, розкривали і приватний вимір життя українок у Китаї: М. Мельник писала про вирощування городини, непорозуміння зі слугами-китайцями, приготування страв, святкування Різдва, виховання сина «за приписами статей в “Ж. В.”» (З наших..., 1937); К. Слоновська – про ремонт помешкання у Пекіні, відсутність рідномовного середовища у цьому місті, про тугу за Україною, «де рідна мова, де свої люди...», про підтримку японської сторони у військовому конфлікті (З наших..., 1937; Привіти..., 1938).

Висновки. У процесі перегляду усіх номерів журналу «Жіноча Доля» за 1925–1939 рр. було встановлено, що, крім С. Яблонської, епістолярій і репортажі з м. Юнан-Фу (тепер – м. Куньмін) якої друкувалися у виданні від 1933 р., до журналу вже з 1927 р. надсилали свої матеріали українки з таких міст Китаю, як Тяньцзін, Харбін, Шанхай, а пізніше – з міст Пакхой (тепер – м. Бейхай) і Пекін. Авторками цих публікацій були М. Мельник, О. Рейтер (обидвох редакція зараховувала до кола своїх співробітниць), К. Слоновська, а також дописувачки, які надіслали один-два матеріали, – В. Опанасенко, К. Лісогор, А. Нестеренко, А. Драгус, У. Хвиля та авторка під криптонімом Н. Н., який не вдалося розкрити. Окрім того, було з'ясовано, що саме М. Мельник (виступала під різними іменами, криптонімом М. М. і псевдонімом Charly) відкрила «китайський» тематичний напрям на сторінках коломийської «Жіночої Долі».

Публікаційна активність у журналі всіх авторок була епізодичною, що обумовлювалося як відстанню, так і суспільно-політичними подіями у Китаї в 1930-х рр. Серед матеріалів кореспонденток зі Східної Азії М. Мельник і О. Рейтер вирізнялися ширшим жанровим спектром: М. Мельник публікувала нариси, кореспонденції і статті, О. Рейтер – подорожні нариси, аналітичні й оглядові статті, а також щоденникові записи. Натомість у доробку інших кореспонденток цього регіону переважали епістолярні та репортажні тексти. Незважаючи на таку жанрову специфіку, українки з Китаю своїми текстами формували уявлення читачів про цю країну, її традиції, клімат, соціальні стосунки, політичні події тощо, а також акцентували особливості життя українських громад у цій частині світу. Проведений аналіз їхніх текстів дав підстави виокремити такі основні тематичні напрями: 1) особливості повсякденного життя, культури, традицій китайського та японського народів, актуальні суспільно-політичні події у регіоні; 2) соціально-політичне становище українців і діяльність українських громадських інституцій у Китаї в 1930-х рр. Ці матеріали були покликані не лише розважати чи збагачувати знання читачів про чужоземні етнокультурні і духовні традиції, вони насамперед засвідчували українську присутність у Східній Азії. Журнал «Жіноча Доля» за їхнім посередництвом ставав інформаційно-комунікативною платформою для зв'язку українок, які проживали у різних містах Китаю, з материковою Україною та з українськими еміграційними колами в інших країнах світу.

Література

Білоус, О., Лизанчук, В. (2025). Позацензурний журнал «Український Вісник» (1970–1972 рр.) – унікальне явище в історії української преси. *Вісник Львівського університету*. Серія Журналістика, 56, 15–35. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13057>

Від редакції. (1927). *Жіноча Доля*, 7, 5.

Вістка з далекого Тіенцзиня. (1931). *Жіноча Доля*, 15/16, 18.

Вістки з українського життя в Китаю. (1934). *Жіноча Доля*, 21, 8.

Вп. Маріянна М. в Шангаю. (1935). *Жіноча Доля*, 17, 20.

Вп. П. Гордзівська в Харбіні, Хіни. (1926). *Жіноча Доля*, 10, 14.

Вп. П. інженер Олена фон Райтер, Харбін. (1929). *Жіноча Доля*, 11, 15.

Вп. п. Кокорудза, Харбін, Хіни. (1927). *Жіноча Доля*, 2, 11.

Вп. П. О. Гордзівська, Харбін, Хіни. (1926). *Жіноча Доля*, 5, 18.

Вш. п. Осипенко, Тіентсін, Китай. (1939). *Жіноча Доля*, 13/14, 19.

Габор, В. (2025). Чеськомовні часописи Карпатської України 1938–1939 рр.: тематичні пріоритети й авторське коло. *Пресознавство*, 6, 46–64. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2025-6-3>

Дороцька-Кулик, Е. (1988). На дорозі у світ. *Коломия й Коломийщина: збірник споминів і статей про недавнє минуле*, 335–342. Філядельфія.

Драгус, А., Нестеренко, А., Лісогор, К. (1927). П Жіноча Чета Т-ва «Січ» в Харбїні. *Жіноча Доля*, 16, 5.

Дроздовська, О. (2025a). Мельник Маріанна. *Biograma*: енциклопедія імен української преси [електронний ресурс]. <https://biograma.net.ua/melnyk-marianna/>

Дроздовська, О. (2025b). Рейтер Олена. *Biograma*: енциклопедія імен української преси [електронний ресурс]. <https://biograma.net.ua/reuter-olena/> З Зеленого Клину. (1930). *Жіноча Доля*, 1/2, 6.

З наших далеких листів. (1937). *Жіноча Доля*, 14, 12.

Заморським Сестрам Українкам пані Б. Гречковій, А. Йонкер, Е. Ситник та іншим... (1932). *Жіноча Доля*, 17, 9.

Зелінська, Н., Астапцева, Х. (2025). Тема моди у дискурсі жіночої періодики міжвоєнної Галичини: «Жіноча Воля», додаток до часопису «Жіноча Доля». *Сторінки історії: збірник наукових праць*, 61, 256–280. Київ. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.61.2025.347312>

Катола, О. (2025). Журнал «Пам'ятки України» (1969–1985 рр.): аспекти редакційної політики. *Пресознавство*, 6, 65–76. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2025-6-4>

Качкан, В. А. (1993). Організаторка «Жіночої Долі» (Олена Кисілевська – редакторка, видавець, громадсько-культурна діячка). *Українська періодика: історія і сучасність: тези доп. і повід. Всеукр. наук.-теорет. конф. (9–10 грудня 1993 р.)*, 232–236. Львів.

Китайське весілля. (1931). *Жіноча Доля*, 27, 7.

Кліщ, Л. І. (2006). Коломийський журнал «Жіноча Доля» (1925–1939) в літературному процесі Галичини початку ХХ століття: дис. ... канд. філол. наук. Херсон.

Колісник, Ю. (2026). Журнал «Народна творчість та етнографія» в системі радянської жуналістики (1957–1991). *Український інформаційний простір*, 1(17), 148–170. DOI: [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(17\).2026.359290](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(17).2026.359290)

Комариця, М. (2024). Діалог культур і емансипація: за публікаціями журналу «Жіноча Доля». *Пресознавство*, 5, 49–64. Львів. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2024-5-3>

Кость, С., Бурдега, Т. (2026). Українсько-польський дискурс у газеті «Рідний Край» (1920–1922). *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*, 58, 3–15. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2026.58.13890>

Курдидик, А. (1988). Друковане слово в Коломїї. *Коломия й Коломийщина: збірник споминів і статей про недавнє минуле*, 313–324. Філядельфія.

Лист з Кубані до дітей в Галичині, в Америці та Канаді. (1927). *Жіноча Доля*, 4, 7.

Лист із далекого Китаю до нашої співробітниці п. Ол. Дучимінської. (1933). *Жіноча Доля*, 8, 14.

[Мельник, М.]. Гордзівська М. (1927а). Святкування Нового Року. *Жіноча Доля*, 8/9, 11–13.

[Мельник, М.]. Гордзівська М. (1927б). Харбін. *Жіноча Доля*, 7, 5–6.

[Мельник, М.]. М. М. (1939). Китайці про творчість Перл Бак. *Жіноча Доля*, 11/12, 11; 13/14, 10–11.

[Мельник, М.]. Маряна Г. (1931). Китайська жінка. *Жіноча Доля*, 1/2, 15–16.

[Мельник, М.]. Маряна Г. (1927). Свято померших в Китаю. *Жіноча Доля*, 4, 5.

[Мельник, М.]. Charly. (1935). «Нове Життя». *Жіноча Доля*, 22, 12.

[Мельник, М.]. Charly. (1936а). «Нове Життя». *Жіноча Доля*, 1/2, 15–16; 3, 7, 10.

[Мельник, М.]. Charly. (1929). «Свято Ліхтарів». *Жіноча Доля*, 1/2, 5.

[Мельник, М.]. Charly. (1936б). Шанхай 1935 року. *Жіноча Доля*, 14, 7, 10.

Монолатій, І. С. (1994). Часопис «Жіноча Доля» (1925–1939 рр.) і його роль у розвитку національного жіночого руху в Галичині. *Українська періодика: історія і сучасність*: доп. та повід. другої Всеукр. наук.-теорет. конф. 21–22 грудня 1994 р.), 56–58. Львів; Житомир.

Н. Н. (1932а). З далекого Харбину. *Жіноча Доля*, 6, 8.

Н. Н. (1932б). З Манджурського кітла. *Жіноча Доля*, 1/2, 11.

Нагорняк, М. (2025). Часопис «Радіо. Мовлення. Слухання. Техніка. Амасторство» та його роль у становленні українського радянського радіомовлення 30-х – початку 40-х рр. XX ст. *Пресознавство*, 7, 101–122. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2025-7-5>

Осипенко, В. (1939). Вістка з Тієнтсіну, Китай. *Жіноча Доля*, 15/16, 13–14.

Павлюх, М. (2022). Коломийський політичний часопис «Жіноча Доля» (1925–1939): формування образу жінки-громадянки. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*, 1(12), 65–75. Луцьк.

Передерій, В. (2010). Жіночі часописи Галичини. *Вісник НТШ*, 44, 36–38. Львів.

Передерій, В. (уклад.). (1996). Українські періодичні видання для жінок в Галичині (1853–1939 рр.): анот. кат. Львів.

Привіти й листи з Китаю. (1938). *Жіноча Доля*, 9, 16.

Рейтер, О. (1931а). Боби соя. *Жіноча Доля*, 42, 8–9; 43, 9; 44, 8.

Рейтер, О. (1931б). До шановних та милих пань, що написали мені листи. *Жіноча Доля*, 17, 11.

Рейтер, О. (1931с). Живу на чужині... *Жіноча Доля*, 9, 11.

Рейтер, О. (1931д). З харбінських вражінь. *Жіноча Доля*, 15/16, 10.

Рейтер, О. (1930). Харбін – Зелений Клин. *Жіноча Доля*, 31, 7; 32, 7; 39, 8; 41, 7; 43, 7; 46, 8; 50, 7.

Рейтер, О. (1932). Школа в Японії. *Жіноча Доля*, 7, 7–8; 8, 7–8; 9, 5–6; 10, 4–5.

[Рейтер, О.]. О. Р. (1932a). Настрої. *Жіноча Доля*, 21/22, 5–7.

[Рейтер, О.]. О. Р. (1932b). Тривожні дні Харбину. *Жіноча Доля*, 11, 4–5; 12, 7–8; 13, 8–9; 14, 4–5; 15, 8–9.

[Рейтер, О.]. Р. (1934). Цукроварство в Манджурії. *Жіноча Доля*, 5, 9–11.

Сео Мішіма, С. (1938). Японські жінки пробиваються вперед. *Жіноча Доля*, 13/14, 12–13; 15/16, 12–13; 17, 8–9.

Середа, О. (2025). Часопис «Ілюстровані Вісті» (1940–1941 рр.): візуальна хроніка українського літературно-мистецького життя. *Пресознавство*, 6, 105–123. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2025-6-6>

[Сіменович, В.] Сіменс, В. (1925). До дорогих читачок і читачів «Жіночої Долі». *Жіноча Доля*, 2, 6.

Слоновська, К. (1934). На могилу незабутній Евдокії Івановні Рибиці. *Жіноча Доля*, 23, 9–10.

Сніцарчук, Л. (2023). «Писати мушу – це є умова мого життя»: листи Софії Яблонської до Олени Кисілевської (1934–1939 рр.). *Пресознавство*, 3, 167–180. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2023-3-10>

Т-во «Січ» в м. Харбіні. (1927). *Жіноча Доля*, 10, 6.

Хвиля, У. (1934). Про життя української жінки в місті Харбіні. *Жіноча Доля*, 9, 10–11.

Хінські жінки на тлі воєнної заверюхи. (1937). *Жіноча Доля*, 23, 8–9.

Чорномаз, В. (уклав). (2021). Українці в Китаї (перша половина ХХ ст.): енцикл. довід. Видавничий дім «Гельветика».

Яблонська, С. (1937a). До вас летить моя думка... *Жіноча Доля*, 12, 11–12.

Яблонська, С. (1934a). З країв сонця й тепла. *Жіноча Доля*, 1, 9–10.

Яблонська, С. (1937b). З мого «далека». *Жіноча Доля*, 8/9, 19–20.

Яблонська, С. (1934b). Китайці та їх земля. *Жіноча Доля*, 6, 9–10; 7, 8–9.

Яблонська, С. (1933). Лист до «Жіночої Долі» в Коломиї. *Жіноча Доля*, 13/14, 9–10.

Яблонська, С. (1935). Лист з Китаю. *Жіноча Доля*, 22, 7, 9.

Яблонська, С. (2018). Листи з Парижа. Листи з Китаю: подорожні нариси, новели, оповідання, есеї, інтерв'ю / упоряд., передм., літ. ред. і прим. В. Габора. Львів: Піраміда.

Яблонська, С. (1936). Софія Яблонська господарює. *Жіноча Доля*, 11, 13–14; 12, 13–14.

Kulesha, N. & Posivnych, M. (2025). Russian occupation of Eastern Galicia: Representation of the Events of 1914–1915 in the Viennese german-language press. *East European Historical Bulletin*, 37, 62–73. DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058X.37.346055>

References

- Bilous, O. & Lyzanchuk, V. (2025). Pozatsenzurnyi zhurnal «Ukrainskyi Visnyk» (1970–1972 rr.) – unikalne yavlyshche v istorii ukrainskoi presy [The uncensored journal «Ukrainian Herald» (1970–1972) is a unique phenomenon the history of Ukrainian press]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya Zhurnalistyka*, 56, 15–35. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13057> [in Ukrainian].
- Chornomaz, V. (Comp.). (2021). Ukraintsi v Kytai (persha polovyna XX st.) [Ukrainian in China (first half of the XX century)]: entsykl. dovid. Odesa [in Ukrainian].
- Dorotska-Kulyk, E. (1988). Na dorozhi u svit [On the road to the world]. *Kolomyia y Kolomyishchyna: zbirnyk spomyniv i statei pro nedavnie mynule*, 335–342. Filiadelfia [in Ukrainian].
- Drahus, A., Nesterenko, A. & Lisohor, K. (1927). II Zhinocha Cheta T-va «Sich» v Kharbini [Second women's platoon of the Sich society in Harbin]. *Zhinocha Dolia*, 16, 5 [in Ukrainian].
- Drozdovska, O. (2025a). Melnyk Marianna [Melnyk Marianna]. *Biograma: entsyklopediia imen ukrainskoi presy* [elektronnyi resurs]. <https://biograma.net.ua/melnyk-marianna/> [in Ukrainian].
- Drozdovska, O. (2025b). Reiter Olena [Reiter Olena]. *Biograma: entsyklopediia imen ukrainskoi presy* [elektronnyi resurs]. <https://biograma.net.ua/reiter-olena/> [in Ukrainian].
- Gabor, V. (2025). Cheskomovni chasopysy Karpatskoi Ukrainy 1938–1939 rr.: tematychni priorytety y avtorske kolo [Czech-language periodicals of Carpathian Ukraine (1938–1939): thematic priorities and contributors]. *Presoznavstvo*, 6, 46–64. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2025-6-3> [in Ukrainian].
- Kachkan, V. A. (1993). Orhanizatorka «Zhinochoi Doli» (Olena Kysilevska – redaktor, vydavets, hromadsko-kulturna diiachka) [Organizer of «Zhinocha Dolia» (Olena Kysilevska – editor, publisher, public and cultural figure)]. *Ukrainska periodyka: istoriia i suchasnist: tezy dop. i povid. Vseukr. nauk.-teoret. konf. (9–10 hrudnia 1993 r.)*, 232–236. Lviv [in Ukrainian].
- Katola, O. (2025). Zhurnal «Pamiatky Ukrainy» (1969–1985 rr.): aspekty redaktsiinoi polityky [The journal «Pamiatky Ukrainy» (1969–1985): aspects of editorial policy]. *Presoznavstvo*, 6, 65–76. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2025-6-4> [in Ukrainian].
- Khinski zhinky na tli voiennoi zaveruukhy [Chinese women in the context of war]. (1937). *Zhinocha Dolia*, 23, 8–9 [in Ukrainian].
- Khvyliia, U. (1934). Pro zhyttia ukrainskoi zhinky v misti Kharbini [About the life of a Ukrainian woman in Harbin]. *Zhinocha Dolia*, 9, 10–11 [in Ukrainian].
- Klishch, L. I. (2006). Kolomyiskyi zhurnal «Zhinocha Dolia» (1925–1939) v literaturnomu protsesi Halychyny pochatku XX stolittia [Kolomyian Magazine «Women's Fate» (1925–1939) in the Literary Process of Galicia at the Beginning of the 20th century]: dys. ... kand. filol. nauk. Kherson [in Ukrainian].
- Kolisnyk, Yu. (2026). Zhurnal «Narodna tvorchist ta etnografia» v systemi radianskoi zhurnalistyky (1957–1991) [The «Folk Creativity and Ethnography»

journal in the Soviet journalism system]. *Ukrainskyi informatsiynyi prostir*, 1(17), 148–170. DOI: [https://doi.org/10.31866/2616-7948.1\(17\).2026.359290](https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(17).2026.359290) [in Ukrainian].

Komarytsia, M. (2024). Dialoh kultur i emansypatsiia: za publikatsiinyi zhurnalu «Zhinocha Dolia» [Dialogue of cultures and emancipation: based on publications from the magazine «Zhinocha Dolia»]. *Presoznavstvo*, 5, 49–64. Lviv. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2024-5-3> [in Ukrainian].

Kost, S. & Burdeha, T. (2026). Ukrainsko-polskyi dyskurs u hazeti «Ridnyi Krai» (1920–1922) [Ukrainian–Polish discourse in the newspaper «Ridnyi Krai» (1920–1922)]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii Zhurnalistyka*, 58, 3–15. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2026.58.13890> [in Ukrainian].

Kulesha, N. & Posivnych, M. (2025). Russian occupation of Eastern Galicia: Representation of the Events of 1914–1915 in the Viennese german-language press. *East European Historical Bulletin*, 37, 62–73. DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058X.37.346055> [in English].

Kurdydyk, A. (1988). Drukowane slovo v Kolomyi [Printed word in Kolomyia]. *Kolomyia y Kolomyishchyna: zbirnyk spomyniv i statei pro nedavnie mynule*, 313–324. Filiadelfiia [in Ukrainian].

Kytaiske vesillia [Chinese wedding]. (1931). *Zhinocha Dolia*, 27, 7 [in Ukrainian].

Lyst iz dalekoho Kytaiu do nashoi spivrobitnytsi p. Ol. Duchyminskoi [Letter from distant China to Ol. Duchymynska]. (1933). *Zhinocha Dolia*, 8, 14 [in Ukrainian].

Lyst z Kubani do ditei v Halychyni, v Amerytsi ta Kanadi [Letter from Kuban to children in Galicia, the United States and Canada]. (1927). *Zhinocha Dolia*, 4, 7 [in Ukrainian].

[Melnyk, M.]. Charly. (1935). «Nove Zhyttia» [«New Life»]. *Zhinocha Dolia*, 22, 12 [in Ukrainian].

[Melnyk, M.]. Charly. (1936a). «Nove Zhyttia» [«New Life»]. *Zhinocha Dolia*, 1/2, 15–16; 3, 7, 10 [in Ukrainian].

[Melnyk, M.]. Charly. (1936b). Shankhai 1935 roku [Shanghai in 1935]. *Zhinocha Dolia*, 14, 7, 10 [in Ukrainian].

[Melnyk, M.]. Charly. (1929). «Sviato Likhtariv» [Lantern Festival]. *Zhinocha Dolia*, 1/2, 5 [in Ukrainian].

[Melnyk, M.]. Hordziievska M. (1927b). Kharbin [Harbin]. *Zhinocha Dolia*, 7, 5–6 [in Ukrainian].

[Melnyk, M.]. Hordziievska M. (1927a). Sviatkuvannia Novoho Roku [New Year celebration]. *Zhinocha Dolia*, 8/9, 11–13 [in Ukrainian].

[Melnyk, M.]. M. M. (1939). Kytaitsi pro tvorchist Perl Bak [Chinese views on the work of Pearl S. Buck]. *Zhinocha Dolia*, 11/12, 11; 13/14, 10–11 [in Ukrainian].

[Melnyk, M.]. Mariana H. (1931). Kytaiska zhinka [Chinese woman]. *Zhinocha Dolia*, 1/2, 15–16 [in Ukrainian].

[Melnyk, M.]. Mariana H. (1927). Sviato pomershykh v Kytaiu [Festival of the Dead in China]. *Zhinocha Dolia*, 4, 5 [in Ukrainian].

Monolatii, I. S. (1994). Chasopys «Zhinocha Dolia» (1925–1939 rr.) i yoho rol u rozvytku natsionalnoho zhinochoho rukhu v Halychyni [The journal «Zhinocha Dolia» (1925–1939) and its role in the development of the national women's movement in Galicia]. *Ukrainska periodyka: istoriia i suchasnist: dop. ta povid. druhoi Vseukr. nauk.-teoret. konf. 21–22 hrudnia 1994 r.*, 56–58. Lviv; Zhytomyr [in Ukrainian].

N. N. (1932a). Z dalekoho Kharbynu [From distant Harbin]. *Zhinocha Dolia*, 6, 8 [in Ukrainian].

N. N. (1932b). Z Mandzhurskoho kitla [From the Manchurian cauldron]. *Zhinocha Dolia*, 1/2, 11 [in Ukrainian].

Nahorniak, M. (2025). Chasopys «Radio. Movlennia. Slukhannia. Tekhnika. Amatorstvo» ta yoho rol u stanovlenni ukrainskoho radianskoho radiomovlennia 30-kh – pochatku 40-kh rr. XX st. [Magazine «Radio. Broadcasting. Listening. Machinery. Amateurship» and its role in formation Ukrainian Soviet broadcasting 30's – early 40's of the 20th century]. *Presoznavstvo*, 7, 101–122. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2025-7-5> [in Ukrainian].

Osypenko, V. (1939). Vistka z Tiientsinu, Kytai [News from Tianjin, China]. *Zhinocha Dolia*, 15/16, 13–14 [in Ukrainian].

Pavliukh, M. (2022). Kolomyiskyi politychnyi chasopys «Zhinocha Dolia» (1925–1939): formuvannia obrazu zhinky-hromadianky [Kolomyian political magazine «Zhinocha Dolia» (1925–1939): shaping the image of a female citizen]. *Mizhnarodni vidnosyny, suspilni komunikatsii ta rehionalni studii*, 1(12), 65–75. Lutsk [in Ukrainian].

Peredyrii, V. (Comp.). (1996). Ukrainski periodychni vydannia dlia zhinek v Halychyni (1853–1939 rr.) [Ukrainian women's periodicals in Galicia (1853–1939)]: anot. kat. Lviv [in Ukrainian].

Peredyrii, V. (2010). Zhinochi chasopysy Halychyny [Women's periodicals of Galicia]. *Visnyk NTSh*, 44, 36–38. Lviv [in Ukrainian].

Pryvity y lysty z Kytaiu [Greetings and letters from China]. (1938). *Zhinocha Dolia*, 9, 16 [in Ukrainian].

Reiter, O. (1931a). Boby soia [Soybeans]. *Zhinocha Dolia*, 42, 8–9; 43, 9; 44, 8 [in Ukrainian].

Reiter, O. (1931b). Do shanovnykh ta mylykh pan, shcho napysaly meni lysty [To esteemed and kind ladies who wrote me letters]. *Zhinocha Dolia*, 17, 11 [in Ukrainian].

Reiter, O. (1930). Kharbyn – Zelenyi Klyn [Harbin – Green Ukraine]. *Zhinocha Dolia*, 31, 7; 32, 7; 39, 8; 41, 7; 43, 7; 46, 8; 50, 7 [in Ukrainian].

[Reiter, O.]. O. R. (1932a). Nastroi [Moods]. *Zhinocha Dolia*, 21/22, 5–7 [in Ukrainian].

[Reiter, O.]. O. R. (1932b). Trivozhni dni Kharbynu [Tense days in Harbin]. *Zhinocha Dolia*, 11, 4–5; 12, 7–8; 13, 8–9; 14, 4–5; 15, 8–9 [in Ukrainian].

[Reiter, O.]. R. (1934). Tsukrovarstvo v Mandzhurii [Sugar production in Manchuria]. *Zhinocha Dolia*, 5, 9–11 [in Ukrainian].

Reiter, O. (1932). Shkola v Yaponii [School in Japan]. *Zhinocha Dolia*, 7, 7–8; 8, 7–8; 9, 5–6; 10, 4–5 [in Ukrainian].

Reiter, O. (1931d). Z kharbinskykh vrazhin [Impressions from Harbin]. *Zhinocha Dolia*, 15/16, 10 [in Ukrainian].

Reiter, O. (1931c). Zhyvu na chuzhyni... [Living in exile...]. *Zhinocha Dolia*, 9, 11 [in Ukrainian].

Seo Mishima, S. (1938). Yaponski zhinky probyvaiutsia vpered [Japanese women advancing]. *Zhinocha Dolia*, 13/14, 12–13; 15/16, 12–13; 17, 8–9 [in Ukrainian].

Sereda, O. (2025). Chasopys «Iliustrovani Visti» (1940–1941 rr.): vizualna khronika ukrainskoho literaturno-mystetskoho zhyttia [The periodical «Iliustrovani Visti» (1940–1941): a visual chronicle of Ukrainian literary and artistic life]. *Presoznavstvo*, 6, 105–123. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2025-6-6> [in Ukrainian].

[Simenovych, V.] Simens, V. (1925). Do dorohykh chytachok i chytachiv «Zhinochoi Doli» [To dear readers of «Zhinocha Dola»]. *Zhinocha Dolia*, 2, 6 [in Ukrainian].

Slonovska, K. (1934). Na mohylu nezabutnii Evdokii Ivanovni Rybtsi [In memory of Evdokia Ivanovna Rybka]. *Zhinocha Dolia*, 23, 9–10 [in Ukrainian].

Snitsarchuk, L. (2023). «Pysaty mushu – tse ye umova moho zhyttia»: lysty Sofii Yablonskoi do Oleny Kysilevskoi (1934–1939 rr.) [«I have to write – my life depends on it»: Sofia Yablonska's correspondence with Olena Kysilevska (1934–1939)]. *Presoznavstvo*, 3, 167–180. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2023-3-10> [in Ukrainian].

T-vo «Sich» v m. Kharbini [The Sich Society in Harbin]. (1927). *Zhinocha Dolia*, 10, 6 [in Ukrainian].

Vid redaktsii [Editorial]. (1927). *Zhinocha Dolia*, 7, 5 [in Ukrainian].

Vistka z dalekoho Tiientszynie [News from distant Tianjin]. (1931). *Zhinocha Dolia*, 15/16, 18 [in Ukrainian].

Vistky z ukrainskoho zhyttia v Kytaii [News from Ukrainian life in China]. (1934). *Zhinocha Dolia*, 21, 8 [in Ukrainian].

Vp. Mariianna M. v Shanhaii [Mariianna M. in Shanghai]. (1935). *Zhinocha Dolia*, 17, 20 [in Ukrainian].

Vp. P. Hordziievska v Kharbini, Khiny [Hordziievska in Harbin, China]. (1926). *Zhinocha Dolia*, 10, 14 [in Ukrainian].

Vp. P. inzhiner Olena fon Raiter, Kharbin [Engineer fon Reiter]. (1929). *Zhinocha Dolia*, 11, 15 [in Ukrainian].

Vp. p. Kokorudza, Kharbin, Khiny [Kokoruzain Harbin, China]. (1927). *Zhinocha Dolia*, 2, 11 [in Ukrainian].

Vp. P. O. Hordziievska, Kharbin, Khiny [O. Hordziievska in Harbin, China]. (1926). *Zhinocha Dolia*, 5, 18 [in Ukrainian].

Vsh. p. Osypenko, Tiientsin, Kytai [Osypenko in Tianjian, China]. (1939). *Zhinocha Dolia*, 13/14, 19 [in Ukrainian].

Yablonska, S. (1937a). Do vas letyt moia dumka... [My thoughts fly to you...]. *Zhinocha Dolia*, 12, 11–12 [in Ukrainian].

Yablonska, S. (1934b). Kytaitsi ta yikh zemlia [The Chinese and their land]. *Zhinocha Dolia*, 6, 9–10; 7, 8–9 [in Ukrainian].

Yablonska, S. (1933). Lyst do «Zhinochoi Doli» v Kolomyi [Letter to «Zhinocha Dolia» in Kolomyia]. *Zhinocha Dolia*, 13/14, 9–10 [in Ukrainian].

Yablonska, S. (1935). Lyst z Kytaiu [Letter from China]. *Zhinocha Dolia*, 22, 7, 9 [in Ukrainian].

Yablonska, S. (2018). Lysty z Paryzha. Lysty z Kytaiu [Letters from Paris. Letters from China]: podorozhni narysy, novely, opovidannia, esei, intervju / uporiad., peredm., lit. red. i prym. V. Gabora. Lviv: Piramida [in Ukrainian].

Yablonska, S. (1936). Sofiya Yablonska hospodariuie [Sofiya Yablonska as a homemaker]. *Zhinocha Dolia*, 11, 13–14; 12, 13–14 [in Ukrainian].

Yablonska, S. (1934a). Z kraiv sonsia y tepla [from the lands of sun and warmth]. *Zhinocha Dolia*, 1, 9–10 [in Ukrainian].

Yablonska, S. (1937b). Z moho «daleka» [From my faraway place]. *Zhinocha Dolia*, 8/9, 19–20 [in Ukrainian].

Z nashykh dalekykh lystiv [From our distant letters]. (1937). *Zhinocha Dolia*, 14, 12 [in Ukrainian].

Z Zelenoho Klynu [From Green Ukraine]. (1930). *Zhinocha Dolia*, 1/2, 6 [in Ukrainian].

Zamorskym Sestram Ukrainka pani B. Hrechkovii, A. Yonker, E. Sytnyk ta inshym... [To overseas Ukrainian sisters B. Hrechkova, A. Yonker, E. Sytnyk and other...]. (1932). *Zhinocha Dolia*, 17, 9 [in Ukrainian].

Zelinska, N. & Astartseva, Kh. (2025). Tema mody u dyskursi zhinochoi periodyky mizhvoiennoi Halychyny: «Zhinocha Volia», dodatok do chasopysu «Zhinocha Dolia» [The fashion theme in the discourse of women's periodicals in interwar Galicia: «Zhinocha Volia» [Women's Liberty], a supplement to the magazine «Zhinocha Dolia» [Women's Destiny]]. *Storinky istorii: zbirnyk naukovykh prats*, 61, 256–280. Kyiv. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.61.2025.347312> [in Ukrainian].

Olesia Drozdovska

PhD in Philology, Senior Research Fellow,
Senior Researcher of the Research Institute for Press Studies,
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
(Lviv, Ukraine)

THE MAGAZINE «ZHINOCHA DOLIA» (KOLOMYIA, 1925–1939s) AND UKRAINIAN WOMEN AUTHORS FROM CHINA

The aim of the article is to examine one of the under-researched aspects of the history of the Kolomyia magazine «Zhinocha Dolia», related to Ukrainian women who lived in China during the 1920s and 1930s. It seeks to identify the features of their collaboration with the magazine and determine the main thematic areas of the published materials. The task is to establish a group of women authors who contributed to the magazine from different cities in

Chinese, to identify their publications and to carry out a thematic analysis of the texts. The research methods employed include press clipping, biographical, comparative, and analytical methods. The study reveals that, alongside the correspondence and reports by the famous adventurer, journalist, and writer S. Yablonska, the magazine *Zhinocha Dolia* published materials by M. Melnyk, V. Osypenko, O. Reiter, K. Slonovska, and other Ukrainian women based in Harbin, Tianjin, and Shanghai. The novelty of the study lies in bringing into academic circulation this little-known episode in the history of the journal. The findings show that collaboration between these authors and the magazine was sporadic rather than regular, due both to geographical distance and to the socio-political developments in China during the 1930s. The genre features of these publications are characterised by a predominance of reportage and epistolary texts. Content analysis reveals the following main thematic areas: (1) aspects of everyday life, culture, and traditions of the Chinese and Japanese peoples, as well as the socio-political developments in the region; (2) the socio-political situation of Ukrainians and the activities of Ukrainian civic organisations in China in the 1930s. Finally, the study highlights that the magazine functioned as an informational and communicative platform, facilitating connections among Ukrainian women in China, as well as linking them with Ukraine and Ukrainian émigré communities worldwide.

Keywords: Ukrainian women's press, *Zhinocha Dolia* magazine, Ukrainian women authors in China, publication activity, thematic analysis, Ukrainian émigré communities worldwide.

Стаття надійшла 31.03.2026

Прийнято 30.04.2026

Опубліковано on-line 26.06.2026

Зоряна НаконечнаORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0425-2064>кандидатка наук із соціальних комунікацій,
старша наукова співробітницяНауково-дослідного інституту пресознавства,
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
(Львів, Україна)
n_zoria@ukr.net

УДК 070:[008+37](477.83/.86)"1932/1939"

**ТЕМАТИЧНІ ДОМІНАНТИ
КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІХ МАТЕРІАЛІВ ЧАСОПISY
«НАШ ПРАПОР» (ЛЬВІВ, 1932–1939 рр.)**

DOI 10.37222/2786-7552-2026-8-2

Метою нашого дослідження є віднайти та проаналізувати публікації культурно-освітньої тематики одного із часописів концерну «Українська Преса», а саме популярної ілюстрованої газети «Наш Прапор», яка впродовж тривалого періоду (1932–1939 рр.) здійснювала суттєвий вплив на формування громадянської позиції у своїх читачів, а також визначити найчастіше обговорювані теми, авторський колектив цих матеріалів, до якого належали провідні представники української політики та культури. Для досягнення мети було реалізовано низку **завдань**, а саме – опрацьовано зміст усіх номерів газети та зафіксовано прізвища осіб, які дописували на задекларовану нами тему, переглянуто словники псевдонімів, щоб встановити авторство окремих статей, а також спогади тих, хто брав безпосередню участь у пресовиданні та освітньому процесі Галичини 1920–1930-х рр. Дослідження є **актуальним**, оскільки «Наш Прапор» розглядався дослідниками лише загально, як складова частина доволі обсягового пресового ринку зазначеного періоду. **Новизну** статті засвідчує той факт, що, опрацювавши зміст газети, вдалося виявити чимало публікацій про культурно-освітній стан українського суспільства періоду існування газети,

Для цитування: Наконечна, З. (2026). Тематичні домінанти культурно-освітніх матеріалів часопису «Наш Прапор» (Львів, 1932–1939 рр.). *Пресознавство*, 8, 33–43. Львів. <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2026-8-2>

охарактеризувати можливості його розвитку, запропоновані дописувачами, систематизувати ці матеріали, а також визначити їхню автуру. **Методи дослідження:** аналітичний, історично-бібліографічний, біографічний. **Висновки:** Газета «Наш Прапор» у своїх публікаціях активно поширювала серед галицького читачтва відомості про стан українського шкільництва та діяльність просвітніх організацій, аналізувала їхні недоліки, пропонувала способи покращання, а також стала надійним джерелом інформації для сучасних науковців.

Ключові слова: газета «Наш Прапор», культурно-освітня тематика, «Просвіта», «Рідна Школа», публікація, автор.

Постановка проблеми. Сучасні реалії спонукають науковців до глибшого дослідження й аналізу нашої минувшини, зокрема часописів, які на певному історичному відтинку активно поширювали знання про громадсько-політичну, культурно-освітню та господарську українську подієвість, сприяли розвитку нашої культури та збереженню національної ідентичності. Серед таких видань була і газета «Наш Прапор» (1932–1939 рр.), видавана І. Тиктором у його концерні «Українська Преса».

Ця газета, редакція якої була переконана, що «наше національно-політичне життя не повинно слабнути, тільки могутіти» (1932. Ч. 1), сьогодні не лише є надійним джерелом для відтворення суспільно-політичних процесів, а й допомагає проаналізувати стан справ у сфері українського шкільництва 20–30-х рр. ХХ ст., діяльність просвітніх товариств «Просвіта», «Рідна Школа», визначити роль культурницьких організацій у розвитку української громадськості.

Мета дослідження. Метою нашої статті є проаналізувати статті газети «Наш Прапор», присвячені культурно-освітнім проблемам українського соціуму, визначити стан шкільництва на той час, вказати способи його покращання, запропоновані авторами, проаналізувати досягнення та прорахунки у цій сфері, а також зафіксувати прізвища авторів публікацій.

Об'єктом дослідження виступає газета «Наш Прапор», яка виходила у Львові впродовж 1932–1939 рр., а **предметом** – публікації культурно-освітньої тематики у цьому виданні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З-поміж матеріалів, які сприяли нашому дослідженню, перш за все варто вказати праці, присвячені концерну «Українська Преса», а саме: бібліографічний покажчик «Видання Івана Тиктора та концерну “Українська преса”», укладений В. Денисюк (Денисюк, 2000), статтю в колективній монографії «Іван Тиктор: талан і талант» ([Капраль], 2007), нашу дисертацію (Наконечна, 2016), які подають інформацію і про «Наш Прапор». Про цю газету йшлося у статтях І. Мазур (Мазур, 1996) та М. Романюка (Романюк, 1998). Доволі інформативною як щодо постаті І. Тиктора, так і щодо його видавничої продукції стала ілюстрована світлинами стаття «Бути Тиктором: виклики українського видавничого супергероя», опублікована до 125-річчя від дня народження видавця на електронному ресурсі «Читомо» (Бути Тиктором..., 2021), цій події присвячено статтю Оксани Левицької про виставку львівського періоду діяльності І. Тиктора, проведену Львівським музеєм історії релігії, «Іван Тиктор у Львові» (Левицька, 2021).

У процесі ідентифікації авторського колективу газети використано видання Н. Брайлян «Приховані імена: словник псевдонімів українських авторів ХІХ–ХХІ ст.» (Брайлян, 2023), у нагоді стала й монографія О. Середи «У полоні арту: українська мистецька преса Галичини міжвоєнного двадцятиліття» (Середа, 2023), оскільки тут подано чимало біографій осіб, які публікувалися і в «Нашому Прапорі», а також вдалося встановити періодичні видання, авторами яких були дописувачі аналізованого нами часопису.

Серед статей, що лише принагідно стосувалися нашого дослідження, але допомогли відтворити картину стану тогочасного українського суспільства, назвемо наукові розвідки В. Габора «Українська жінка у вирі Визвольних змагань: специфіка публікацій у західноукраїнській пресі 20–30-х рр. ХХ ст.» (Габор, 2025), М. Комариці «Діалог культур і емансипація: за публікаціями журналу “Жіноча Доля”» (Комариця, 2024).

Методи дослідження. Методологічну базу дослідження становлять наукові принципи об’єктивності та достовірності. У статті застосовано такі спеціальні наукові методи, як: аналітичний, історично-бібліографічний, біографічний.

Виклад основного матеріалу. Упродовж 1932–1939 рр. газета «Наш Прапор» висвітлювала всі важливі події суспільно-політичного і культурно-освітнього життя українців Галичини. Редакторами «Нашого Прапора» у різний час були Іван Тиктор, Лев Чубатий, Михайло Струтинській, Григорій Стецюк¹. Тобто очолювали редакцію учасники Національно-визвольних змагань, політично освічені особи, які особисто долучилися до обстоювання прав українців у вищих державних органах влади, а також були висококваліфікованими представниками пресовидавничої галузі. Окрім них, у виданні брали участь фахівці різних галузей, відомі письменники, публіцисти.

Оскільки про основне тематичне наповнення газети, зокрема про її громадсько-політичний контент, йдеться у згадуваних нами працях, зосередимо увагу на не опрацьованих раніше публікаціях, присвячених просвітній та культурній проблематиці, які мали заохочувати українську громадськість здобувати освіту (До школи! 1933. Ч. 65), всебічно розвиватися, формувати свій світогляд і, як результат, – сприяти її соціалізації, а також повідомляти читачам про проблеми та недоліки у цих сферах.

Складне становище української освіти, зумовлене, зокрема, польською мовою викладання (Як українська громада бореться за українську школу. 1933. Ч. 10; Многоважне рішення. В справі утраквізації українських шкіл. 1933. Ч. 68; За українську мову навчання в школах! 1933. Ч. 71; Українське народне шкільництво (З промови посла Дм. Великановича в сеймі). 1934. Ч. 7), а також наявністю у шкільних програмах шкідливого, спотвореного і неправдивого матеріалу (ця проблема супроводжувала українське суспільство донедавна), який змушені були вчити діти доволі часто (Дім і школа. За душу молодого покоління. 1933. Ч. 23), активно обговорювалося у газеті. Саме з цих причин молодь закликали до домашнього навчання у «вакаційні» періоди (Національний обов'язок. 1933. Ч. 52, 53; І. Г. Домашнє навчання. 1933. Ч. 55) та аргументовано пояснювали, як саме необхідно вести навчальний процес українських учнів.

¹ Серед редакторів газети були також не зазначені у вихідних даних самого часопису громадський діяч і публіцист Василь Качмар, письменник і журналіст Іван Керницький.

Непоодинокими були повідомлення про безпідставне закриття українських навчальних закладів у селах та містечках (Замкнули вселюдну школу «Рідної Школи» в Бережанах. 1933. Ч. 23), натомість існуючі, зазвичай польськокомвні, школи перш за все «були засобом для притуплення українських національних почувань, для відірвання того, що дитина в школі вчиться, від української національної культури і традиції» (2607 шкіл менше. 1936. Ч. 13).

Попри безліч перешкод польської влади у діяльності освітніх закладів, редакція «Нашого Прапора» намагалася постійно підтримувати свою аудиторію і в багатьох публікаціях наголошувала на розвитку українського шкільництва за сприяння різних організацій, свідомих педагогів і громадсько-політичних діячів. Наприклад, у газеті подано перелік вимог, сформованих «Рідною Школою» до польського уряду щодо навчання українських дітей, зі сподіваннями на їх погодження (За душу грядучого покоління. 1933. Ч. 39).

Окрім постійної активної підтримки загальноосвітніх навчальних закладів, редакція газети приділяла належну увагу й професійним школам, які були «необхідні для існування і розвитку цілого народу» (За фахову освіту! 1933. Ч. 47; Д. К. Практична школа. 1935. Ч. 58; Марцинюк Микола. За розбудову бурс (Дискусійна стаття). 1936. Ч. 55; За фаховий вишкіл. 1937. Ч. 140). Також неодноразово популяризувалася праця вищих закладів освіти, як-от Українського наукового інституту в Берліні (1933. Ч. 43). На стику політики й освіти перебувала боротьба за український університет у Львові, перипетії якої періодично висвітлювалися на сторінках «Нашого Прапора» з 1933 р. (За український університет. 1933. Ч. 12; Справа українського університету у Львові. 1933. Ч. 16).

«Однією із... основних вимог і потреб сучасної нам доби, зокрема нашого національного положення, є потреба і то пекуча взятися за основну й всебічну організацію самоосвітнього руху» (Полоницький Мирослав. За розгортання самоосвітньої праці. 1939. Ч. 4), – вважав не лише автор цитованої статті, а й увесь колектив газети, тому постійно пояснював читачам, що таке самоосвіта, чому вона є необхідною для української громадськості. Важливу роль у процесі поширення самоосвітнього

руху відігравали товариства «Просвіта», «Рідна Школа» («Просвіта» має завдання: учити і виховувати. Розмова нашого співробітника з організаційним референтом Т-ва «Просвіта» у Львові, п. Петром Петриком. 1933. Ч. 9; Виховна праця «Рідної Школи» в 1937–38 році. 1939. Ч. 11), про діяльність яких постійно йшлося у часописі, читачів також інформували про проведення у селах літературно-освітніх вечорів (Гнатюк Семен. Нові способи культурно-освітньої праці. 1934. Ч. 6). Часопис часто публікував поради щодо організації читалень, ведення самоосвітніх гуртків, розповідав про «Українські бібліотеки за океаном» (1936. Ч. 8).

Популяризувалася у газеті також діяльність господарських товариств, які мали на меті поширювати серед громадськості знання в певних галузях ремісництва (Українське ремісництво – це майбутність наших міст. Розмова нашого співробітника з головою Т-ва «Зоря». 1936. Ч. 11), повідомлялося про перебіг зборів цих товариств.

Окремий блок публікацій становлять матеріали про необхідність культурного розвитку українців, перш за все – селян. З-поміж них виокремимо статті та замітки, присвячені літературі. Зауважимо, що про важливість книги йшлося постійно, зокрема, Богдан Романенчук присвятив цій темі низку обсягових публікацій у 1935 р. Інколи аналізувалися важливі літературні твори, як-от про «глибоко ідейне і рівночасно архимистецьке» «Слово про Ігорів похід» детально розповів Я. Рудницький (1936. Ч. 3), або ж подавалася детальна характеристика виданих книг (Яворівський Е. Нові книжки і видання. 1934. Ч. 4), замітки про нові художні твори часто формували рубрику «Нові видання», друкувалися повідомлення про літературні нагороди.

Стверджуючи, що «преса – це наймогутніша зброя народу в його духовній боротьбі за своє минуле, сучасне і майбутнє» (1934. Ч. 99), редакційний колектив «Нашого Прапора» багато уваги приділяв українській пресі загалом і окремим часописам. Оскільки ця тема потребує ґрунтовного дослідження, лише зачитуємо Дмитра Корбутяка, який пояснював читачам «Значіння преси»: «Преса є найсильнішим фундаментом свободи думки, людського духа. ... Відколи існує преса, цілий процес розвою людства йде прискореним темпом, вона ділає на суспільний організм, як кисень на живучі тіла. Це її заслуга, що сьогодні вже

неможливі довші періоди стагнації (застою), нові ідеї не мусять, як передше, вистоювати при брамі часу...» (1934. Ч. 78).

У газеті йшлося про стан українського театру (За один український національний театр. 1934. Ч. 8), активно пропагувалося заснування і поширення діяльності аматорських театральних гуртків: «Галицьке село, що зрозуміло вагу книжки й часопису, оцінило теж вагу театру» (Не забруджуймо душі села! 1933. Ч. 24). О. Поморянський у великій статті «За театральне мистецтво» стверджував, що у селі, «де драматичний гурток рухливіший, там уся громадянська робота йде вперед», і пояснював, як саме можна і необхідно активізувати діяльність таких гуртків. У газеті також публікувалися списки рекомендованих п'єс, поради режисерам-аматорам, відгуки про вистави.

Проведення концертів ініціативними селянами (часто за сприяння «Просвіти») у різних селах Галичини теж висвітлювалося газетою (Рідний Осип. Історія культурних змагань одного села [Мильно Зборівського повіту]. 1934. Ч. 3), неодноразово йшлося про виставки (За українське релігійне мистецтво. 1934. Ч. 7; Малярська вистава Льва Геца. 1934. Ч. 11).

Ще одна тема, якої не оминула редакція «Нашого Прапора», – стан українського музейництва, що «становить одну з кращих ділянок культурного росту Української Нації» (Семчишин Мирослав. Святині минулого... (Про українські музеї). 1936. Ч. 4). Так, саме з цієї газети ми дізнаємося про «Музей визвольної боротьби України» у Празі, який існував уже вісім років і став «осередком зацікавлення усеї нашої еміграції в Європі й Америці» (Музей Визвольної Боротьби. 1934. Ч. 4).

До газети як додатки, присвячені досліджуваній нами темі, виходили книжкові серії «Українська бібліотека» (від 1933 р.), «Аматорський театр» (з 1935 р. під редакцією Г. Лужницького) та «Музична бібліотека» (від 1937 р.), які можна було придбати разом із «Нашим Прапором» за зниженою ціною або ж окремо. Зміст усіх випусків цих бібліотек зафіксовано у покажчику, укладеному В. Денисюк (Денисюк, 2000), а також подано в рекламних анонсах «Нашого Прапора», тому ми лише зазначимо, що «Аматорський театр» містив тексти п'єс, які сприяли відродженню української культури та розвитку національної свідомості, вони були адаптовані для постановки непрофесійними театральними

гуртками. Подібною була мета «Музичної бібліотеки» – популяризація української музичної культури та забезпечення широких верств громадськості нотами.

Високу якість публікацій і відповідно – затребуваність у суспільстві забезпечував авторський колектив газети. Звичайно, ми не можемо назвати всіх імен, оскільки тогочасні політичні реалії змушували багатьох дописувачів використовувати псевдоніми, криптоніми або ж залишати матеріал анонімним, що є в багатьох випадках невіршуваною проблемою для сучасних науковців – неможливо ідентифікувати окремих дописувачів. Серед віднайдених нами авторів публікацій просвітньої та культурної тематики – Іван Видрівський, Семен Гнатюк, Іван Даньків, Антін Дівнич, Михайло Дяченко, Михало Заверушка, М. Карач, М. Когут, Дмитро Корбутяк, Олекса Кучма, Григорій Лужницький (під псевд. Л. Нигрицький), О. Поморянський, Осип Рідний, Богдан Романенчук, Ярослав Рудницький, Роман Савицький, Мирослав Семчишин, Юліян Соневицький, В. Чапляк, С. Якубський, Петро Януш.

Висновки. Загалом, хочемо відзначити, що газета «Наш Прапор» зайняла поважне місце серед галицьких часописів 20–30-х рр. ХХ ст. Вона зуміла завоювати читацьку прихильність і активно прилучитися до боротьби українського населення за власні права. Вона стала потужним регулятором, пропагуючи на своїх шпальтах національну просвіту та культуру серед широких мас. Незважаючи на те, що мета цього видання перш за все полягала в поширенні відомостей про громадсько-політичну подієвість, на її шпальтах віднаходимо чимало матеріалів, присвячених освіті, просвіті, які не лише інформували про стан українського шкільництва, а й пропонували способи його покращання. Новини з літературного життя, про музичні заходи, стан та проблеми українського театру (зокрема аматорських гуртків), музеїв розширювали світогляд читачів, коло їхніх зацікавлень та уявлень про українську дійсність.

Література

Брайлян, Н. (2023). *Приховані імена: словник псевдонімів українських авторів ХІХ–ХХІ ст.* Львів.

Бути Тиктором: виклики українського видавничого супергероя. (07.07.2021). <https://chytomo.com/buty-tyktorom-vykylyky-ukrainskoho-vydavnychoho-superheroia/> (дата перегляду: 19.03.2026).

Габор, В. (2025). Українська жінка у вирі Визвольних змагань: специфіка публікацій у західноукраїнській пресі 20–30-х рр. XX ст. *Пресознавство*, 7, 3–27. Львів. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2025-7-1>

Денисюк, В. Г. (уклад.). (2000). *Видання Івана Тиктора та концерну «Українська преса»: бібліогр. покажч. (1923–1977)*. Львів.

[Капраль, І.]. (2007). Часопис «Наш Прапор» (1932–1939): «освідомлення народних українських мас». *Іван Тиктор: талан і талант: монографія* / Н. Зелінська, Л. Сніцарчук, Е. Огар та ін.; кер. авт. кол. О. Думанська, 162–172. Львів: Українська академія друкарства.

Комариця, М. (2024). Діалог культур і емансипація: за публікаціями журналу «Жіноча Доля». *Пресознавство*, 4, 49–64. Львів. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2024-5-3>

Левицька, О. (2021). Іван Тиктор у Львові. *Збруч*. <https://zbruc.eu/node/108597> (дата перегляду: 19.03.2026).

Мазур, І. І., Грабовська, С. С. (1996). Особливості організації матеріалу в часописі «Наш прапор». *Поліграфія і видавнича справа*, 31, 187–189. Львів.

Наконечна, З. І. (2016). *Часописи видавничого концерну «Українська Преса» в контексті західноукраїнської журналістики*: дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: [спец.] 27.00.04 – теорія та історія журналістики, 65–74. Львів.

Романюк, М. (1998). Національно-патріотичні часописи «Наш Прапор» (1932–1939) і «Наш Лемко» (1934–1939): проблемно-типологічний аналіз видань. *Книга і преса в контексті культурно-історичного розвитку українського суспільства*, 2, 176–183. Львів: Фенікс.

Середа, О. (2023). *У полоні арту: українська мистецька преса Галичини міжвоєнного двадцятиліття*: монографія. Львів.

References

Brailian, N. (2023). *Prykhovani imena: slovnyk psevdonimiv ukrainskykh avtoriv XIX–XXI st.* [Hidden names: a dictionary of pseudonyms of Ukrainian authors of the XIX–XXI centuries]. Lviv [in Ukrainian].

Buty Tyktorom: vykylyky ukrainskoho vydavnychoho superheroia (07.07.2021) [Being Tiktör: The Challenges Facing Ukraine's Publishing Superhero]. (07.07.2021). <https://chytomo.com/buty-tyktorom-vykylyky-ukrainskoho-vydavnychoho-superheroia/> [in Ukrainian].

Denysiuk, V. H. (Comp.). (2000). *Vydannia Ivana Tyktora ta kontsernu «Ukrainska presa»* [Publications by Ivan Tyktor and the «Ukrainian Press» Group: Bibliographic Index (1923–1977)]: bibliohr. pokazhch. (1923–1977). Lviv [in Ukrainian].

Gabor, V. (2025). *Ukrainska zhinka u vyri Vyzvolnykh zmahan: spetsyfyka publikatsii u zakhidnoukrainskii presi 20–30-kh rr. XX st.* [Ukrainian woman in

the whirlpool of the liberation struggle: distinguishing features of publications in the western ukrainian press of the 1920s–1930s]. *Presoznavstvo*, 7, 3–27. Lviv. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2025-7-1> [in Ukrainian].

[Kapral, I.] (2007). Chasopys «Nash Prapor» (1932–1939): «osvidomliuvannia narodnykh ukrainykykh mas» [The journal «Nash Prapor» (1932–1939): «raising the consciousness of the Ukrainian masses»]. *Ivan Tyktor: talan i talant : monohrafiia* / N. Zelinska, L. Snitsarchuk, E. Ohar ta in.; ker. avt. kol. O. Dumanska, 162–172. Lviv: Ukrainska akademiia drukarstva [in Ukrainian].

Komarytsia, M. (2024). Dialoh kultur i emansypatsiia: za publikatsiiamy zhurnalu «Zhinocha Dolia» [Dialogue of cultures and emancipation: based on publications from the magazine «Zhinocha Dolia»]. *Presoznavstvo*, 4, 49–64. Lviv. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2024-5-3> [in Ukrainian].

Levytska, O. (2021). Ivan Tyktor u Lvovi [Ivan Tyktor in Lviv]. *Zbruch*. <https://zbruc.eu/node/108597> [in Ukrainian].

Mazur, I. I., Hrabovska, S. S. (1996). Osoblyvosti orhanizatsii materialu v chasopysi «Nash prapor» [Features of the layout of the journal «Nash prapor»]. *Polihrafiia i vydavnycha sprava*, 31, 187–189. Lviv [in Ukrainian].

Nakonechna, Z. I. (2016). *Chasopysy vydavnychoho kontsernu «Ukrainska Presa» v konteksti zakhidnoukrainskoi zhurnalistyky* [Publications of the «Ukrainska Presa» Publishing Group in the Context of Western Ukrainian Journalism]: dys. ... kand. nauk iz sots. komunikatsii: [spets.] 27.00.04 – teoriia ta istoriia zhurnalistyky, 65–74. Lviv [in Ukrainian].

Romaniuk, M. (1998). Natsionalno-patriotychni chasopysy «Nash Prapor» (1932–1939) i «Nash Lemko» (1934–1939): problemno-typolohichnyi analiz vydan [The National-Patriotic Journals «Nash Prapor» (1932–1939) and «Nash Lemko» (1934–1939): A Problem-Typological Analysis of the Publications]. *Knyha i presa v konteksti kulturno-istorychnoho rozvytku ukrainskoho suspilstva*, 2, 176–183. Lviv: Feniks [in Ukrainian].

Sereda, O. (2023). *U poloni artu: ukrainska mystetska presa Halychyny mizhvoiennoho dvadtsiatylittia* [In the Realm of Art: Ukrainian Art Press in Halychyna During the Interwar Period]: monohrafiia. Lviv [in Ukrainian].

Zoriana Nakonechna

PhD in Social Communications,
Senior Researcher of the Research Institute for Press Studies,
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
(Lviv, Ukraine)

THEMATIC PRIORITIES OF THE CULTURAL AND EDUCATIONAL MATERIALS IN THE NEWSPAPER «NASH PRAPOR» (LVIV, 1932–1939s)

The purpose of our study is to find and analyse publications on cultural and educational topics in one of the periodicals of the

«Ukrainian Press» concern, namely the popular illustrated newspaper «Nash Prapor», which over a long period (1923–1939) had a significant impact on the formation of civic stance of its readers, as well as to identify the most frequently discussed topics, the team of authors of these materials, which included leading representatives of Ukrainian politics and culture. To achieve the goal, a number of tasks were implemented, namely: the content of all issues of the newspaper was studied and the names of the persons who contributed to the topic we declared were recorded, dictionaries of pseudonyms were reviewed to establish the authorship of individual articles, as well as the memories of those who took a direct part in the press and educational process of Galicia in the 1920s and 1930s. The study is relevant, since «Nash Prapor» was considered by researchers only in general, as a part of the rather extent press market of the specified period. The novelty of the article is evidenced by the fact that, having studied the content of the newspaper, it was possible to find a lot of publications about the cultural and educational state of Ukrainian society during the period of the newspaper's existence, to characterise the possibilities for its development proposed by the contributors, to systematise these materials, and also to determine their authorship. Research methods: analytical, historical-bibliographic, biographical. Conclusions: In its publications, the newspaper “Nash Prapor” actively disseminated information among Galician readers about the state of Ukrainian schooling and the activities of educational organisations, analysed their shortcomings, suggested ways to improve them, and also became a reliable source of information for contemporary scholars.

Keywords: «Nash Prapor» newspaper, cultural and educational topics, «Prosvita», «Ridna Shkola», publication, author.

Стаття надійшла 27.03.2026

Прийнято 23.04.2026

Опубліковано on-line 26.06.2026

Оксана Серета

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8078-173X>

кандидатка наук із соціальних комунікацій, старша наукова співробітниця

Науково-дослідного інституту пресознавства,

Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника

(Львів, Україна)

siania@i.ua

УДК 070:[338.48+908](477.83-25)"1937/1939"

**КРАЄЗНАВЧИЙ ЖУРНАЛ
«НАША БАТЬКІВЩИНА» (1937–1939 рр.)
ЯК УСПІШНИЙ ПРЕСОВИЙ ПРОЄКТ**

DOI 10.37222/2786-7552-2026-8-3

Висвітлено історію та особливості функціонування журналу «Наша Батьківщина», його сприйняття українською громадськістю, уточнено склад редакційної колегії, розкрито низку псевдонімів і криптонімів авторів на основі аналізу текстів та довідкових словників. **Метою** статті є дослідження історії передумов появи та особливостей редакційної стратегії часопису, з'ясування складу редакції, а також встановлення авторства публікацій, підписаних псевдонімами й криптонімами. Для реалізації поставленої мети виконано низку **завдань**: здійснено детальний аналіз змісту часопису з фіксацією всіх прізвищ дописувачів і редакційних матеріалів; переглянуто тогочасну періодику (1937–1939 рр.) з метою виявлення рецензій та оглядів досліджуваного видання; опрацьовано словники прихованих імен для атрибуції авторства публікацій; залучено наукові праці, присвячені розвитку туристично-краєзнавчого руху в Галичині. **Актуальність** дослідження зумовлена відсутністю комплексного аналізу «Нашої Батьківщини» як цілісного медійного продукту. Наукова **новизна** полягає в реконструкції історії появи журналу, уточненні складу його редакційної колегії, опрацюванні авторського корпусу та розкритті псевдонімів і криптонімів дописувачів, а також у комплексному вивченні змістово-тематичної структу-

Для цитування: Серета, О. (2026). Краєзнавчий журнал «Наша Батьківщина» (1937–1939 рр.) як успішний пресовий проєкт. *Пресознавство*, 8, 44–61. Львів. <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2026-8-3>

ри видання і його рецепції в галицькій пресі кінця 1930-х рр. У дослідженні застосовано історико-порівняльний, джерелознавчий, контент-аналітичний, атрибуційний та біографічний наукові методи.

Краєзнавчий журнал «Наша Батьківщина» виходив у Львові з лютого 1937 р. до серпня 1939 р. Видавцями у перший рік були Микола Кулицький і Кость Паньківський. Офіційним відповідальним редактором у 1937–1938 рр. зазначено Михайла Таранька, однак фактичне керівництво редакцією упродовж усього періоду здійснював Степан Щурат. Новостворений часопис мав на меті сприяти розвитку історичного краєзнавства й екскурсійної діяльності, популяризувати український туристичний рух та захочувати до вивчення культури рідного краю. Підсумовано, що «Наша Батьківщина» відзначалася вдалою редакційною стратегією й виконала поважну просвітницьку місію, істотно поглибивши інтерес до історії та культури рідного краю, зокрема серед української молоді.

Ключові слова: журнал «Наша Батьківщина», краєзнавство, туризм, редакція, публікація, рецензія.

Постановка проблеми. Історія української журналістики Галичини міжвоєнного періоду й досі містить низку малодосліджених сегментів, серед яких – преса краєзнавчого напрямку. Журнал «Наша Батьківщина» був помітним явищем у розвитку українського туристично-краєзнавчого руху другої половини 1930-х рр. Попри наявність окремих наукових праць, присвячених історії туризму та краєзнавства міжвоєнної Галичини чи діяльності товариства «Плай», в яких видання згадувалося лише побіжно, а також спроб короткого огляду журналу у вигляді тез, часопис досі не був предметом цілісного журналістикознавчого аналізу. Поза фокусом дослідників залишилися історія створення видання, особливості редакційної політики, тематичний комплекс та авторський колектив.

Проведене дослідження вперше дозволяє комплексно розкрити історію часопису, уточнити склад редакції, ідентифікувати чималу кількість псевдонімів на основі аналізу текстів та довідкових словників, а також виявити, як у тодішньому пресовому просторі було сприйнято появу й зміст «Нашої Батьківщини». Це заповнює

помітну прогалину у вивченні української періодики міжвоєнного часу та відкриває перспективи для подальших наукових розвідок.

Мета дослідження – висвітлити історію появи та обставини функціонування журналу «Наша Батьківщина» (1937–1939), встановити склад його редакційного колективу, ідентифікувати авторів, які публікувалися під псевдонімами і криптонімами, охарактеризувати місце часопису в українському культурному просторі міжвоєнної Галичини.

Об’єктом дослідження виступає краєзнавчий часопис «Наша Батьківщина», який виходив у Львові впродовж 1937–1939 рр., **предметом** – історія пресодруку, його редакційна політика, змістово-тематичне наповнення, рецепція у галицькому пресовому середовищі та суспільне значення у розвитку української краєзнавчої думки в міжвоєнній Галичині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками спостерігається стійкий інтерес вітчизняних пресознавців до вивчення української преси першої половини ХХ ст. та діяльності її безпосередніх творців. Ці відомості становлять важливу джерельну базу для осмислення пресовидавничих процесів того періоду. Серед новітніх напрацювань у цій галузі варто відзначити праці Т. Батюка і Л. Синявської (Батюк & Синявська, 2024), В. Габора (Габор, 2024), О. Дроздовської та Н. Кулеші (Дроздовська & Кулеша, 2024), З. Наконечної (Наконечна, 2025), Л. Сніцарчук (Сніцарчук, 2025), О. Терешук (Терешук, 2024) та ін. Досліджуваний нами журнал «Наша Батьківщина» потрапив у фокус науковців лише фрагментарно. Найпершим науковим зверненням до теми є тези доповіді Я. Серкіза (Серкіз, 1993), в яких подано короткий огляд історії та змісту часопису, однак тезовий характер публікації не дав змогу розкрити обставини появи видання, його рецепцію у тогочасному середовищі, особливості редакційної політики та коло авторів, які ховалися під псевдонімами. Аналізу краєзнавчих матеріалів про Волинь на сторінках часопису присвячена розвідка О. Соловоя (Соловей, 2013), в якій основний акцент зроблено саме на чітко окресленій регіональній тематиці. Також згадки про «Нашу Батьківщину» знаходимо в низці праць з історії українського туристичного й краєзнавчого руху – статтях Б. Білецького та А. Коцура (Білецький & Коцур, 2014), С. Іваньо (Іваньо, 2024), А. Козицького (Ко-

зицький, 1998), Н. Литвин (Литвин, 2008), В. Петранівського та М. Рутинського (Петранівський & Рутинський, 2005), підручнику Л. Устименка та І. Афанасьєва (Устименко & Афанасьєв, 2005). Вони дозволяють відтворити контекст діяльності видання та його роль у популяризації краєзнавства та туризму, однак не дають можливості комплексного журналістикознавчого аналізу. Невеликі довідки про часопис містять Енциклопедія сучасної України (Гринько, 2020) та анотований ретроспективний каталог «Періодичні видання 20-го століття бібліотеки НТШ» (Березюк Т. [та ін.], 2011). Довідкові джерела обмежуються загальними характеристиками і не містять глибинного аналізу публікацій та особливостей функціонування пресодруку. Розкрити низку псевдонімів і криптонімів авторів часопису допоміг словник псевдонімів Н. Брайлян (Брайлян, 2023). Оскільки «Наша Батьківщина» досі не була предметом комплексного дослідження з журналістикознавчого погляду, це визначає актуальність розвідки, спрямованої на вивчення часопису як цілісного медійного продукту міжвоєнної Галичини.

Новизна. У статті вперше здійснено комплексний аналіз часопису «Наша Батьківщина» як цілісного медійного продукту. Зокрема, реконструйовано історію його появи, встановлено склад редакційної колегії, опрацьовано авторський корпус, розкрито низку псевдонімів і криптонімів авторів журналу, досліджено змістово-тематичну структуру та здійснено огляд рецепції видання у галицькій пресі кінця 1930-х рр. Отримані результати заповнюють суттєву прогалину в історії української журналістики міжвоєнної доби. **Актуальність** цього дослідження зумовлена потребою системного вивчення видання, яке відіграло значну роль у популяризації краєзнавства, туризму, пам'яткоохоронних студій, а також сприяло сформуванню окремого інтелектуального середовища.

Методи дослідження. Застосовано комплексний підхід, що поєднує історико-порівняльний, джерелознавчий, контент-аналітичний, атрибуційний та біографічний методи. Історико-порівняльний метод допоміг простежити умови появи часопису та зіставити його з іншими галицькими виданнями 1930-х рр. Джерелознавчий метод використано для опрацювання публікацій у пресі та уточнення історико-функціональних аспектів досліджуваного

видання. Контент-аналіз застосовано для визначення тематичної структури журналу та домінантних жанрів публікацій. Метод атрибуції залучено для ідентифікації авторів, які виступали під псевдонімами та криптонімами. Біографічний метод дав змогу реконструювати склад редакційного колективу та інтелектуальне середовище довкола журналу.

Виклад основного матеріалу. У жовтні 1924 р. у Львові було започатковане українське краєзнавчо-туристичне товариство «Плай», яке очолив авторитетний адвокат і громадський діяч Володимир Старосольський. Товариство об'єднувало як старших громадян, так і молодь – видавало «популярні туристичні провідники», влаштовувало краєзнавчі виставки, будувало туристичні прихистки. Від початку своєї діяльності мало на меті почати видавати власний друкований орган (Серкіз, 1993, с. 79),

однак за браком коштів не могло відважитися на цей крок і вирішило скористатися послугами газети «Новий Час» (Білецький & Кошур, 2014, с. 84).

Уже 1 березня 1925 р. зусиллями плаівців у Львові побачило світ перше число часопису п. н. «Туристика і Краєзнавство», датоване лютим, відповідальним редактором якого був відомий історик, краєзнавець Іван Крип'якевич. Як вказувала обертка, «Т-во «Плай» приступає до видання свого органу, – покищо у скромних межах місячного

додатку до «Нового Часу»... завдяки ласкавій згоді редакції». Метою новоствореного видання було «оживити наше мандрівництво» та сприяти «зросту і поглибленню туристичного руху», також він мав стати «місцем обміну думок наших туристів» (Наші завдання, 1925). Його зміст формували краєзнавчі матеріали, статті з

топоніміки, репортажі з мандрівок, хроніка діяльності товариства. І. Крип'якевич редагував додаток «на громадських засадах – ані він, ані автори публікацій не отримували грошової винагороди» (Наконечна, 2016, с. 143).

За браком коштів «окремою відбиткою» вийшло лише перше число, а друге і третє вже з'явилися лише на шпальтах газети «Новий Час» – виділ товариства «Плай» у такий спосіб намагався втримати пресову новинку на медіаринку. На жаль, додаток припинив свій вихід на третьому числі через постійні фінансові труднощі редакції та незначну підтримку громадськості.

Однак актив «Плаю» не втрачав оптимізму, продовжував публікувати просвітницькі та краєзнавчі матеріали на шпальтах «Діла» та «Нового Часу», не полишаючи надії колись таки реанімувати додаток. Врешті, 1 червня 1931 р. «Туристика і Краєзнавство» відновила свій вихід на сторінках «Нового Часу», продовжуючи нумерацію чисел попереднього однойменного додатка, щоправда у зменшеному обсязі (одна сторінка). Як вказує дослідниця З. Наконечна, відповідальним редактором став іхтіолог, спортовець і громадський діяч Едвард Жарський (Наконечна, 2016, с. 109).

У редакційній статті відновленого додатка вказувалося, що на часі є «об'єднати весь Краєзнавчо-мандрівний актив до спільної, організованої праці для пізнання нашого краю, для мандрівного спорту» (Чергові завдання, 1931). Попри всі зусилля редакції «продовжити життя» краєзнавчо-туристичного додатка, він знову згас через фінансові труднощі редакції – останнє, п'яте, число, вийшло 13 листопада 1931 р. Як згодом стало відомо, «всі заходи Виділу розбивалися об байдужість та недостачу зацікавлення – передовсім серед молоді» (Із діяльності..., 1932).

Варто відзначити, що плаївці не відмовилися від ідеї видавати власний друкований орган і йшли до цієї ініціативи упродовж кількох років. У 1935 р. «Плай» вкупі з Українським фотографічним товариством (УФОТО) організували виставку фотографій «Наша Батьківщина у світліні», яка мала значний резонанс у львівській пресі та була позитивно сприйнята галицькою громадськістю. Це був ще один важливий крок на шляху

розуміння краєзнавства і культурного мандрівництва як важливих чинників поступу української нації.

Врешті, 1 лютого 1937 р., у Львові побачило світ перше число самостійного краєзнавчого журналу «Наша Батьківщина», хоча офіційно воно було датоване січнем (Від Редакції, 1937). 1937 р. видавцями значилися картограф і секретар географічної комісії НТШ Микола Кулицький (ч. 1–10, 12) та фольклорист і журналіст Кость Паньківський (ч. 11), який напередодні

війни став головою товариства «Плай». У 1937–1938 рр. відповідальним редактором місячника вказувався видавець дитячої літератури Михайло Таранько (припускаємо, що радше формально). Фактично упродовж усього часу виходу журналу його редагував літературознавець і фотоаматор Степан Щурат. Ні члени редакції, ні адміністрації, ні співробітники, ні дописувачі видання не отримували жодних гонорарів (Від Редакції..., 1937а).

Ймовірно, назву видання редактори обрали не випадково, а як відгук на недавню успішну виставку «Наша Батьківщина у світліні». Обкладинку часопису у перший рік оформлював Святослав Гординський, 1938 р. – Володимир Ласовський, 1939 р. – Володимир Баляс.

Як зазначала редакція у першому числі, «поява періодичного органу дасть змогу розвинутися нашому краєзнавству й туристиці», однак він адресувався не лише членам туристично-краєзнавчих товариств, а всім «кому дорога ідея українського краєзнавства» (Від Редакції, 1937). Часопис мав на меті сприяти розвитку історичного краєзнавства та екскурсійної діяльності, популяризувати український туристичний рух, спонукати до вивчення культури рідного краю. Також плаївці сподівалися,

що із започаткуванням власного друкованого органу значно розширяються «можливості для пропагандивної акції» краєзнавства (Пашкевич, 1937, с. 49).

Поява спеціалізованого краєзнавчого видання не залишилася непоміченою серед галицької громадськості – українська преса жваво обговорювала «Нашу Батьківщину» та її перспективи на медіаринку Галичини. Першими пресову новинку помітили «Українські Вісти» в особі мистецтвознавця Володимира Ласовського, який опублікував позитивний відгук на «журнал, на який чекається в нас цілі роки», адже він поставив «собі за ціль заохотити якнайширші круги нашого громадянства пізнавати наш край, його мешканців, їхні духові та матеріальні надбання». Рецензент відзначив позитивні сторони видання – фаховий і водночас доступний виклад матеріалу, «зразкові репортажі та цікаві описи з обсягу народного мистецтва». В. Ласовський сподівався, що добір «поважних прізвищ співробітників» забезпечить журналові тривале життя, «цікавий, повчаючий матеріал», «величезне виховне під національним оглядом значіння» (Лас., 1937). Тож закликав читачів «Українських Вістей» матеріально підтримати цей пресовий почин.

Львівський ілюстрований часопис «Наш Прапор» зауважив, що українці в Галичині здавна відчували потребу «журналу, присвяченого українському краєзнавству й туристиці», і радо вітав це перше число, яке «приносить багато цікавого матеріалу пера шокращих наших дослідників-краєзнавців» (Пізнаваймо Батьківщину, 1937).

Перемишльська газета «Прорив» також дуже тепло відгукнулася на дебют «Нашої Батьківщини», зауваживши, що перше число «представляється добре» – «естетично й дбайливо видане, з гарними ілюстраціями, знімками й плянами» (Грицак, 1937).

Свої враження від першого числа краєзнавчого часопису надіслав і відомий спортовий діяч Іван Боберський, якому редакція запропонувала приєднатися до авторського активу. Він підкреслив, що «добір статей і їх зміст доказують, що Редакція ставить ся до справи дуже поважно й розумно», однак від співпраці змушений був відмовитися. Пояснював таке рішення тим, що перебував у той час у Словенії й увесь свій «час і труд» присвячував «передовсім справам руханки і змагу» (Боберський, 1937, с. 174).

Інтерес до «Нашої Батьківщини» не згасав навіть на третьому році її видання. Щоденник «Діло» акцентував, що за цей час «журнал здобув собі вже круг читачів та поважне місце серед наших журналів» (3 життя Товариства..., 1939).

До співпраці із місячником зголосилися відомі історики, краєзнавці, культурні діячі, мистецтвознавці, вчителі, лікарі, юристи. Отож у різні роки функціонування часопису на його сторінках публікували матеріали такі автори: Микола Андрусяк (крипт. М. А-як), Юліан Бабій, Петро Біланюк, Ярослав Білинський, В. Бордун¹, Ярослав Витошинський, Остап Воронка, Степан Гайдучок, Роман Гарасимчук, Ярослава Горницька, Маріян Гавдяк, Роман Ґеник-Березовський, Ірина Ґургула, Федір Данилів,

Володимир Дорошенко, Павло Дяків, Едвард Жарський, Михайло Зварич, Семен Каменогорський, Мирослав Каній, Мирослав Капій, Франц Коковський (крипт. Ф. К.), Мирон Кордуба, Петро Кривоносок, Іван Крип'якевич, Володимир Кубійович, Микола Кулицький, Галя Лагодинська, Василь Лев, Василь Левицький, Володимир Левицький, Ігор Лозов'юк, Роман Лукань, Богдан Мандюк, Леонід Маслов, Тетяна Маслова, Володимир Мацяк, Лев Назар, Володимир Огоновський, Іван Олексишин, Володимир Паньків, Кость Паньківський (крипт. К. П.), Ярослав і Северин Пастернаки, О. Пашкевич, Ірина Пеленська, Євген Юлій Пеленський, Степан Ю. Процюк, Андрій Пясецький, Роман Рибачек, Арсен Річинський, Володимир Рожанковський, Ярослав Рудницький, Микола Савчук, Іларіон Свенціцький, Володимир Січинський, Маркіян Орест Смішко, Олена Степанів, М. Стефаник, Тадей Терлецький, Маріян Фарміґа, Зиновій Філіпович, Богдан Хаму-

¹ Тут і далі подано лише ініціал, якщо не вдалося встановити ім'я.

ла, Євген Храпливий, Олександр Цинкаловський (псевд. Антін Бужанський, О. Бужанський; крипт. О. Ц.), Іван Шендрик (крипт. Ів. Ш.), Василь Щурат (крипт. В. Щ.), Степан Щурат (крипт. -т, Щ-т), а також під криптонімами А. Б., Б. З., Е. Л., І. А. В-ий, -ий, І. Д., М. З., О. С., Р. Д-ий, які наразі не вдалося розкрити.

Наклад часопису коливався від 1500 до 2000 примірників, що на той час було досить високим показником. Цікавий факт, що «Наша Батьківщина» була чи не найдешевшим (так стверджувала сама редакція і це підтверджують цінові показники інших ілюстрованих пресодруків) журналом на кінець 1930-х рр. Одне число коштувало 75 грошів. Попри невисоку ціну, редакція зіштовхнулася із тим, що передплатники невчасно надсилали кошти, – цьому підтвердженням є постійні звернення адміністрації до читачів із проханням погасити заборгованості із передплати. Так, у жовтні 1937 р. борг сягнув аж 4500 злотих (це була дуже велика сума на той час), тому наступні числа виходили із значними затримками і зменшеною кількістю ілюстративного матеріалу (Від Редакції..., 1937b).

Видання було щедро ілюстрованим – його шпальти рясніли фотопейзажами, світлинами архітектурних об'єктів, музейних експонатів, пам'яток культури, артефактів, зарисовками планів поселень, археологічних знахідок тощо. Авторами світлин були здебільшого члени УФОТО, адже редактор видання Степан Щурат сам був активним уфотівцем, фотоаматором і відповідальним редактором єдиного фотомистецького часопису у Галичині «Світло й Тінь». На нашу думку, саме цей успішний досвід видавання фахового фотожурналу спонукав С. Щурата взятися за редагування красназничого пресодруку.

Серед авторів світлин – Березяк, Лев Букалович, Ян Булгак, Степан Венгринович, Маріян Гавдяк (крипт. М. Г.), М. Гамота, Ірина Гургула (крипт. І. Г.), Володимир Гут, М. Дороцький, Юліан Дорош, Франц Коковський, І. Крамарчук, Роман Крохмалюк, Галя Лагодинська, Василь Лев, Василь Левицький, Ігор Лозов'юк (крипт. І. Л.), Р. Максимович, Леонід Маслов, Ярослав Масляк, Роман Миколаєвич, Й. Мігалік, Олександр Мох, Степан Ожга, Іван Олексинин, Лідія Оробець, Володимир Паньків, Кость Паньківський, Олександр Пежанський, Андрій Пясецький, Арсен Річинський, Володимир та Степан Рожанковські, Ярослав

Рудницький (крипт. Я. Р.), Ярослав Савка, Євген Ткачук (крипт. Е. Т.), Олександр Цинкаловський, Богдан Чайківський, Костянтин Чехович, Роман Шипайло, Вадим Щербаківський, Степан Щурат (крипт. С. Щ.), С. Юрченкович, Лев Янушевич, а також під криптонімами А. К., А. Ч., І. К., І. Н., І. Ф., О. Л., С. Д., Я. В.

Якщо коротко охарактеризувати змістове наповнення часопису, то це матеріали, покликані популяризувати краєзнавство,

мандрівництво й аматорську археологію серед загалу українців, краєзнавчі розвідки з детальними описами регіонів (Бойківщина, Волинь, Галичина, Гуцульщина, Поділля) чи окремих населених пунктів і місцевостей, подорожні нариси, статті про розкопи й археологічні знахідки, дописи з історії міст і сіл, замітки про музеї і зібрання, народні обряди, публікації з топоніміки, практичні поради мандрівникам, огляди нових краєзнавчих та мистецьких праць, організаційні повідомлення про діяльність товариства «Плай» тощо.

Мабуть, навіть сучасному читачеві будуть цікавими опубліковані у виданні описи подорожі Україною у 1838 р. видатного німецького географа Йогана Георга Коля, уривки подорожніх записок із мандрів гуцульськими Карпатами швейцарського мандрівника Ганса Цбіндена (1938) у перекладі Марії Деркач.

Те, що редакційна політика «Нашої Батьківщини» була вдалою, свідчить той факт, що ілюстрований фаховий журнал зміг втриматися на нестійкому пресовому ринку Галичини: упродовж трьох років виходив ритмічно і з багатьма ілюстраціями. Для розуміння: на 744 сторінках, які вийшли за всі три роки існування журналу, було вміщено близько 400 ілюстрацій (фотографій,

рисунків, карт, схем). У середньому кожне число мало не менше 15 ілюстрацій.

Річна передплата на «Нашу Батьківщину» становила 6 злотих (що було недорого для такого багатоілюстрованого часопису), за «оправлений із золоченим написом» річник редакція просила 9 злотих, а за «оправлений у шкіру з таким же написом» – 12 злотих (Від Редакції..., 1938, с. 26).

У серпневому числі за 1939 р. адміністрація обнадійливо повідомляла читачам, що «дев'яте число (за вересень) може появитися з кількадевним спізненням» (Від Редакції..., 1939, с. 193), однак цього вже не сталося. На порозі постала нова світова війна...

Висновки. Отже, журнал «Наша Батьківщина» відіграв важливу роль у розвитку й популяризації українського краєзнавства, туризму та пам'яткоохоронних студій, сприяючи формуванню інтелектуального середовища Галичини другої половини 1930-х рр. Часопис виконав покладену на нього поважну просвітницьку місію, поглиблюючи інтерес до історії та культури рідного краю серед української молоді, заохочуючи до культурного мандрівництва та популяризуючи цікаві туристичні маршрути.

Аналіз змісту видання засвідчує якісну командну роботу редакції над створенням доступного, але фахового контенту, спрямованого на широку читацьку аудиторію, насамперед молодь. Ретельний перегляд галицької преси 1937–1939 рр. дав змогу простежити рецепцію цього краєзнавчого часопису в рідному середовищі та з'ясувати додаткові відомості про його функціонування. На основі цих відгуків вдалося встановити, що журнал був дуже позитивно сприйнятий українською громадськістю Галичини: високу оцінку отримали як його художньо-технічне оформлення, так і змістове наповнення. До співпраці із часописом зголосилося чимало авторитетних краєзнавців, педагогів, науковців та журналістів. Якби нова світова війна не перешкодила реалізації редакційних планів, історія «Нашої Батьківщини» могла б тривати значно довше.

Література

- Батюк, Т. & Синявська, Л. (2024). Мирон Кордуба та часопис «Україна»: особливості співпраці. *Вісник Черкаського університету*. Сер.: Історичні науки, 1, 92–99. Черкаси. <https://doi.org/10.31651/2076-5908-2024-1-92-99>
- Березюк, Т., Давиденко, О., Железняк, М., Журило, Л., Савченко, О., Пилипчук, Р., Фещенко, Н. & Шушківський, А. (2011). Каталог періодичних видань 20-го століття бібліотеки НТШ. *Енциклопедичний вісник України*, 2–3, 6–96. <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001048446>
- Білецький, Б. & Коцур, А. (2014). Товариство «Плай»: історія зародження та діяльність (до 90-річчя від дня утворення). *Часопис української історії*, 30, 81–88. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ChasUkr_2014_30_14
- Боберський, І. (1937). Лист до Редакції. *Наша Батьківщина*, 7/8, 171–174. Львів.
- Брайлян, Н. (2023). *Приховані імена: словник псевдонімів українських авторів XIX–XXI ст.* Львів.
- Від Редакції (1937). *Наша Батьківщина*, 1, 1. Львів.
- Від Редакції й Адміністрації (1937а). *Наша Батьківщина*, 7/8, 176. Львів.
- Від Редакції й Адміністрації (1937б). *Наша Батьківщина*, 10, 232. Львів.
- Від Редакції й Адміністрації (1938). *Наша Батьківщина*, 1, 26. Львів.
- Від Редакції й Адміністрації (1939). *Наша Батьківщина*, 7/8, 193–194. Львів.
- Гринько, М. О. (2020). Наша батьківщина. *Енциклопедія Сучасної України*, т. 22, 693. Київ.
- Грицак, Є. (1937. 1 берез.). Наша Батьківщина. *Прорив*, 5. Перемишль.
- Габор, В. (2024). «Молодомузівський» журнал «Світ» (1906–1907 рр.): декларація модернізму vs реальність традиції. *Галичина: література і культурно-історичні основи*, 3, 38–49. <https://doi.org/10.24919/2786-6963.3.2024.350880>
- Дроздовська, О. Р., & Кулеша, Н. М. (2024). Журналістська діяльність Романа Корди-Федоріва (1912–1952). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Сер.: Філологія. Журналістика, т. 35(74), № 3, ч. 2, 110–116. Київ. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.3.2/18>
- З життя Товариства «Плай». (1939. 7 квіт.). *Діло*, 5. Львів.
- Іваньо, С. (2024). Туристично-краєзнавчий рух міжвоєнної Галичини: польський та український вектори. *Актуальні питання у сучасній науці*, 11(29), 1219–1237. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-11\(29\)](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-11(29))
- Із діяльності Т-ва «Плай». (1932. 22 трав.). *Діло*, 5. Львів.
- Козицький, А. (1998). Краєзнавчо-туристичне товариство «Плай» (1924–1939). *Вісник Львівського університету*. Серія історична, 33, 161–168.
- [Ласовський В.] Лас. (1937. 8 лют.). Давно очікуваний журнал. *Українські Вісти*, 5. Львів.
- Литвин, Н. (2008). Розвиток масового туризму у Польщі у XIX – першій половині XX ст. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість*,

державність: зб. наук. пр., 17, 88–93. Львів. <https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/15211>

Наконечна, З. (2025). Осип Бойдуник як публіцист: націоналістичний дискурс. *Пресознавство*, 6, 166—177. Львів. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2025-6-9>

Наконечна, З. І. (2016). *Часописи видавничого концерну «Українська Преса» в контексті західноукраїнської журналістики: дис. ... канд. наук. із соц. комунік.: [спец.] 27.00.04 «Теорія та історія журналістики»*. Львів. <https://lnu.edu.ua/thesis/nakonechna-zoryana-ivanivna/>

Наші завдання (1925). *Туристика і Краєзнавство*, 1, 1. Львів.

Пашкевич, О. (1937). За організацію краєзнавства й туристики (3 діяльності «Українського Краєзнавче-Туристичного Т-ва «Плай»). *Наша Батьківщина*, 2, 47–49.

Петранівський, В., Рутинський, М. (2005). З історії галицького туристичного краєзнавства (друга половина XVIII ст. – 1945 р.): розвиток мандрівництва. *Історія української географії: всеукр. наук.-теорет. часопис*, 2(12), 48–54. Тернопіль.

Пізнаваймо Батьківщину (1937. 24 лют.). *Наш Пранор*, 2. Львів.

Серкіз, Я. І. (1993). Український краєзнавчий журнал «Наша Батьківщина» (1937–1939 рр.). *Українська періодика: історія і сучасність: тези доп. і повідомл. Всеукр. наук.-теорет. конф. (9–10 грудня 1993 р.)*. Львів, 79–83.

Сніцарчук, Л. (2025). Рукописна преса учнівської та студентської молоді другої половини XIX – першої третини XX ст. у фонді Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. *Рукописна та книжкова спадщина України*, 4, 130–143. DOI: <https://doi.org/10.15407/rksu.39.130>

Соловей, О. Г. (2013). Краєзнавчі дослідження про Волинь та пропаганда туризму на сторінках часопису «Наша Батьківщина» (1937–1939 рр.). *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Сер.: Історія та географія*, 48, 192–196. http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ist_2013_48_40

Терешук, О. (2024). Журналістська діяльність Опанаса Шевчукевича в щоденнику «Час» (Чернівці, 1932–1939 рр.). *Пресознавство*, 5, 137–153. Львів. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2024-5-8>

Устименко, Л. М., Афанасьєв, І. Ю. (2005). *Історія туризму: навч. посіб.* Київ.

Чергові завдання (1931). *Туристика і Краєзнавство*, 1(4), 1. Львів.

References

Batiuk, T. & Syniavska, L. (2024). Myron Korduba ta chasopys «Ukraina»: osoblyvosti spivpratsi [Myron Korduba and the «Ukraine» magazine: specifics of cooperation]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Ser.: Istorychni nauky*, 1, 92–99. Cherkasy. DOI: <https://doi.org/10.31651/2076-5908-2024-1-92-99> [in Ukrainian].

Bereziuk, T., Davydenko, O., Zhelezniak, M., Zhurylo, L., Savchenko, O., Pylypchuk, R., Feshchenko, N. & Shushkivskyi, A. (2011). Kataloh periodychnykh vydan 20-ho stolittia biblioteky NTSh [Catalog of periodicals of the 20th century of the NTSh library]. *Entsyklopedychnyi visnyk Ukrainy*, 2–3, 6–96. <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0001048446> [in Ukrainian].

Biletskyi, B. & Kotsur, A. (2014). Tovarystvo «Plai»: istoriya zarozhennia ta diyalnist (do 90-richchia vid dnia utvorennia) [The «Plai» Society: history of origin and activity (to the 90th anniversary of its establishment)]. *Chasopys ukrainskoi istorii*, 30, 81–88. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ChasUkr_2014_30_14 [in Ukrainian].

Boberskyi, I. (1937). Lyst do Redaktsii [Letter to the Editor]. *Nasha Batkivshchyna*, 7/8, 171–174. Lviv [in Ukrainian].

Brailian, N. (2023). *Prykhovani imena: slovnyk psevdonimiv ukrainskykh avtoriv XIX–XXI st.* [Hidden names: dictionary of pseudonyms of Ukrainian authors of the 19th–21st centuries]. Lviv [in Ukrainian].

Cherhovi zavdannia (1931). [Current tasks]. *Turystyka i Krayeznavstvo*, 1(4), 1. Lviv [in Ukrainian].

Drozdovska, O. R. & Kulesha, N. M. (2024). Zhurnalistska diyalnist Romana Kordy-Fedoriva (1912–1952) [Journalistic Activity of Roman Korda-Fedoriv (1912–1952)]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I Vernadskoho*. Ser.: Filolohiia. Zhurnalistyka, 35(74), № 3, ch. 2, 110–116. Kyiv. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.3.2/18> [in Ukrainian].

Gabor, V. (2024). «Molodomuzivskyi» zhurnal «Svit» (1906–1907 rr.): deklaratsiya modernizmu vs realnist tradytsii [The «Young Muse» journal «Svit» (1906–1907): declaration of modernism vs reality of tradition]. *Halychyna: literatura i kulturno-istorychni osnovy*, 3, 38–49. DOI: <https://doi.org/10.24919/2786-6963.3.2024.350880> [in Ukrainian].

Hrynko, M. O. (2020). *Nasha Batkivshchyna* [Our Motherland]. *Entsyklopediya Suchasnoi Ukrainy*, 22, 693. Kyiv [in Ukrainian].

Hrytsak, Ye. (1937, March 1). *Nasha Batkivshchyna* [Our Motherland]. *Pro-ryv*, 5. Peremyshl [in Ukrainian].

Ivanio, S. (2024). Turystychno-krayeznavchyi rukh mizhvoiennoi Halychyny: polskyi ta ukrainskyi vektory [Tourism and local history movement of inter-war Galicia: Polish and Ukrainian vectors]. *Aktualni pytannia u suchasni nautsi*, 11(29), 1219–1237. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-11\(29\)](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-11(29)) [in Ukrainian].

Iz diyalnosti T-va «Plai» (1932, May 22). [From the activity of the «Plai» Society]. *Dilo*, 5. Lviv [in Ukrainian].

Kozytskyi, A. (1998). Krayeznavcho-turystychno tovarystvo «Plai» (1924–1939) [Local history and tourist society «Plai» (1924–1939)]. *Visnyk Lvivskoho universytetu*. Serii: Istorychna, 33, 161–168 [in Ukrainian].

[Lasovskyi, V.] Las. (1937, February 8). Davno ochikuvanyi zhurnal [A long-awaited journal]. *Ukrainski Visty*, 5. Lviv [in Ukrainian].

Lytvyn, N. (2008). Rozvytok masovoho turyzmu u Polshchi u XIX – pershii polovyni XX st. [Development of mass tourism in Poland in the 19th – first

half of the 20th century]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*: zb. nauk. pr., 17, 88–93. Lviv. <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/handle/123456789/15211> [in Ukrainian].

Nakonechna, Z. (2025). Osyp Boidunyk yak publitsyst: natsionalistychnyi dyskurs [Osyp Boidunyk as a publicist: nationalist discourse]. *Presoznavstvo*, 6, 166–177. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2025-6-9> [in Ukrainian].

Nakonechna, Z. I. (2016). *Chasopysy vydavnychoho kontsernu «Ukrainska Presa» v konteksti zakhidnoukrainskoi zhurnalistyky* [Periodicals of the «Ukrainska Presa» publishing concern in the context of Western Ukrainian journalism]: dys... kand. nauk iz sots. komunik.: [spets.] 27.00.04 «Teoriya ta istoriya zhurnalistyky». Lviv. <https://lnu.edu.ua/thesis/nakonechna-zoryana-ivanivna/> [in Ukrainian].

Nashi zavdannia (1925). [Our tasks]. *Turystyka i Krayeznavstvo*, 1, 1. Lviv [in Ukrainian].

Pashkevych, O. (1937). Za orhanizatsiiu kraysnavstva i turystyky (Z diyalnosti «Ukrainskoho Kraysnavche-Turystychnoho T-va «Plai») [For the organization of local history and tourism (From the activity of the Ukrainian Local History and Tourist Society «Plai»)]. *Nasha Batkivshchyna*, 2, 47–49 [in Ukrainian].

Petranytskyi, V. & Rutynskyi, M. (2005). Z istorii halytskoho turystychnoho kraysnavstva (druga polovyna XVIII st. – 1945 r.): rozvytok mandrivnytstva [From the history of Galician tourist local studies (second half of the 18th century – 1945): development of travel]. *Istoriya ukrainskoi heohrafiï*, 2(12), 48–54. Ternopil [in Ukrainian].

Piznaivaimo Batkivshchynu [Let us explore the Motherland]. (1937, February 24). *Nash Prapor*, 2. Lviv [in Ukrainian].

Serkiz, Ya. I. (1993). Ukrainyski kraysnavchyi zhurnal «Nasha Batkivshchyna» (1937–1939 rr.) [Ukrainian local history journal «Nasha Batkivshchyna» (1937–1939)]. *Ukrainska periodyka: istoriya i suchasnist: tezy dop. i povidoml. Vseukr. nauk.-teoret. konf.*, 79–83. Lviv [in Ukrainian].

Snitsarchuk, L. (2025). Rukopysna presa uchnivskoi ta studentskoi molodi druhoi polovyny XIX — pershoi tretyny XX st. u fondi Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteky Ukrainy imeni V. Stefanyka [Handwritten periodicals issued by pupils and students during second half of 19th — first thirty years of 20th century at Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv]. *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy*, 4, 130–143. <https://doi.org/10.15407/rksu.39.130> [in Ukrainian].

Solovei, O. H. (2013). Kraysnavchii doslidzhennia pro Volyn ta propahanda turyzmu na storinkakh chasopysu «Nasha Batkivshchyna» (1937–1939 rr.) [Local history studies about Volyn and promotion of tourism in the journal «Nasha Batkivshchyna» (1937–1939)]. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody*. Ser.: Istoriya ta heohrafiia, 48, 192–196. http://nbuv.gov.ua/UJRN/znphnpu_ist_2013_48_40 [in Ukrainian].

Tereshchuk, O. (2024). Zhurnalistyska diyalnist Opanasa Shevchukevycha v shchodennyku «Chas» (Chernivtsi, 1932–1939 rr.) [Journalistic activity of

Opanas Shevchukuevych in the daily «Chas» (Chernivtsi, 1932–1939)]. *Pres-oznavstvo*, 5, 137–153. Lviv. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2024-5-8> [in Ukrainian].

Ustymenko, L. M. & Afanasiev, I. Yu. (2005). *Istoriya turyzmu: navch. posib.* [History of tourism: textbook]. Kyiv [in Ukrainian].

Vid Redaktsii [From the Editorial Board]. (1937). *Nasha Batkivshchyna*, 1, 1. Lviv [in Ukrainian].

Vid Redaktsii y Administratsii [From the Editorial Board and Administration]. (1937a). *Nasha Batkivshchyna*, 7/8, 176. Lviv [in Ukrainian].

Vid Redaktsii y Administratsii [From the Editorial Board and Administration]. (1937b). *Nasha Batkivshchyna*, 10, 232. Lviv [in Ukrainian].

Vid Redaktsii y Administratsii [From the Editorial Board and Administration]. (1938). *Nasha Batkivshchyna*, 1, 26. Lviv [in Ukrainian].

Vid Redaktsii y Administratsii [From the Editorial Board and Administration]. (1939). *Nasha Batkivshchyna*, 7/8, 193–194. Lviv [in Ukrainian].

Z zhyttia Tovarystva «Plai» [From the life of the «Plai» Society]. (1939, April 7). *Dilo*, 5. Lviv [in Ukrainian].

Oksana Sereda

PhD in Social Communications,
Senior Researcher at the Research Institute for Press Studies
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
(Lviv, Ukraine)

THE LOCAL HISTORY MAGAZINE «NASHA BATKIVSHCHYNA» (1937–1939s) AS A SUCCESSFUL PRESS PROJECT

This article examines the history and functional characteristics of the journal «Nasha Batkivshchyna» («Our Homeland»), its reception by the Ukrainian *society*, and the composition of its editorial board. Through textual analysis and reference dictionaries, the study identifies various pseudonyms and cryptonyms used by contributors. The aim of the study is to investigate the historical background and editorial strategies of the periodical, identify its editorial staff, and attribute authorship to publications signed with pseudonyms. To achieve this, the following tasks were performed: a systematic content analysis of the journal was conducted; contemporary periodicals (1937–1939) were reviewed for reviews and critiques; and specialized dictionaries were consulted for author attribution. In addition, scholarly research on the tourism and regional studies movement in Galicia was incorporated.

The relevance of the research stems from the absence of a comprehensive analysis of «Nasha Batkivshchyna» as an integrated media product. The scientific novelty lies in the reconstruction of the journal's history, clarification of its editorial leadership, identification of its contributor base, and comprehensive analysis of its thematic structure and reception in the late 1930s Galician press. The research employs historical-comparative, source-critical, content analysis, attributional, and biographical methods.

Published in Lviv from February 1937 to August 1939, «Nasha Batkivshchyna» was issued by Mykola Kulytskyi and Kost Pankivskyi. Although Mykhailo Taranko served as the official editor-in-chief (1937–1938), actual editorial control was exercised by Stepan Shchurat. The journal sought to promote historical regional studies, organize excursions, and popularize Ukrainian tourism. The study concludes that the journal's effective editorial strategy fulfilled an important educational mission, significantly fostering interest in local history and culture among Ukrainian youth.

Keywords: «Nasha Batkivshchyna» journal, regional studies, tourism, editorial board, publication, review.

Стаття надійшла 25.03.2026

Прийнято 22.04.2026

Опубліковано on-line 26.06.2026

Ольга Терещук

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1469-5742>

наукова співробітниця Науково-дослідного інституту пресознавства,
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
(Львів, Україна)
otereshchuk@ukr.net

УДК 070-028.22:[008+316.75](477.83/.86)"192/193"

«ДОВКОЛА СВІТУ» ЗА 13 МІСЯЦІВ: ІЛЮСТРОВАННИЙ ДОДАТОК ТИЖНЕВИКА «НЕДІЛЯ» (ЛЬВІВ, 1930–1931 РР.)

DOI 10.37222/2786-7552-2026-8-4

У статті здійснено комплексний аналіз ілюстрованого додатка «Довкола світу», що виходив у Львові впродовж 1930–1931 рр. до тижневика «Неділя» (1928–1939 рр.). **Актуальність** дослідження зумовлена відсутністю спеціальних наукових праць, присвячених цьому виданню, попри його важливе місце в системі української міжвоєнної преси Галичини. **Метою** статті є визначення проблемно-тематичних, жанрових і структурних особливостей додатка, а також з'ясування його ролі у розвитку української журналістики та візуальної комунікації міжвоєнного періоду. **Методологічну** основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні **методи**: аналіз і синтез наукових джерел і матеріалів періодики, історико-порівняльний, контент-аналіз та описовий. **Наукова новизна** дослідження полягає в тому, що додаток «Довкола світу» вперше став самостійним об'єктом наукового аналізу. Визначено його тематичну структуру, жанрові особливості та функції в системі української преси міжвоєнного періоду, а також з'ясовано значення видання для формування українського інформаційно-культурного простору. **Висновки**: У результаті дослідження встановлено, що «Довкола світу» поєднував інформаційну, культурно-просвітницьку, виховну та ідеологічну функції. Основу змісту становили фотоілюстрації міжнародної та української тематики, які висвітлювали політичні події, суспільні

Для цитування: Терещук, О. (2026). «Довкола світу» за 13 місяців: ілюстрований додаток тижневика «Неділя» (Львів, 1930–1931 рр.). *Пресознавство*, 8, 62–81. Львів. <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2026-8-4>

процеси, науково-технічні досягнення, діяльність українських громадських організацій, розвиток освіти, спорту й культури, питання національної пам'яті та польсько-українських відносин. Визначено, що провідними фотожанрами були фотозамітка, фото-портрет, фотонарис та фотопейзаж. Важливу роль у формуванні впливу на аудиторію відігравали лаконічні, емоційно насичені коментарі та заголовки, які доповнювали візуальний контент і сприяли інтерпретації подій. Доведено, що додаток репрезентував новаторський тип ілюстрованої періодики, у якому поєднання візуального та текстового контенту забезпечувало не лише інформування й розвагу, а й формування національної свідомості та громадської думки.

Ключові слова: додаток «Довкола світу», ілюстрована преса, тижневик «Неділя», міжвоєнний період, Галичина, національна ідея, візуальний контент, фотоілюстрації.

Постановка проблеми. Українська преса міжвоєнного періоду в Галичині є важливим джерелом для вивчення розвитку національної журналістики, культурного життя та суспільних настроїв. Особливе місце серед тогочасних видань посідали ілюстровані часописи, у яких дедалі більше площі на шпальтах займала фотографія. З-поміж інших ілюстрованих пресодруків міжвоєнної доби вирізняється тижневик «Неділя» (Львів, 1928–1939) з двома додатками: «“Довкола світу”»: Ілюстрований додаток “Неділі”» (1930–1931) та «“Література. Мистецтво. Наука”»: Безплатний додаток до “Неділі”» (1931–1932). Задекларований як часопис для українських родин, тижневик висвітлював політичне, громадське та культурне життя як на українських землях, так і в усьому світі. Якщо часопис «Неділя» входив у коло зацікавлень сучасних дослідників як самостійний тип видання (Передирій, 1995) або як джерело для вивчення історичних та культурних процесів (Катола, 2006; Костик, 2013) чи хоча б опосередковано (Середа, 2023, с. 191), то ілюстрований додаток «Довкола світу» не став предметом спеціальних наукових студій, що зумовлює актуальність обраної теми.

Метою дослідження є комплексний аналіз ілюстрованого додатка «Довкола світу» тижневика «Неділя» (1930–1931 рр.), визначення його проблемно-тематичних, жанрових та структур-

них особливостей, а також з'ясування ролі видання у розвитку української журналістики міжвоєнного періоду.

Об'єктом дослідження є ілюстрований додаток «Довкола світу» тижневика «Неділя», який виходив у Львові упродовж 1930–1931 рр., а **предметом** – структура, тематичне наповнення та жанрова палітра видання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сучасному етапі немає окремого дослідження, присвяченого ілюстрованому додатку «Довкола світу». У бібліографічному описі часопису «Неділя» із розлогою анотацією, надрукованому у тритомному історико-бібліографічному дослідженні «Українські часописи Львова 1848–1939 рр.» у примітках подано лише вихідні дані додатка (Передирій, 2003). На важливості вивчення української ілюстрованої періодики наголошувала Марія Процик-Кульчицька, аналізуючи ілюстрування українських часописів періоду національно-визвольних змагань (Процик-Кульчицька, 2013а; Процик-Кульчицька, 2013b). Низка праць Бориса Чернякова присвячена історії та теорії зображальної журналістики (Черняков, 1998а; Черняков, 1998b; Черняков, 1999). Роль фотографії у журналістиці, її жанрові різновиди розглядали такі вчені, як Володимир Здоровега, Юрій Шаповал, Ярослав Табінський, Сергій Горевалов та ін. (Здоровега, 2001; Здоровега, 2004; Шаповал, 2007; Табінський, 2011; Табінський, 2020; Горевалов та ін., 2010; ін.). Зокрема, Ольга Мітчук окреслила етапи розвитку фотографії та значення її на шпальтах друкованих видань (Мітчук, 2013); Леся Поліха проаналізувала думки дослідників засобів масової комунікації щодо жанрів фотожурналістики і навела приклади фотоілюстраційного наповнення періодичних видань Закарпаття 1919–1944 рр. (Поліха, 2009).

Наукова новизна. Уперше самостійним об'єктом наукового дослідження став додаток «Довкола світу» (1930–1931 рр.) до тижневика «Неділя»: визначено його тематичну структуру, жанрові особливості та функції у системі української преси міжвоєнного періоду Галичини. У статті вперше проаналізовано особливості редакційної концепції видання та його значення для формування українського інформаційно-культурного простору.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Зокрема, за-

стосовано метод аналізу та синтезу для опрацювання наукових джерел і матеріалів періодики; історико-порівняльний метод – для вивчення особливостей функціонування видання у контексті розвитку української преси міжвоєнного періоду Галичини; контент-аналіз – для дослідження тематичного та жанрового наповнення часопису; описовий метод – для характеристики структури видання.

Виклад основного матеріалу. Перше число видання «Довкола світу»: Ілюстрований додаток “Неділі”» (до ч. 1–45 за 1930 р. та ч. 19–21 за 1931 р.) побачило світ 6 січня 1930 р. У редакційній статті тижневика цього числа повідомлялося про те, що «редакція придбала цілу низку нових кореспондентів, поширила ілюстраційний відділ і взагалі старатисьме зробити зміст часопису ще більше всестороннім і цікавим», який «матиме найменше 20 сторін друку враз з окремим повістевим додатком» (Черговий етап, 1930). Виходив додаток обсягом 1–4 с. і мав самостійну нумерацію чисел (починаючи від ч. 3) у 1930 р. Друкувався інколи в межах числа тижневика, інколи поза його межами, з періодичністю щотижня упродовж 1930 р. (окрім січня: вийшло лише два числа на початку та в кінці місяця). Останнє (39-те) число «Довкола світу» у 1930 р. вийшло 2 листопада обсягом 1 с. в межах ч. 43(112) часопису «Неділя». У редакційній статті, надрукованій у ч. 44(113) тижневика від 9 листопада 1930 р., повідомлялося, що газета опинилася у важкій ситуації і, щоб врятувати її, редакція вирішила тимчасово зменшити обсяг часопису і тимчасово припинити видавання додатка (Від основ, 1930). Спроба відновити додаток відбулася аж 31 травня 1931 р. на чотирьох сторінках (без самостійної нумерації) з підзаголовком «Ілюстрований додаток до 19 ч. “Неділі”». Наступні два числа вийшли у червні. Загалом світ побачило 42 числа ілюстрованого додатка «Довкола світу» (1930 – Ч. 1–39, 1931 – [Ч. 1–3]), останній випуск датовано 14 червня 1931 р.

У вихідних даних додатка не зазначено редактора, проте відомо, що у той час на посаді відповідального редактора тижневика «Неділя» (1928–1931 ч. 22) перебував Микола Голубець. Залишення ним посади відповідального редактора збіглося із припиненням видавання додатка «Довкола світу». Отже, можна припустити, що додаток був зініційований та редагований М. Го-

лубцем. Адже, як згадують його сучасники, М. Голубець «слабував» на видавничу «хворобу» ([Серета], 2016), а «за редакційним столом відгукувався на всі потреби», «умів написати політичну передовицю, великий фейлетон на мистецьку чи історичну тему, оповідання, малий фейлетон і призбирати цікаву “всячину”» (Рудницький, 1942).

Завдання додатка, очевидно, було суголосним із завданнями матірнього часопису – висвітлювати події політичного, громадського, культурного життя з усього світу, спричинитися до розбудови української преси, зорієнтованої насамперед на «життя, працю й боротьбу української Нації», відповідати запитам українських родин «у всій ширині й многогранності». Крім того, виконуючи завдання української преси, не лише фіксувати політичний та культурно-національний рух, а й «оформлювати й репрезентувати», адже преса – це зброя у боротьбі «за титул і права Державної Нації» (Голубець, 1928). Отже, було вирішено подавати «серйозні» теми у розважальній манері.

«Довкола світу» – це перегляд політичного, суспільного та культурного життя у світлинах. Найцікавіші новини з усього світу подавалися у зображальній формі з коментарями у жанрі хронікального повідомлення у форматі: що? де? коли? Газетні шпальти були заповнені різноманітними за тематикою та стилем зображальними матеріалами. На одній сторінці могли поєднуватися хронікальні, репортажні, портретні, пейзажні чи макрознімки, фотоколажі, фотонариси. Видання було розраховане на широку цільову аудиторію.

Структуру додатка складали: візуальний блок (фотоілюстрації та графіка), аналітично-інформаційний блок (коментарі до світлин та інші матеріали публіцистичного характеру) і розважальний контент.

Фотопублікації часопису не виокремлено у тематичні блоки. Газетні шпальти займали світлини інформаційного характеру широкого тематичного спектра. Дотримуючись географічного принципу, ми поділимо ці фотопублікації на дві групи: міжнародні та українські новини.

Основну увагу редакція приділяла висвітленню суспільно важливих та актуальних міжнародних подій, які стосувалися політики, прав людини, економіки, екології, подій, що впливали на життя

європейських держав, США та окремих спільнот. Через світлини передано життя усього світу – різних культур, природних явищ, міст, вулиць тощо.

З-поміж матеріалів цієї тематики вирізняються фоторепортажі, присвячені конференції із роззброєння, яка відбулась у Лондоні за участі США, Японії, Великої Британії, Франції та Італії, її завданням було продовжити процес з обмеження військово-морських флотів. Значний пласт світлин присвячений Світовій енергетичній конференції, яка відбулась у Берліні 1930 р., і стала однією з наймасштабніших наукових подій того часу. Про зміни у польському уряді засвідчують тематично об'єднані світлини п. н. «З сусідських клопотів» (1930. Ч. 12. 6 квіт.). Також повідомлялося про кризові політичні ситуації в Іспанії, Франції, Німеччині, Італії.

Багато інформації друкувалося про рухи спротиву окремих етносів, менших народів проти диктатури чи експансії держав-завойовників. Зокрема, матеріали про боротьбу Індії та Єгипту за незалежність, курдське повстання друкувалися під промовистими заголовками на кшталт: «Хочемо волі», «В боротьбі за волю» (1930. Ч. 10. 23 берез.), «Боротьба за свободу Індії» (1930. Ч. 15. 4 трав.). Варто підкреслити, що вказана тенденція, очевидно, не випадкова. Редакція намагалася привернути увагу до таких подій для підтримки духу українського народу, який був окупований різними великодержавами, збудити національну свідомість та спонукати готуватися до здобуття власної волі.

У додатку підібрана різноманітна цікава інформація, переважно сенсаційна: винаходи, досягнення у різних сферах, королівські весілля, надзвичайні події тощо. Із фотозаміток читачі дізнавалися про винайдення катамарана, дозавправлення літака у повітрі, відкриття найбільшого моста у світі над рікою Міссісіпі, про мандрівки вчених до Північного та Південного полюсів, віднайдення на Півночі загиблої полярної експедиції Андре 1918 р., яку знайшов шведський вчений Г. Горн, про велетенський повітроплав, збудований у Великій Британії, першу навколосвітню подорож німецького дирижабля «Граф Цепелін», світовий рекорд висоти стрибка з парашутом американського парашутиста Берта Уайта тощо. Значна частина світлин додатка повідомляла про катастрофи та природні катаклізми: аварії, обвали в шахтах, повені, пожежі, напади саранчі тощо.

Інколи така фактологічна інформація передавалася через серію фотографій або доповнювалася в наступних номерах й переростала у репортажі. Так, повідомлення про переліт над океаном авіатора Чарльза Кінгсфорда-Сміта з товаришами доповнювалося світлинами про «пригоди» команди протягом їх шляху із такими заголовками до коментарів: «Кінгсфорд доїхав», «Перелет океану», «Літаком довкола світу» (1930. Ч. 24. 13 лип.; Ч. 25. 20 лип.).

На шпальтах газетки трапляються фотоколажі. Так, під заголовком «До століття Андерсена» зображено портрет, кабінет та пейзаж улюбленого місця перебування письменника (1930. Ч. 26. 27 лип.). Фотоколаж п. н. «На зустріч сонцю» розповідає про британсько-німецьку експедицію на г. Канченджанга в Гімалаях (1930. Ч. 1. 6 квіт.). На світлинах читачі мали змогу побачити вершину цієї гори, гімалайський гірський краєвид та учасників експедиції.

Значне місце серед візуального контенту займали фотопейзажі (світлина викиненого корабля на берег під час шторму та ін.), зокрема урбаністичні (хмародери та мости у США, затоплені вулиці міст Великої Британії чи Франції унаслідок повені тощо).

На сторінках додатка друкувалися світлини визначних політиків, членів династійних родин, учених, представників окремих етносів, спортсменів. Фотопортрети вміщено як поодинокі, так і групові. Також траплялися тематично об'єднані – група портретів, яких об'єднує один коментар під заголовком «Ті, про яких говорять» (1930. Ч. 7. 2 берез.) або «Про цих говорили минулого тижня» (1931. [Ч. 3]. 14 черв.). У коментарях редактор тлумачив: хто зображений на світлинах, міг подати останній факт, пов'язаний з тією чи іншою особою.

Ці фотопортрети – це не просто ознайомлення з персоналією, це часто якась подія. До прикладу, світлина китайки у національному одязі: «Китайська красавиця Ву-Фу-Лян родом з Пекіну, яка претендує на китайську королеву краси» (1930. Ч. 9. 16 берез.). Світлина короля Італії Емануїла III доповнена коментарем «Італійський король Емануїл склав на днях першу свою візиту папі римському, на знак згоди між Італією та Ватиканом» (1930. [Ч. 1]. 6 січ.); світлина віцепрем'єра Австрії – коментарем «Новий уряд в Австрії. В Австрії після перебутої кризи уряду скликають новий уряд. На чолі його мав би стати віцепрем'єр Вогуанн,

якого й бачимо на світлині» (1930. Ч. 37. 19 жовт.); фотографія Е. Джонсон – «Рекордова летунка в Лондоні. Міс Емі Джонсон, одинока жінка, що відбула подорож довкола світа, витає одушевлений її подвигом Лондон» (1930. Ч. 29. 17 серп.).

Світлини жінок-рекордсменок, дружин дипломатів та фото із заручин і весіль королівських або інших відомих родин світу особливо були цікаві читачкам газетного додатка, адже ламали старосвітські стереотипи й надихали галичанок до активної участі у громадсько-політичному, спортивному житті українства, а також ознайомлювали з останніми віяннями моди, виховували естетичний смак.

Наступний вагомий пласт публікацій додатка становлять матеріали української проблематики. Реалізуюючи задекларовані завдання (у матірньому часописі), редакція пропагувала національне виховання й освіту, заохочувала до підтримки українських інституцій, українського підприємництва, закликала відправляти своїх дітей до українських навчальних закладів. Світлини відображали громадську та культурно-просвітню роботу серед українського населення, підносили питання польсько-українських відносин тощо.

Цікаво, що єдиним матеріалом щодо представлення України у світовій спільноті був репортаж про участь української делегації у XIII Міжнародному кооперативному конгресі, який відбувся у Відні у серпні 1930 р. (1930. Ч. 33. 21 верес.). На шпальті вміщено колаж та панорамні світлини з українськими і світовими представниками кооперативного руху та преси.

Велика увага у додатку надавалася висвітленню культурно-освітньої діяльності, зокрема у філіях «Просвіти», як-от: виступи хорів, аматорських гуртків, робота дитячих садочків, кооперативного руху, таких організацій, як «Луг», «Пласт», «Союз Українок» (З нашого життя. 1930. Ч. 4. 9 лют.; З нашого Підляша. 1930. Ч. 5. 16 лют.; Для наших найменших. 1930. Ч. 14. 20 квіт.; Наші організації. 1930. Ч. 1. 18 трав.; Волинь організовується. 1930. Ч. 19. 1 черв.; Ростемо. 1930. Ч. 30. 24 черв.; Велике свято Біберщини. 1930. Ч. 2. 3 серп.; Наші кооперативні свята. 1930. Ч. 28. 10 серп.; ін.).

До навчання і зростання молоді у національному дусі, заохочування здобуття освіти закликають фото студентів Української

господарської академії в Подєбрадах (Вчуться...; Наші студенти. 1930. Ч. 8. 9 берез.), світлини дитячих садочків (захоронок) під гаслом «Дайте садок дитині!» (1930. Ч. 17. 18 трав.). Український рух за кордоном репрезентовано у світлинах «Наші на чужині» (1930. Ч. 5. 16 лют.; 1930. Ч. 32. 14 верес.), «Наші по світу» (1930. Ч. 8. 9 берез.).

Необхідність національного виховання української молоді та відповідальність батьків за майбутнє нації демонструє серія фотографій з побуту пластових таборів під загальним гаслом «Посилайте своїх дітей до Пластових таборів!» (1930. Ч. 21. 22 черв.). Фотонарис включав ілюстрації під заголовками: «Наша школа», «Зійшло сонце», «На волинських тихих водах», «Мандрівний табір», «Новики починають день», «На першій стійці», «В порті...» – це поодинокі й групові портрети, пейзажі, які передають весь колорит таборування й ознайомлюють широкий загал із неймовірною красою природи рідного краю. Серед матеріалів цієї тематики трапляються й поодинокі хронікальні фотозамітки (Свято ремісничої молоді. 1930. Ч. 18. 25 трав.). Світлини інформували, пропагували та заохочували свою читачку аудиторію долучатися до такого цікавого, пізнавального, різноманітного досвіду, а головню у національному дусі.

Серед фотокраснавчої тематики спостерігаємо світлини, які ознайомлювали з «купелевими» курортами Галичини й заохочували до їх відвідин (Їдьте до Черча! 1930. Ч. 24. 13 лип.).

У полі зору редакції був і український спортивний рух. Читачі мали змогу оглянути членів різних команд, моменти з футбольних матчів чи «лещатарських прогульок», а з підписів до світлин – простежувати їх діяльність (Наші лещетарі. 1930. [Ч. 2]. 26 січ.; Наші змагуни. Водна секція У.С.К. «Сянова Чайка» в Перемишлі. 1931. [Ч. 1]. 31 трав.). Завдяки візуалізації спортивного руху пропагувався здоровий спосіб життя.

Серед провідних тем додатка – збереження пам'яті українського громадянства про події минулого, зокрема боротьбу українського народу за свою ідентичність, державну самостійність. Про це свідчить серія світлин про вшанування могил українських воїнів, які полягли у часи визвольних змагань 1917–1921 рр. (Поклін карної молоді Героям, Наші могили. 1930. Ч. 20. 8 черв.; Після свята на Маківці. 1930. Ч. 33. 21 верес.),

про вшанування полеглих козаків у чергову річницю бою під Берестечком п. н. «Великі роковини» (1930. Ч. 22. 29 черв.) тощо. Варто відзначити фотоповідомлення про вшанування пам'яті Маркіяна Шашкевича біля Білої Гори – «Поклін Шашкевичеві» (1930. Ч. 3. 24 серп.). У коментарі під ним акцентовано масштаб заходу – участь близько 15 тис. людей та викладений тризуб із сосни та червоної калини на хресті.

Тема «пацифікації» мала широке відображення на шпальтах «Довкола світу». Зокрема, світлини ілюстрували знищені польською окупаційною владою осередки національного життя – українські просвітницькі й культурні установи (школи, читальні), зруйновані могили січових стрільців, пам'ятники українським діячам (Без коментарів. Будинок читальні «Просвіти» в Драганівці пов. Тернопіль, на другий день після нападу «стшельців». 1930. Ч. 24. 13 лип.; Пам'ятник героям в Пісочній пов. Жидачів, відновлений після того, як знищили його в Зелені свята «стшельци». 1930. Ч. 27. 3 серп.).

Ще одна тема видання, яку редактори не могли оминати, – викриття злочинної більшовицької влади. Зокрема, у коментарі під графічним портретом Сергія Єфремова редакція повідомляє: «Проф. Всеукр. Акад. Наук і визначний учений, головний обвинувачений в процесі “Спілки Визволення України”, що відбувається в Харкові, за ходом якого слідкує вважно не тільки ціла Україна, але й цілий світ, як за нечуваним вислідом большевицької провокації і “свободи”» (1930. Ч. 11. 30 берез.). «Боротьба з релігією в Радян. Союзі» – ілюстрація руйнування старовинного собору при Семьоновському монастирі в Москві. В коментарі до цього фотоколажу підкреслено: «За протяг останніх місяців замкнено або розвалено в Рад. Союзі 986 церков» (1930. Ч. 6. 23 лют.). Під заголовком «З червоного раю» фотозамітка представляє клір Собору Української автокефальної церкви на чолі з митрополитом Василем Липківським, «яку большевики розв'язали» (1930. Ч. 11. 30 берез.).

Шевченкіана була невід'ємною частиною додатка. У березневі дні редакція вмістила фото автопортрета Кобзаря та погруддя роботи Володимира Побулавця у техніці різьблення під заголовком «До роковин Пророка» (1930. Ч. 8. 9 берез.), у такий спосіб демонструючи роботи українських митців.

Матеріали мистецької тематики, наявні на сторінках додатка, ознайомлювали читачів з українським культурним надбанням, формували мистецькі смаки пересічних галичан. Фотоілюстрації під заголовками «Наше мистецтво», «Твори наших мистців» презентують зразки килимарства, живопису авторства Василя Крижанівського та Івана Труша. Якщо число було присвячене певній події чи постаті, то могло містити кілька світлин цієї тематики. Зокрема, повідомляючи про відкриття посмертної виставки в Національному музеї у Львові творів художника В. Крижанівського, редакція надрукувала кілька світлин його картин, що становлять фотонарис (1930. Ч. 11. 30 берез.).

Отже, візуалізації на сторінках «Довкола світу» не лише інформували про конкретну подію, а й ознайомлювали пересічних галичан (які, можливо, ніколи й не виїжджали за межі свого села чи містечка) з навколишнім світом, устроєм у його різних регіонах. Українці мали змогу оглядати на світлинах архітектуру міст (зокрема хмародери в США), тенденції світової моди, природу та її стихії, поступ людства у різних сферах (культура, мистецтво, наука, спорт, сільське господарство, машино-, кораблебудування) і, звичайно, портрети непересічних постатей. Географія представлених світлин досить широка – здебільшого це рідний край, Велика Україна, Європа, Китай, Палестина, США, сувора Північ із льодовиками, Індія тощо. Вони не лише розширювали світогляд, сприяли піднесенню освітнього рівня читачів, а й створювали ефект присутності, приналежності до тих чи інших процесів світового співтовариства.

Окремий блок видання становили розважальні та пізнавально-публіцистичні матеріали. Починаючи від ч. 9, додаток збільшився в обсязі – додалися розважальні рубрики – шаржі про радника Щипавку, «Загадки», «Шахи», «Чи Ви знаєте?», «Три хвилини сміху». Під рубрикою «Шахи», яку редагував Степан Попель, друкувалися не лише шахова таблиця, правильні відповіді, а також повідомлення про «шаховий рух у Львові» (підрубрика). Під рубрикою «Загадки» (редагував Андрій Качор) вміщено «хрестівки» (кросворди), різні ребуси («магічний квадрат», «силлябічне додання», «загадочні візитівки», «рахункова загадка» та ін.) та розв'язки до них.

Серед непостійних рубрик були: «Фотографія», яку редагував Юліан-Юрій Дорош, «Література» (список книжок та журналів, надісланих до редакції), «Із голосів нашої преси», «Замість малого фейлетону» (афоризми), «Дещо про погоду» (народні прикмети, які подавав Юрій Марфей), «Господарський порадник» (редагував Михайло Бардега), «Спорт» (під ред. Едварда Жарського), «Косметика» (під ред. д-ра Омеляна Тушицького зі Львова, у якій лікар подавав корисні поради у формі запитання-відповідь), «Поштова скринька». Власне, під цими рубриками містилися пізнавальні статті й замітки відповідної тематики. Серед іншого варто відзначити статтю чи, точніше, подорожній нарис Лева Ясінчука «В країні доляра. Образки праці американського робітника (з вражіннь очевидця)» (1930. Ч. 14. 20 квіт.), у якому автор поділився своїми враженнями від подорожі американськими містами та спогляданням, як пересічний американський робітник заробляє собі на хліб насущний важкою, багатогодинною працею, стоячи біля механізованого станка. Автор прагнув розвінчати усталений міф про легке збагачення за океаном, вплинути таким чином на еміграційний потік галичан.

Розважальна рубрика забезпечувала активну співпрацю з читачами. Зазначаючи укладачів головоломок, друкуючи правильні відповіді й відзначаючи переможців, редакція у такий спосіб залучала аудиторію до спілкування та регулярного читання часопису й передплати.

Варто наголосити, що навіть через призму розважального контенту простежується націоналістична позиція редакції. Замаскувавши українські національні символи, такі як тризуб, аббревіатура УСС, портрет Кобзаря у розв'язках загадок, ребусів, кросвордів, редакція емоційно, підсвідомо впливала на аудиторію, пропагуючи таким чином національну ідею. Національна ідея звучить і в оголошеннях видання, як-от: «Всі українські діти до шкіл і захоронок “Рідної Школи”! Хто посилає свої діти до чужих шкіл і захоронок, той ворог своїх дітей і українського народу!» (1930. Ч. 24. 13 лип.).

Окреме місце серед матеріалів додатка становить реклама. Здебільшого це текстові публікації, доповнені графічними малюнками: реклама українських книжкових та пресових видань, крамниць, виробників. Серії цукерків «Солодка історія Фортуни»

Нової», у якій було вкладено міні портрети українських князів, гетьманів, письменників і культурних діячів, підписані, з датами та коротким описом їх діяльності, присвячено статтю «Найсолодший підручник рідної історії». У ній автор акцентував важливість такої ініціативи виробника для виховання українського доросту, адже галерея портретів історичних постатей – це «найкраща нагода познакомити українську дитину з історією рідного краю», «розкрити очі й серце наших найменчих на цінності й постаті історії українського народу» і «це дасть, без сумніву, кращі успіхи, аніж книжкове навчання» (1930. Ч. 20. 8 черв.).

Допомагало формувати обличчя журналу і графічне оформлення – дрібні декоративні елементи, орнаменти, що додавали естетичного вигляду.

Опубліковані зображальні матеріали видання не підписано, джерела фотоілюстрацій не подано (за винятком трьох світлин у 1931 р. додатка до ч. 20 «Неділі»: «Наші змагуни» – передрук із «Спортових вістей»; «Клопоти з червоними» та «Ще один переможець» – у коментарі зазначено «наша світлина»). Можливо, редакція використовувала світлини з інформангентств. На жаль, жоден автор фотографій не був указаний.

Варто звернути увагу на коментарі до фотоілюстрацій. Хоча краще було б присвятити цьому питанню окреме дослідження, проте не можемо його оминати тут, не сказавши хоча б кілька слів про головне. Усі фотографії додатка коментовані. Лише незначна частина не має заголовка до тексту. Перший елемент, який читач бачить на сторінці, – це фотографія, а другий – заголовок до підпису, адже він виділений напівжирним шрифтом. Заголовки цікаві, лаконічні, вони не лише інформують, а й вносять інтригу, задають правильний тон (просто інформативний, драматичний чи іронічний). Вони спонукають читача до уважнішого розгляду фотографій та прочитання коментаря, який розкриває суть зображеного. До прикладу, під фотографією, на якій зображено колону людей, яка рухається вулицею якогось міста, по боках натовп людей їх вітає, – заголовок «1160 женихів їде!». Далі опис розкриває зміст фото та заголовка: «На світліні бачимо похід 1160 Греків, що приїхали на 14 днів до Греції з Америки, щоби вибрати собі дружину, вулицями столиці Греції – Атен» (1930. Ч. 16. 11 трав.). Усі три елементи пов'язані між собою і доповнюють один одного.

Серед іронічного – «З політичної гумористики» (1930. Ч. 3. 2 лют.) – фото з відкриття конференції з обмеження морського озброєння, яка відбулася у Лондоні; до теми – «Роззброюються» (1930. Ч. 6. 23 лют.) – на світлинах зображено найбільші підводні човни Великої Британії та США, і це у той час, коли у дипломатичному світі мова йшла про скорочення морських військових суден. У жанрі репліки заголовок до коментаря фотозамітки відображає суть повідомлення. У тексті ж уже уточнено місце, час, учасників тощо, що розширює уявлення читачів про подію. Інколи достатньо було й однієї репліки – «Господарська диктатура світу: Біржа в Нью-Йорку» (1930. Ч. 7. 2 берез.).

Коментарі до світлин пояснюють події та явища суспільного життя. Вони майстерно написані, переважно емоційно забарвлені, подекуди з іронічними нотками, за якими ховається критика або захоплення. Журналістська майстерність редактора проявляється у лаконічних текстах, які ефективно впливають на читача, розбуджуючи його уяву, спонукають до роздумів, що робить його небайдужим спостерігачем, а створює ефект співучасника події. Таким чином, редактори впливали на зростання інтелектуального рівня читачів та спонукали їх до активізації у суспільному житті – з одного боку, а з іншого – стрімкий розвиток і популярність фотографії та прагнення суспільства до наочності пізнання вимагали від журналістів негайної реакції на вимоги часу та креативного підходу до подання інформації.

Підсумовуючи, зазначимо, що ця мандрівка світом, зібрана на шпальтах невеликого видання, хоча тривала недовго, була надзвичайно змістовною та цікавою. Видання представляє новий тип української преси міжвоєнного періоду, у якому поєднання аналітичного з розважальним, сенсаційним, але не скандальним чи вульгарним, візуального з вербальним контентом застосовано задля виконання не лише інформаційної та розважальної функцій, а й пізнавальної, виховної та агітаційно-пропагандистської.

Висновки. У результаті дослідження ілюстрованого додатка «Довкола світу» (1930–1931 рр.) тижневика «Неділя» з'ясовано, що це видання було важливим складником національного медіапростору української міжвоєнної преси Галичини. Попри нетривалий період існування, додаток виконував комплексну

інформаційну, культурно-просвітницьку та ідеологічну функції, поєднуючи візуальний і текстовий способи подання матеріалу.

Аналіз тематичного наповнення засвідчив, що редакція приділяла значну увагу міжнародним політичним подіям, суспільним процесам та науково-технічним досягненням. Окремий тематичний блок становили матеріали української проблематики: висвітлення діяльності громадських, освітніх, молодіжних і спортивних організацій, польсько-українських відносин, популяризація національного виховання, збереження історичної пам'яті, що відображали ідеологічну позицію редакції. Водночас вагоме місце у структурі видання займали матеріали розважального спрямування.

Встановлено, що важливу роль у концепції додатка відіграла фотографія як засіб масової комунікації та впливу на аудиторію. Оглянувши фоторяд видання, можна виділити такі жанри: фотозамітка, фоторепортаж, фотонарис, фотопортрет, фотопейзаж, фотоколаж. Виявлено, що найбільш поширеними фотожанрами у часописі виступають фотозамітка та фотопортрет. У межах жанру фотопортрета переважає політичний фотопортрет як поодиноких постатей, так і груповий. Фотоілюстрації у поєднанні з лаконічними та емоційно виразними коментарями формували цілісний візуальний образ подій і посилювали інформаційний та емоційний вплив матеріалів. Через систему заголовків, підписів, нарисів і навіть розважальних рубрик редакція послідовно транслиувала національну ідею та формувала українську національну свідомість.

Додаток становить такий вид періодики, який пропонує доступність та інклюзивність, що відповідало новаторським тенденціям у світі періодики початку ХХ ст. і залишається актуальним і тепер. Завдяки балансу між складними темами та розважальним форматом видання було зрозумілим для широкого кола читачів. Ця інклюзивність дозволяла людям з різним рівнем освіти та соціальним походженням взаємодіяти з часописом, отримати спільну інформаційну базу для обговорення. Це сприяло формуванню відчуття культурної й національної єдності.

Отже, ілюстрований додаток «Довкола світу» тижневика «Неділя» є цінним джерелом для вивчення розвитку української ілюстрованої преси, фотожурналістики та візуальної культури

міжвоєнного періоду. Видання репрезентує характерні тенденції українського медіадискурсу 1930-х рр. і засвідчує вагому роль візуальної журналістики у процесах суспільної комунікації, національного виховання та формування громадської думки.

Література

Від основ. Слово до наших читачів. (1930, 9 лист.). *Неділя*, 44(113), 1. Львів.

Голубець, Микола (1928, 2 верес.). Розбудова преси (Замість «Слова до читачів»). *Неділя*, 1, 2. Львів.

Горевалов, С. І., Зикун, Н. І. та Стародуб, С. А. (Ред) (2010). *Фотожурналістика в системі засобів масової комунікації: єдність слова і зображення*: навч. посіб. Київський міжнародний університет. Київ.

Здоровега, В. (2001). Природа і специфіка образу в журналістиці. *Вісник Львівського університету*. Серія журналістика, 26. 63–73.

Здоровега, В. (2004). *Теорія і методика журналістської творчості*. Львів.

Катола, О. (2006). Тематичні аспекти публікацій Миколи Голубця на сторінках часопису «Неділя» (1928–1939 рр.). *Збірник праць Науково-дослідного центру періодики*, 14, 514–519. Львів.

Костик, Ю. (2013). Матеріали до некрополістики і просопографії на сторінках газети «Неділя» (Львів, 1928–1939 рр.). *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 3, 243–250. Львів

Мітчук, О. (2013). Еволюція фотографії в контексті української фотожурналістики. *Наукові записки Інституту журналістики*, 53, 291–292.

Передерій, В. (2003). *Неділя: Ілюстрований тижневик. Українські часописи Львова 1848–1939 рр.: іст.-бібліогр. дослідж.: у 3 т. Т. 3. Кн. 1: 1920–1928 рр.*, 851–855. Львів.

Передерій, В. А. (1995). «Неділя» – тижневик для українських родин (1928–1939). *Українська періодика: історія і сучасність: доп. та повідомл. третьої Всеукр. наук.-теорет. конф. (22–23 груд.1995 р.)*, 103–105. Львів.

Поліха, Л. (2009). Жанрові різновиди фотожурналістики у періодичних виданнях Закарпаття 1919–1944 років. *Науковий вісник Ужгородського університету*: Серія: Філологія, 21. 141–143. Ужгород.

Процик-Кульницька, М. (2013а). «Світ в образах»: часопис «Око» як унікальний зразок ілюстрованого періодичного видання. *Українська періодика: історія і сучасність: доп. та повідомл. одинадцятої Всеукр. наук.-теорет. конф. (Львів, 29–30 листоп. 2013 р.)*, 137–147. Львів.

Процик-Кульницька, М. (2013б). Українські ілюстровані періодичні видання 1917–1920 рр. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*, 3, 76–88. Львів.

Рудницький, М. (1942, 23 трав.). Невтомний робітник пера: Микола Голубець (1891–1942). *Львівські Вісті*, 113(237), 5.

[Середа, О.] Воробкало Дзвінка (2016, 15 груд.). Невтомний «богеміст» Мольо. *Збруч*.

Середа, О. (2023). Зевс мистецької критики: Микола Голубець. У кн. *У полоні арту: українська мистецька преса Галичини міжвоєнного двадцятиліття*: монографія (с. 191–192). Львів.

Табінський, Я. (2020). Трансформація жанрів у фотожурналістиці: теоретичний та генологічний аспекти. *Вісник Львівського університету*. Серія: Журналістика, 47, 77–87. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2020.47.10507>.

Табінський, Я. І. (2011). Фотожурналістика як інструмент відображення дійсності. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Філологічні науки, 25, 77–79.

Черговий етап. (1930, 6 січ.). *Неділя*, 1(70), 2. Львів.

Черняков, Б. І. (1998а). *Зображальна журналістика в друкованих засобах масової інформації: Ілюстрована періодика від виникнення до середини XIX століття*: монографія. Київ.

Черняков, Б. І. (1998б). *Зображення в культурі і журналістикознавстві*. Київ.

Черняков, Б. І. (1999). *Фотографія в журналістиці: від винайдення до початку XX століття*. Київ.

Шаповал, Ю. Г. (2007). *Фотожурналістика*: навч. посіб. Рівне.

References

Cherhovyi etap [Another stage]. (1930, January 6). *Nedilia*, 1(70), 2. Lviv [in Ukrainian].

Cherniakov, B. I. (1999). *Fotografiiia v zhurnalistytsi: vid vynaidennia do pochatku XX stolittia* [Photography in journalism: From its invention to the beginning of the twentieth century]. Kyiv [in Ukrainian].

Cherniakov, B. I. (1998а). *Zobrazhalna zhurnalistyka v drukovanykh zasobakh masovoi informatsii: iliustrovana periodyka vid vynykennia do seredyiny XIX stolittia* [Visual journalism in print mass media: Illustrated periodicals from their origins to the mid-19th century]. 116 s. Kyiv Lviv [in Ukrainian].

Cherniakov, B. I. (1998б). *Zobrazhennia v kulturi i zhurnalistykoznavstvi* [Images in culture and journalism studies]. Kyiv [in Ukrainian].

Holubets, M. (1928, September 2). Rozbudova presy (Zamist «Slova do chytachiv») [Development of the press (Instead of «A word to readers»)]. *Nedilia*, 1, 2. Lviv [in Ukrainian].

Horevalov, S. I., Zykun, N. I. & Starodub, S. A. (Eds.). (2010). *Fotozhurnalistyka v systemi zasobiv masovoi komunikatsii: yednist slova i zobrazhennia* [Photojournalism in the system of mass communication: the unity of word and image]. Kyiv, International University [in Ukrainian].

Katola, O. (2006). Tematychni aspekty publikatsii Mykoly Holubtsia na storinkakh chasopysu «Nedilia» (1928–1939 rr.) [Thematic aspects of Mykola Holubets's publications in the newspaper *Nedilia* (1928–1939)]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho tsentru periodyky*, 14, 514–519. Lviv [in Ukrainian].

Kostyk, Yu. (2013). Materialy do nekropolistyky i prosopohrafii na storinkakh hazety «Nedilia» (Lviv, 1928–1939 rr.) [Materials for necropolistics and prosopography in the newspaper *Nedilia* (Lviv, 1928–1939)]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnogo instytutu presoznavstva*, 3, 243–250. Lviv [in Ukrainian].

Mitchuk, O. A. (2013). Evoliutsiia fotohrafii v konteksti ukrainskoi fotozhurnalistyky [The evolution of photography in the context of Ukrainian photojournalism]. *Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky*, 53, 291–292 [in Ukrainian].

Peredyrii, V. (2003). Nedilia: Iliustrovanyi tyzhnevuk [Nedilia: An illustrated weekly]. *Ukrainski chasopysy Lvova 1848–1939 rr.: Istoryko-bibliohrafichne doslidzhennia, Vol. 3, Book 1*, 851–855. Lviv [in Ukrainian].

Peredyrii, V. A. (1995). «Nedilia» – tyzhnevuk dlia ukrainskykh rodyn (1928–1939) [«Nedilia»: A weekly for Ukrainian families (1928–1939)]. *Ukrainska periodyka: istoriia i suchasnist: dop. ta povidoml. tretoi Vseukr. nauk.-teoret. konf. (22–23 hrud.1995 r.)*, 103–105. Lviv [in Ukrainian].

Polikha, L. (2009). Zhanrovi riznovydy fotozhurnalistyky u periodychnykh vydanniakh Zakarpattia 1919–1944 rokiv [Genres of photojournalism in Zakarpattian periodicals, 1919–1944]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriia Filohohiia*, 21, 141–143. Uzhhorod [in Ukrainian].

Protsyk-Kulchytska, M. (2013a). «Svit v obrazakh»: chasopys «Oko» yak unikalnyi zrazok iliustrovanoho periodychnoho vydannia [«The world in images»: the magazine *Oko* as a unique example of an illustrated periodical]. *Ukrainska periodyka: istoriia i suchasnist: dop. ta povidoml. odynadtsiatoi Vseukr. nauk.-teoret. konf. (Lviv, 29–30 lystop. 2013 r.)*, 137–147. Lviv [in Ukrainian].

Protsyk-Kulchytska, M. (2013b). Ukrainski iliustrovani periodychni vydannia 1917–1920 rr. [Ukrainian illustrated periodicals, 1917–1920]. *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnogo instytutu presoznavstva*, 3, 76–88. Lviv [in Ukrainian].

Rudnytskyi, M. (1942, May 23). Nevtomnyi robitnyk pera: Mykola Holubets (1891–1942) [The tireless man of letters: Mykola Holubets (1891–1942)]. *Lvivski Visti*, 113(237), 5 [in Ukrainian].

Sereda, O. (2023). Zevs mystetskoi krytyky: Mykola Holubets [Zeus of art criticism: Mykola Holubets]. In *U poloni artu: Ukrainska mystetska presa Halychyny mizhvoiennoho dvadtsiatylittia* (pp. 191–192). Lviv [in Ukrainian].

[Sereda, O.] Vorobkalo Dzvinka. (2016, December 15). Nevtomnyi «bohemist» Molio [The tireless «Bohemist» Molio]. *Zbruch* [in Ukrainian].

Shapoval, Yu. H. (2007). *Fotozhurnalistyka* [Photojournalism]. Rivne [in Ukrainian].

Tabinskyi, Ya. (2020). Transformatsiia zhanriv u fotozhurnalistytsi: teoretychnyi ta henolohichni aspekty [Transformation of genres in photojournalism: theoretical and genological aspects]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia: Zhurnalistyka*, 47, 77–87. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2020.47.10507> [in Ukrainian].

Tabinskyi, Ya. I. (2011). Fotozhurnalistyka yak instrument vidobrazhennia diisnosti [Photojournalism as a tool for representing reality]. *Naukovi pratsi*

Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Filolohichni nauky, 25, 77–79 [in Ukrainian].

Vid osnov. Slovo do nashykh chytachiv [From the foundations. A word to our readers]. (1930, November 9). *Nedilia*, 44(113), 1. Lviv [in Ukrainian].

Zdoroveha, V. (2001). Pryroda i spetsyfika obrazu v zhurnalistytsi [The nature and specificity of images in journalism]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya Zhurnalistyka*, 26, 63–73 [in Ukrainian].

Zdoroveha, V. (2004). *Teoriia i metodyka zhurnalistytskoi tvorchosti* [Theory and methodology of journalistic creativity]. Lviv [in Ukrainian].

Olha Tereshchuk

Research Fellow of the Research Institute for Press Studies
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
(Lviv, Ukraine)

«DOVKOLA SVITU» IN 13 MONTHS: AN ILLUSTRATED SUPPLEMENT TO THE WEEKLY «NEDILIA» (LVIV, 1930–1931s)

The article provides a comprehensive analysis of the illustrated supplement «Dovkola svitu», published in Lviv in 1930–1931 as a supplement to the weekly newspaper «Nedilia» (1928–1939). **The relevance** of the study stems from the lack of specialized scholarly works devoted to this periodical despite its significant place in the system of the Ukrainian press during the interwar period. **The aim** of the article is to identify the thematic, genre and structural features of the supplement and to determine its role in the development of Ukrainian journalism and visual communication during the interwar period. The methodological framework of the study is based on both general scientific and specialized **methods**, including analysis and synthesis of scholarly sources and periodical materials, the historical and comparative method, content analysis, and descriptive methods. **The study provides the first** comprehensive scholarly analysis of «Dovkola svitu» as an independent object of research. It identifies the thematic structure, genre features, and functions of the periodical within the system of the **Ukrainian press during the interwar period**, as well as clarifies its significance for the shaping of the Ukrainian informational and cultural space. **Conclusions.** The study demonstrates that «Dovkola svitu» combined informational, cultural-educational, pedagogical, and ideological functions. Its content was primarily

based on photographic materials covering international political events, social processes, scientific and technological achievements, as well as issues related to Ukrainian public organizations, education, sports, culture, historical memory and Polish-Ukrainian relations. The dominant photographic genres included photo news, photo portraits, photo essays, and photo landscapes. Brief yet expressive captions and headlines enhanced the impact of visual materials and guided readers' interpretation of current events. The study argues that «Dovkola svitu» represented an innovative type of illustrated periodical publishing in which the combination of visual and textual content served not only to inform and entertain but also to shape national consciousness and public opinion.

Keywords: «Dovkola svitu» supplement, illustrated press, «Nedilia» weekly, interwar period, Galicia, national identity, visual content, photographic illustrations.

Стаття надійшла 30.03.2026

Прийнято 25.04.2026

Опубліковано on-line 26.06.2026

Надія Браїлян

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7892-2481>

наукова співробітниця Науково-дослідного інституту пресознавства,
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
(Львів, Україна)
nabra@ukr.net

УДК 811.161.2'373.23-028.52-055"18/20"

**ПСЕВДОАНДРОНИМИ ТА ПСЕВДОГІНИМИ
УКРАЇНСЬКИХ АВТОРІВ ХІХ–ХХІ ст.:
СПОСОБИ ТВОРЕННЯ, КІЛЬКІСНИЙ ТА
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

DOI 10.37222/2786-7552-2026-8-5

Мета статті – дослідити псевдоандроніми і псевдогініми українських авторів ХІХ–ХХІ ст., проаналізувати характерні способи їх утворення та особливості використання. Визначити поширеність таких підписів серед українських авторів та частоту їх вживання, а також провести порівняльний аналіз цих даних для псевдоандронімів і псевдогінімів. **Завдання дослідження** полягає у віднайденні серед масиву українських псевдонімів, зібраних у книзі «Приховані імена: словник псевдонімів українських авторів ХІХ–ХХІ ст.», підписів, у яких автори постають як особи іншої статі, в аналізі способів їх утворення, систематизації відповідно до них, встановленні особливостей використання, обчисленні частотності таких підписів і їх поширеності та порівнянні цих даних. **Методи дослідження**: системний, аналітичний, описовий, кількісний, порівняльний, що дали змогу здійснити вибірку псевдоандронімів та псевдогінімів, систематизувати їх, дослідити способи творення, встановити поширеність та частоту вживання і порівняти ці дані. **Новизна статті** у тому, що псевдоандроніми

Для цитування: Браїлян, Н. (2026). Псевдоандроніми та псевдогініми українських авторів ХІХ–ХХІ ст.: способи творення, кількісний та порівняльний аналіз. *Пресознавство*, 8, 82–96. Львів. <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2026-8-5>

та псевдогініми українських авторів уперше досліджуються як окремі групи, що відзначаються низкою особливостей, зокрема щодо способів творення та використання. Також уперше обчислено частоту вживання та поширеність псевдоандронімів і псевдогінімів та здійснено порівняльний аналіз цих даних.

Висновки. Встановлено, що серед псевдонімів українських авторів, зібраних у книзі «Приховані імена: словник псевдонімів українських авторів XIX–XXI ст.», наявна чимала кількість псевдоандронімів і псевдогінімів. Досліджено способи їх творення і відповідно до них здійснено систематизацію у трьох групах: одно-, дво- та трислівні – окремо псевдоандроніми і псевдогініми. Виявлено, що певні особливості творення притаманні обом цим групам псевдонімів, приблизно однаково в них виражені, тобто за формами і способами творення псевдоандроніми і псевдогініми майже не відрізняються. Встановлено кількісні параметри: 99 псевдоандронімами користувалися 59 авторок-жінок, а 90 псевдогінімами – 54 автори-чоловіки відповідно. Обчислено відносні величини і здійснено порівняльний аналіз цих даних, на основі чого виявлено, що частота вживання псевдоандроніма (6,13%) перевищує частоту вживання псевдогініма (0,4%) приблизно у 15 разів, а кількість авторок, які мали псевдоандроніми (9,6%) перевищує кількість авторів, що уживали псевдогініми (0,96%) приблизно у 10.

Ключові слова: українські автори, псевдоніми, псевдоандроніми, псевдогініми, способи творення, поширеність, частота вживання.

Постановка проблеми: Всебічне вивчення псевдонімів українських авторів є важливою частиною історичних, пресознавчих, біографічних, пресографічних та інших досліджень. Серед груп псевдонімів, які мають особливо багатий інформаційний потенціал і водночас залишаються маловивченими, виділяються, зокрема, псевдоандроніми і псевдогініми – підписи, у яких автори постають як особи іншої статі. Ці групи псевдонімів, очевидно, мають певні особливості, зокрема щодо способів їх творення та функціонування, які потребують дослідження. Важливими питаннями є і поширеність таких підписів серед українських авторів

та частота їх вживання, а також порівняльний аналіз цих даних для псевдоандронімів і псевдогінімів.

Мета дослідження. Проаналізувати псевдоніми українських письменників, публіцистів, редакторів, громадських діячів, зібрані у книзі «Приховані імена: словник псевдонімів українських авторів XIX–XXI ст.», на предмет наявності серед них самоназв, у яких автори постають як особи іншої статі. Систематизувати отримані відомості, дослідити способи утворення цих псевдонімів; виявити притаманні їм особливості; здійснити кількісний аналіз, визначити частоту вживання, порівняти усі отримані дані для псевдоандронімів та псевдогінімів.

Об'єкт дослідження: псевдоніми українських письменників, журналістів, редакторів, громадських діячів XIX–XXI ст., зібрані у книзі «Приховані імена: словник псевдонімів українських авторів XIX–XXI ст.», в яких автори постають як особи іншої статі – псевдоандроніми і псевдогініми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: Окремого дослідження українських псевдоандронімів і псевдогінімів проведено до цього часу не було. Деякі питання творення, функціонування та поширеності таких псевдонімів досліджувалися у працях Н. Павликівської (Павликівська, 2010), М. Панфьорової (Панфьорова, 2019), В. Просалової (Просалова, 2024), В. Соприкіної та О. Маленко (Соприкіна & Маленко, 2021).

В. Просалова досліджувала використання псевдонімів у таборах Ді-Пі і зауважувала серед них чималу кількість псевдоандронімів та псевдогінімів (Просалова, 2024, с. 220). Таку особливість авторка обґрунтовувала посиленням «конспіративної функції» у псевдоандронімах і псевдогінімах, називаючи їх «дієвим засобом утаємничення», і наголошувала на важливості цього для українських авторів, які перебували у таборах Ді-Пі (Просалова, 2024, с. 223). Дослідниця підкреслювала, що серед чинників, які впливали на вибір автором того чи іншого псевдоніма, у тогочасних обставинах на перший план виходила необхідність не бути розпізнаним і таким чином «уникнути депортації» (Просалова, 2024, с. 222) та забезпечити своїх рідних від переслідувань радянською владою, а зміни «гендерних ролей»

у псевдонімі «допомагали приховати стать особи» (Прасолова, 2024, с. 223) і таким чином сприяли кращому замаскуванню.

М. Панфьорова порахувала частотність псевдоандронімів на основі видань О. Дея (Дей, 1969) та В. Еппеля (Еппель, 1999), встановила їх невелику частку (10,6%), і, таким чином, спростувала тезу про значну поширеність таких псевдонімів (Панфьорова, 2019, с. 31). Дослідниця також доводила, що існує «формальна й функційна різниця» між псевдоандронімами та гендерно нейтральними підписами і наголошувала на необхідності розрізняти їх.

Способи творення та функціонування псевдонімів у сучасному українському культурно-мистецькому середовищі досліджували В. Соприкіна і О. Маленко. Зокрема, авторки відзначали домінування у псевдоандронімах «у культурно-мистецькій сфері» додаткових функцій, як-от: «вираження авторського кредо, створення цікавого образу», акцентування «на рисах характеру особи, данина певним спогадам/подіям» тощо (Соприкіна & Маленко, 2021, с. 91), і зафіксували відсутність серед «мистецьких імен» псевдогінімів (Соприкіна & Маленко, 2021, с. 92). У цій праці проаналізовано також способи творення псевдонімів, серед яких і псевдоандроніми та псевдогініми, зокрема й колективні (Соприкіна & Маленко, 2021, с. 124–125). Наприкінці авторки дійшли висновку, що «У сучасному українському псевдоніміконі псевдоандроніми (іменування жінки чоловічою власною назвою) кількісно превалюють над псевдогінімами (іменування чоловіка жіночою власною назвою)» (Соприкіна & Маленко, 2021, с. 145).

Н. Павликівська, досліджуючи українську псевдонімію ХХ ст., виділяла псевдоандроніми і псевдогініми як окрему підгрупу (Павликівська, 2010, с. 54), а також відзначала їх наявність як у літературно-мистецькому середовищі (Павликівська, 2010, с. 119), так і серед військових (Павликівська, 2010, с. 154) та кримінальних (Павликівська, 2010, с. 309, 310) кіл.

Іронічний, двозначний характер псевдоандронімів та псевдогінімів українських авторів ХІХ–ХХІ ст. відзначено у нашій публікації (Брайлян, 2025, с. 136), а також наголошено на поліфункційності таких псевдонімів (Брайлян, 2025, с. 138).

Методи дослідження: системний, аналітичний, описовий, кількісний, порівняльний, які сприяли досягненню мети цієї статті, зокрема віднайденню у праці «Приховані імена: словник псевдонімів українських авторів XIX–XXI ст.» псевдоандронімів та псевдогінімів, їх систематизації, дослідженню особливостей їх творення, встановленню кількісних параметрів та їх аналізу.

Виклад основного матеріалу. Серед псевдонімів, зібраних у книзі «Приховані імена: словник псевдонімів українських авторів XIX–XXI ст.» (Брайлян, 2023) (далі – «Словник...»), наявна досить велика група підписів, у яких автори постають як особи іншої статі: псевдоандронімів – коли авторка-жінка використовує як підпис чоловічі *ім'я та прізвище* та псевдогінімів – коли *автор-чоловік* підписується *жіночим ім'ям і прізвищем*. Причини обрання авторами саме таких псевдонімів були дуже різними, іноді пов'язаними з міркуваннями безпеки – власної чи своїх близьких, неможливістю опублікувати свої праці та художні твори під власним прізвищем), а також з бажанням розмежувати різні грані своєї творчості, реалізацією певного авторського задуму чи своєрідної гри із читачами, яка включала потребу постати перед ними в образі особи іншої статі.

Виявлені на сторінках «Словника...» псевдоандроніми та псевдогініми за своєю структурою поділялися на одно-, дво- і трислівні, відповідно до цього розподіляємо їх по групах, своєю чергою, виділяючи у них підгрупи відповідно до основи творення псевдонімів.

I. Псевдоандроніми

1. Однослівні

1.1) у вигляді чоловічих імен (повної чи зменшувальної форми): Андрієвська Ольга – Івась; Германович Людмила: Герман¹; Дражевська Віра – Рудольф; Косач Лариса – Лука; Крамар Харитина – Олексійко; Литвин-Терен Ольга – Антін, Ігорцьо; Лятуринська Оксана-Зінаїда – Єроним, Єронім; Ребет Дарія – Роберт;

1.2) у вигляді імені міфологічного героя: Кемпе Віра – Ікар

1.3) у вигляді іменників чоловічого роду

¹ Тут можлива певна двозначність у трактуванні цього підпису: як чоловіче ім'я, тобто псевдоандронім, чи як скорочення прізвища авторки. Вважаємо, що відсутність крапки наприкінці дає підстави вважати його псевдоандронімом.

- 1.3.1) іменника, утвореного від національності: Гардіовська – Українець;
- 1.3.2) іменника, утвореного від топоніму: Блажкевич Іванна – Денисовець²;
- 1.3.3) інших іменників: Аничкова Ганна – Strannik; Заболотна Валентина – Стрілець; Крамар Харитина – Котик; Лятуринська Оксана – Лишинець; Малицька Костянтина – Комар; Парфанович Софія – Очевидець;
- 1.4) у вигляді прикметників чоловічого роду: Ржепецька Олена – Ничий, Нічий;
2. Двослівні
- 2.1) у вигляді чоловічих прізвища та імені (чи ініціала): Андрієвська Ольга – Іван Івась; Аничкова Ганна – Странник Іван; Введенська Наталія – Недоля Юрко, Недоля Ю.; Вілінська Марія – Вовчок Марко, Вовчок М.; Вітенко Олена – Вовкамнебрат Гнат; Воронина Олена – Гава Гаврило, Гава Гаврило; Гурко Стефанія – Гвинт Геннадій, Гвинт Геннадій; Домбровська Галина – Жмурко Гемень, Ідден Маврикій, Іден Маврикій; Дубровська Ніна – Юрич Гордій; Дучимінська Ольга-Олександра – Барвінок Олег; Жебровська Гелена – Земляк Семен, Земляк С.; Залізняк-Охримович Олена – Залізняк Олег; Каллаш Марія – Курдюмов М.; Кіяновська Маріанна – Штогрин Маркіян; Колесса Ксенія – Кордин Сильвестр; Косач Ольга Петрівна – Віщий Олег; Малицька Костянтина – Горський Степан, Горський Стефан; Мариняк Марія – Вітер Данко, Вітер Данько; Могилянська Лідія – Алымов С., Белявский Н., Калентьев В., Карелин Евг., Шаргородський Ф., Яснов М. Д.; Мороз Олена – Подорожній Микола, Хомчук Петро; Мудрик-Мриц Ніна – Павлокімець Г., Павлокімець Григор; Никорович Сидонія – Гнідий Сидоній; Пастушенко Юлія – Батіжок Іван; Петик Ольга – Ольгович Володимир; Попова Катерина – Пищик Клим; Романович-Ткаченко Наталія – Яхненко Панас; Старицька-Черняхівська Людмила – Чубинський М.; Стах Вікторія – Віктір Остап, Віктор Остап, Віхтір Остап; Степула Надія – Дума Яків, Стебельний Пилип; Судовщикова-Косач Олександра – Григоренко Г., Григоренко Гр.,

² Від с. Денисів на Тернопільщині, звідки письменниця та журналістка була родом.

Григоренко Грицько; Таран Людмила – Горобець Тиберій, Гребецький Ігор; Топало Леонтина – Левченко Валентин, Шило Валентин; Ходимчук Діамара – Крига Олекса, Кропива Карпо; Штеліга Марія – Гайдамака Марко; Шурин Валентина – Ліді Северин; Якименко Неля – Яковенко Володимир; Яновська Любов – Реп'ях Омелько, Реп'ях Омелько, Ріп'ях Омелько;

2.2) у вигляді чоловічого імені та ініціала: Сно Ольга – Т-ський Олег; Струтинська Марія – Марко В.; Судовщикова-Косач Олександра – Олександр С.;

2.3) у вигляді чоловічого імені чи ініціала та родинного статусу: Діденко Павла – П. Дід³; Кудрицька Антоніна – Дід Супрун; Храплива Леся – Вуйко Квак;

2.4) у вигляді представника національності чоловічого роду з ініціалом; Косач Лариса – Н. Українець;

2.5) у вигляді міфологічної істоти чоловічого роду з ініціалом: Фоя Людмила – Перелесник М.;

3. Трислівні підписи, всі у вигляді прізвища, ініціала та вченого звання: Старицька-Черняхівська Людмила – Гордон Г., д-р; Чубинський М., проф.

Наявні також колективні псевдоандроніми, які мають вигляд чоловічих прізвища та імені, а в одному випадку – ще й по батькові: Баландович Марія – Тирса Юлій (разом із Качуровським Ігорем); Боцман Яна – Ачасоев Дмитро, Зорич Олександр, Зорич Олександр Володимирович (усі – разом із Гордевським Дмитром); Мартинчик Світлана – Фрай Макс (разом із Стьопіним Ігорем).

Усього на сторінках «Словника...» вдалося віднайти 99 псевдоандронімів, якими послуговувалися 59 авторок. Серед цих підписів найпоширенішими були двослівні (71), насамперед ті, що мали вигляд чоловічих прізвища та імені (чи ініціала) (64). Наявні також однослівні псевдоандроніми (21), зокрема утворені від чоловічих імен (10), національності (1), топоніма (1), міфологічного героя (1) та інших іменників (6) і прикметників (2) чоловічого роду. Зафіксовані трислівні псевдоандроніми (2) у вигляді чоловічих прізвища, ініціала та вченого звання. Також у

³ Тут можлива двозначність у трактуванні псевдоніма: чи це означення родича, тобто псевдоандронім, чи скорочення прізвища авторки. На нашу думку, відсутність крапки наприкінці дає підстави вважати його псевдоандронімом.

книзі містяться колективні псевдоандроніми (5), що мають вигляд чоловічих прізвища та імені, в одному випадку ще й по батькові. Зауважимо, що всі колективні псевдоандроніми утворені двома авторами різної статі.

Загалом у «Словнику...» налічується 625 авторок-жінок, з них псевдоандронімами послуговувалися 59 осіб, тобто 9,44% від усього числа авторок. Загальна кількість псевдонімів, які використовували авторки-жінки, становить 1630 підписів, псевдоандронімів серед них, як підраховано нами – 99, тобто 6,13% від усього числа підписів українських авторок.

II. Псевдогініми

1. Однослівні

- 1.1) у вигляді жіночих імен (повної чи зменшувальної форми):
Бецький Іван – Надежда; Гумецький Модест – Марія; Кандиба Олександр – Дина, Діна; Качанюк Михайло – Тоня; Кониський Олександр – Маруся; Мартинець Володимир – Маруся;
- 1.2) у вигляді міфологічного імені: Мордовець Данило – Афродита;
- 1.3) у вигляді жіночого прізвища: Славінський Максим – Лавінська, Соловінська;
- 1.4) у вигляді іменника жіночого роду: Бандера Степан – Баба⁴;

2. Двослівні

- 2.1) у вигляді жіночих прізвища та імені (чи ініціала): Бачинський Євген – Андрійко Валентина; Бецький Іван – Василькович Н-жда, Васильковичева Надежда; Бургардт Освальд – Черленівна Роксолана, Черленівна Роксоляна; Варавва Олександр – Вишгородська Зоя; Васильчук Микола – Сотник Климентина; Голобородько Микола – Войцехівська Марія, Войцеховська Марія; Гончар Назар – Надмидума Надійка, Розчар Ганна, Терносливка Ангеліна; Гумецький Володимир – Лакуста Одарка, Цурковська Оксана; Дем'ян Григорій – Бабій Ганна, Барладин Галина, Брусова Ніна, Гнот Анастасія, Говдиш Ярослава,

⁴ Тут слово «баба» має значення «жінка», оскільки псевдонім утворений на основі тексту пластової пісні, а саме: «Курінь є створений для нас, не треба нам бабів!» (Сова, 2022).

- Гуменюк Катерина, Костик Марія, Павлюк Ольга, Петрусяк Орися, Рильюк Орися, Сербин Дана, Сидорович Марія, Швед Стефа; Дзюбін Едуард – Воскресенська Ніна; Кандиба Олександр – Красолька Ганна; Карпенко Єлисей – Шашура Олександра, Шушура О., Шушура Олександра; Качуровський Ігор – д'Ервіль Франсуаза; Ковжун Павло – Пеньковська М., Пеньковська Марія; Ковтун Іван – Гадзуль Клара, Гадзуль Клара; Коровицький Іван – Печинська Л.; Куліш Володимир – Гусочка Серафима; Лисько Зиновій – Чабаненко Е., Чабаненко Євдокія; Лисяк-Рудницький Іван – Брусна Іванна, Брусна Іна; Мельник Петро – Башличка М., Башличка Маруся; Нікулін Веніамін – Саф'янова Анжеліка; Пирожик Олександр – Богуш Олена; Поліщук Валер'ян – Курнатовська Ярина; Полторацький Олексій – Газуль Клара; Савченко Яків – Граділь Ярина; Саліковський Олександр – Потоцкая О., Потоцька О.; Сікачка Іван – Леванда Іоанна; Сірка Йосиф –Білик Анна; Сопляков Костянтин – Жукова Варвара; Супранівський Володимир – Кузьмова М.; Філяс Платонід – Сторожівна Анна; Ярич Іван – Тлуста Марійка;
- 2.2) у вигляді жіночого імені та ініціалу чи частини прізвища: Канюк Сергій – Аннюта С., Анюта С.; Качанюк Михайло – Тоня М.; Кониський Олександр – Маруся К.; Тищинський Олександр – Леся –ій; Франко Іван – Paula Z.;
- 2.3) у вигляді жіночого імені і топоніма: Годунько Осип-Михайло – Галичанка Орися; Керча Юрій-Іван – Верховинка Таня; Полянський Петро – Галичанка Фавстина; Самчук Улас – Волинянка Ольга;
- 2.4) у вигляді жіночого імені та родинного статусу: Маковой Осип – Бабуся Катерина; Павлешин Алекса – баба Зося;
- 2.5) у вигляді жіночого імені та організаційної чи суспільної приналежності: Баб'юк Андрій – Комсомолка Надія, Надя Комсомолка; Леонтович Павло – Єлизавета попадя;
- 2.6) у вигляді символічного образу: Лисяк Олег – Салатка Рути; Нементовський Єжи (Юрій) – Прімавера Доня;
3. Трислівні підписи, всі у вигляді образів:
- 3.1) символічного богословського: Гумецький Модест – Марія от Сіона;

3.2) утвореного на основі топоніма: Маковей Осип – Панна з Чортківщини;

3.3) з підкресленням інкогніто: Рудченко Панас – Невідомець жіночого роду.

Найвний також колективний псевдогінім: Чередниченко Дмитро – Верес Оксана (разом із Кирпою Галиною).

Усього на сторінках «Словника...» виявлено 90 псевдогінімів, якими послуговувалися 54 автори. Псевдогініми мали одно-, дво- чи трислівну структуру. Найбільшу частку серед них становлять двослівні форми (75), а саме: ті, що мають вигляд жіночих прізвища та імені (чи ініціала) (58); жіночого імені та ініціала (6), жіночого імені і топоніма (4), жіночого імені і вказання приналежності до організації (3), жіночого імені і вказання родинного статусу (2), символічного образу (2). Однослівні псевдогініми (11) найчастіше представлені у вигляді жіночого імені (7), а також жіночого прізвища (2), героїні міфології (1) та іменника жіночого роду (1). Трислівні псевдогініми всі утворені у вигляді образів (3). Найвний також колективний псевдогінім (1), який має двослівну форму (жіноче ім'я та прізвище) й утворений авторами різної статі.

Загальна кількість чоловіків серед авторів у «Словнику...» становить 5650 осіб, з них послуговувалися псевдогінімами 54, тобто 0,96%. Інакше кажучи, псевдогініми серед авторів-чоловіків уживали 96 осіб із тисячі. Усі автори-чоловіки загалом мали 22 600 псевдонімів, з яких псевдогінімів було 90, тобто 0,4%. Таким чином, частота вживання псевдогінімів серед усіх підписів становила 40 із тисячі.

Порівняємо всі отримані дані для псевдоандронімів та псевдогінімів. Загалом на сторінках «Словника...» вдалося віднайти 99 псевдоандронімів, якими послуговувалися 59 авторок, та 90 псевдогінімів, які використовували 54 автори. І кількість цих псевдонімів, і авторів, які ними послуговувалися, співмірні, вони відрізняються одні від одних лише на 10%. Однак якщо порівняти частоту вживання псевдоандронімів та псевдогінімів авторами та поширеність таких підписів серед усіх псевдонімів, то результати відрізняються дуже сильно, а саме: псевдогінімами послуговувалися 0,96% авторів-чоловіків, а псевдоандронімами – 9,44% авторок-жінок, що майже у 10 разів частіше. Поширеність

псевдогінімів серед усіх псевдонімів авторів-чоловіків становить 0,4%, а псевдоандронімів серед підписів жінок – 6,13%, тобто у 15 разів більше.

Відзначимо, однак, що псевдоандроніми не можна вважати найпоширенішим способом творення псевдоніма авторками-жінками, оскільки до нього вдаються 9,44% (тобто менше 10 жінок зі 100), а кількість таких підписів становить трохи більше 6,13% (тобто лише 6 зі 100). Цікаво, що у результаті аналізу псевдоандронімів, проведеного М. Панфьоровою на основі видань О. Дея (Дей, 1969) та В. Еппеля (Еппель, 1999), дослідниця отримала дещо більше число частоти їх уживання – 10,8% (Панфьорова, 2019, с. 31). Однак і це число дало підстави авторці заперечувати поширювані деякими дослідниками тези про переважаючу кількість псевдоандронімів серед підписів авторок-жінок і про те, що такий спосіб творення псевдоніма є для них найтипівішим (Панфьорова, 2019, с. 31). Отримані нами дані також повністю підтверджують хибність подібних тез.

Щодо способів творення псевдоандронімів і псевдогінімів, то вони майже не відрізняються. І ті, й інші мають одно-, дво- чи трислівну форму, найчастіше з яких трапляється двослівна, а у ній – найбільше підписів, що мають вигляд прізвища та імені (чи ініціала). І серед псевдоандронімів, і серед псевдогінімів наявні утворення на основі топонімів, символічних образів, міфологічних героїв, родинних зв'язків тощо. Також в обох цих групах псевдонімів є колективні підписи, створені двома особами протилежної статі. (Щоправда, серед псевдоандронімів таких підписів 5, а серед псевдогінімів – лише 1.)

Висновки. Отже, серед псевдонімів українських авторів XIX–XXI ст., зібраних у книзі «Словник...», зафіксовано чимало псевдоандронімів і псевдогінімів. На основі їх кількісного аналізу вдалося встановити, що абсолютні величини цих псевдонімів співмірні і відрізняються лише на 10% (90 і 99 відповідно). Псевдогінімами користувалися 54 автори-чоловіки, а псевдоандронімами – 59 авторок-жінок відповідно, що теж співмірно. Однак відносні величини цих псевдонімів відрізняються дуже помітно: так, частота вживання псевдоандроніма (6,13%) перевищує частоту використання псевдогініма (0,4%) приблизно у 15 разів, а кількість авторок, які мали псевдоандроніми

(9,6%), перевищує кількість авторів, що уживали псевдогінімі (0,96%) приблизно у 10. Способи творення і псевдоандронімів, і псевдогінімів мають низку особливостей, зокрема: одно-, дво- та трислівні форми із домінуванням двослівної, найчастіше у вигляді прізвища та імені чи ініціала; використання як основи творення псевдоніма топонімів, імен міфологічних героїв, символічних образів тощо; утворення колективних псевдонімів особами різної статі. Такі особливості притаманні обом цим групам псевдонімів, приблизно однаково в них виражені, тобто за формами і способами творення псевдоандроніми і псевдогінімі майже не відрізняються.

Псевдоандроніми і псевдогінімі українських авторів потребують подальшого всебічного дослідження, зокрема з огляду на їх значний інформаційний потенціал, виражену поліфункційність, тісний зв'язок із біографічними чинниками.

Література

- Брайлян, Н. (2025). Іронічні псевдоніми українських авторів XIX–XXI ст.: особливості творення та функційного навантаження. *Пресознавство / Press Studies*, 6, 124–147. Львів. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2025-6-7>.
- Брайлян, Н. (2023). *Приховані імена: словник псевдонімів українських авторів XIX–XXI ст.* Львів.
- Дей, О. І. (1969). *Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI–XX ст.)*. Київ.
- Еппель, В. (1999). *Нові матеріали до словника українських псевдонімів*. Київ.
- Павликівська, Н. М. (2010). *Українська псевдонімія XX століття: дис ... д-ра філол. наук*. Київ. https://shron1.chtyvo.org.ua/Pavlykivska_Nataliia/Ukrainska_psevdonimii_KhKh_stolittia.pdf
- Панфорова, М. (2019). Псевдоандроніми й гендерно-нейтральні псевдоніми серед жіночої псевдонімії в Україні середини XIX – початку XX ст. *Мовний простір слов'янського світу: тези доповідей V Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів і молодих учених (24 травня 2019 р.)*, 31–33. Київ: НаУКМА. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f52dfec6-a609-47b7-9f23-778417ac51c4/content>
- Просалова, В. (2024). Біографічні чинники псевдоніміки українських літераторів у таборах ДІ-ПІ. *Синopsis: текст, контекст, медіа*, 30(3), 215–224. DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-259x.2024.3.9>
- Сова, А. (2022). З життя Провідника: Степан Бандера і псевдо «Баба». *Фотографії старого Львова*, 28.10.2022. <https://photo-lviv.in.ua/z-zhyttia-providnyka-stepan-bandera-i-psevido-baba/>

Соприкіна, В. & Маленко, О. (2021). *Псевдонімікон української культурно-мистецької сфери початку XXI століття: лінгвістична інтерпретація*. Харків.

References

- Brailian, N. (2025). Ironichni psevdonimy ukrainskykh avtoriv XIX–XXI st.: osoblyvosti tvorennia ta funktsiinoho navantazhennia [Ironic Pseudonyms of Ukrainian Authors of the XIX–XXI Centuries: peculiarities of creation and functional load]. *Presoznavstvo / Press Studies*, 6, 124–147. Lviv. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2025-6-7> [in Ukrainian].
- Brailian, N. (2023). *Prykhovani imena: slovnyk psevdonimiv ukrainskykh avtoriv XIX–XXI st.* [Hidden names: a dictionary of pseudonyms of Ukrainian authors of the XIX–XXI centuries]. Lviv [in Ukrainian].
- Dei, O. I. (1969). *Slovnyk ukrainskykh psevdonimiv ta kryptonimiv (XVI–XX st.)* [Dictionary of Ukrainian pseudonyms and cryptonyms (XVI–XX centuries)]. Kyiv [in Ukrainian].
- Eppel, V. (1999). *Novi materialy do slovnyka ukrainskykh psevdonimiv* [New materials for the dictionary of Ukrainian pseudonyms]. Kyiv [in Ukrainian].
- Panforova, M. (2019). Psevdoandronimy y genderno-neitralni psevdonimy sered zhinochoi psevdonimii v Ukraini sereidyny XIX – pochatku XX st. [Pseudo-andronyms and gender-neutral pseudonyms among female pseudonyms in Ukraine in the mid-19th to early 20th centuries]. *Movnyi prostir slovianskoho svitu: tezy dopovidei V vseukrainskoi naukovi konferentsii studentiv, aspirantiv i molodykh uchenykh* (24 travnia 2019 r.), 31–33. Kyiv: NaUKMA. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f52dfec6-a609-47b7-9f23-778417ac51c4/content> [in Ukrainian].
- Pavlykivska, N. M. (2010). *Ukrainska psevdonimiiia XX stolittia* [Ukrainian pseudonyms of the XX century]: dys ... d-ra filol. nauk. Kyiv. https://shron1.chtyvo.org.ua/Pavlykivska_Nataliia/Ukrainska_psevdonimiiia_KhKh_stolittia.pdf [in Ukrainian].
- Prosalova, V. (2024). Biohrafichni chynnyky psevdonimiky ukrainskykh literatoriv u taborakh DI-PI [Biographical factors influencing the use of pseudonyms by Ukrainian writers in the DI-PI camps]. *Synopsys: tekst, kontekst, media*, 30(3), 215–224. DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-259x.2024.3.9> [in Ukrainian].
- Soprykina, V. & Malenko, O. (2021). *Psevdonimikon ukrainskoi kulturno-mystetskoï sfery pochatku XXI stolittia: lnhvistychna interpretatsiia* [The Pseudonymicon of the Ukrainian Cultural and Artistic Sphere of the Early Twenty-First Century: Linguistic Interpretation]. Kharkiv [in Ukrainian].
- Sova, A. (2022). *Z zhyttia Providnyka: Stepan Bandera i psevdo «Baba»* [From the life of the Leader: Stepan Bandera and the pseudonym «Baba»]. *Fotohrafii staroho Lvova*. 28.10.2022. <https://photo-lviv.in.ua/z-zhyttia-providnyka-stepan-bandera-i-psevdo-baba/> [in Ukrainian].

Nadiia Brailian

Research Fellow of the Research Institute for Press Studies
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
(Lviv, Ukraine)

**PSEUDO-ANDRONYMS AND PSEUDO-GYNONYMS
OF UKRAINIAN AUTHORS FROM THE 19TH TO THE 21ST
CENTURIES: METHODS OF CREATION, QUANTITATIVE AND
COMPARATIVE ANALYSIS**

The aim of the article is to examine the pseudo-andronyms and pseudo-gynonyms of Ukrainian authors from the 19th to the 21st centuries, and to analyse the methods of creation and the features of their use. To determine the prevalence of such pen names among Ukrainian authors and the frequency of their use, as well as to conduct a comparative analysis of these data for pseudo-andronyms and pseudo-gynonyms. **The tasks of the study** are to identify, within the corpus of Ukrainian pseudonyms collected in the book «Hidden Names: A Dictionary of Pseudonyms of Ukrainian Authors of the 19th–21st Centuries», pen names in which authors present themselves as persons of the opposite sex, to analyse the ways in which they are formed, to systematise them accordingly, to establish the features of their use, to calculate the frequency of such pseudonyms and their prevalence, and to compare these data. **Research methods:** systematic, analytical, descriptive, quantitative and comparative, which made it possible to select pseudo-andronyms and pseudo-gynonyms, systematise them, study the methods of their creation, determine their prevalence and frequency of use, and compare these data. **The novelty** of the article lies in the fact that the pseudo-andronyms and pseudo-gynonyms of Ukrainian authors are studied for the first time as separate groups, which are characterised by a number of features, in particular, regarding the methods of creation and use. Furthermore, for the first time, the frequency of use and prevalence of pseudo-andronyms and pseudo-gynonyms were calculated, and a comparative analysis of these data was carried out. **Conclusions.** It was established that among the pseudonyms of Ukrainian authors compiled in the book «Hidden Names: A Dictionary of Pseudonyms of Ukrainian Authors of the 19th–21st Centuries», there is a considerable number of pseudo-andronyms and pseudo-gynonyms. The methods of their

creation were investigated, and they were classified into three groups accordingly: one-, two- and three-word pseudonyms – with pseudo-andronyms and pseudo-gynonyms treated separately. It was found that certain features of formation are characteristic of both these groups of pseudonyms, and are expressed in them approximately equally, that is, pseudo-andronyms and pseudo-gynonyms almost do not differ in terms of forms and methods of creation. Quantitative parameters were established: 99 pseudo-andronyms were used by 59 female authors, and 90 pseudogynonyms were used by 54 male authors, respectively. Relative values were calculated and a comparative analysis of these data was carried out, on the basis of which it was found that the frequency of use of a pseudo-andronyms (6.13%) exceeds the frequency of use of a pseudo-gynonyms (0.4%) by approximately 15 times, and the number of female authors who had pseudo-andronyms (9.6%) exceeds the number of authors who used pseudo-gynonyms (0.96%) by approximately 10 times.

Keywords: Ukrainian authors, pseudonyms, pseudo-andronyms, pseudo-gynonyms, methods of creation, prevalence, frequency of use.

Стаття надійшла 31.03.2026

Прийнято 01.05.2026

Опубліковано on-line 26.06.2026

Василь ГаборORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5482-4529>кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітникНауково-дослідного інституту пресознавства,
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
(Львів, Україна)
vsgabor@gmail.com

УДК 070-028.52(477.83-25)"193":821.161.2АНТОНИЧ.09

**БОГДАН ІГОР АНТОНИЧ –
ВІДКРИТО ТА INCOGNITO
ПРО БОГДАНА ІГОРЯ АНТОНИЧА**

DOI 10.37222/2786-7552-2026-8-6

У статті охарактеризовано участь видатного українського поета Богдана Ігоря Антонича (1909–1937) у львівській пресі 30-х рр. ХХ ст. та проаналізовано його публікації, у яких він відкрито (під власним прізвищем) та incognito (під різними псевдонімами та криптонімам, зокрема: дан, Дан Антонич, Зоїл, Мгр. Йорик) аналізував свої вірші та полемізував із тогочасними критиками щодо оцінки його творів. З'ясовано, що завдяки роз'ясненню власної поезії у статтях, інтерв'ю та саморецензіях Б. І. Антонич не лише спростовував твердження про себе як «незрозумілого» поета, а й суттєво сприяв популяризації своєї творчості та вміло її піарив. Досліджено, що популярності Б. І. Антонича сприяли не тільки його поетичні твори, а й оригінальні літературознавчі та теоретичні мистецтвознавчі статті, завдяки яким він став помітною творчою і медійною постаттю Львова 30-х рр. ХХ ст. Сприяли цьому й пародії, епіграми, шаржі та карикатури на нього і його твори, які містилися в гумористично-сатиричних та літературно-мистецьких виданнях, а об'єктом пародіювання і кепкування були його метафоричні вірші та факт співпраці із періодичними виданнями різних ідеологічних спрямувань, як націоналістичного і ліберального, так і католицького («Вістник», «Вогні», «Назустріч», «Дзвони»).

Для цитування: Габор, В. (2026). Богдан Ігор Антонич – відкрито та incognito про Богдана Ігоря Антонича. *Пресознавство*, 8, 97–121. Львів. <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2026-8-6>

Ключові слова: Богдан Ігор Антонич, львівська преса 30-х рр. ХХ ст., «незрозумілий» поет, роз'яснення поезії, самоаналіз, піар, incognito.

Постановка проблеми. Творча спадщина Богдана Ігоря Антонича (1909–1937) викликала і продовжує викликати велике зацікавлення читачів і літературознавців. Імідж митця може формуватися різними шляхами: через рецензії на поетичні збірки, зустрічі з читачами, участь у дискусійних вечорах, публікацію роздумів про роль поезії і творчість колег-митців. Специфікою постаті Б. І. Антонича було те, що цей процес відбувався не стихійно – поет стежив за ним і водночас самостійно його вибудовував у бажаному руслі завдяки активній участі в різних пресових проєктах – у ролі редактора і водночас автора.

Мета дослідження. Осмислити публікації 30-х рр. ХХ ст. про Б. І. Антонича та його власні для з'ясування, як він спричинився до піару власної творчості та спростування твердження про нього як «незрозумілого» поета.

Об'єкт дослідження – статті, інтерв'ю та саморецензії Б. І. Антонича та публікації інших літераторів про нього на сторінках львівських часописів 30-х рр. ХХ ст., а саме: «Вістник», «Дажбог», «Діло», «Карби» та «Назустріч».

Аналіз останніх публікацій. Про широке зацікавлення творчістю Б. І. Антонича засвідчують видання повного зібрання його творів (Антонич, 2009), матеріали про знані і незнані сторінки його життєпису (Калинець, 2011), зібрані публікації 30-х рр. ХХ ст. про його творчість (Усе про Антонича, 2026), популярні видання «Антонич від А до Я» (Ільницький Д., 2017) та «Богдан Ігор Антонич – дітям» (Богдан Ігор Антонич – дітям, 2021) тощо. Глибоко й ґрунтовно проаналізовані творчість Б. І. Антонича у працях М. Ільницького (Ільницький М., 1991, 2011, 2015) та Лідії Стефановської (Стефановська, 2006), літературознавчі погляди поета та його творчість у феноменологічному дискурсі – у статтях Д. Ільницького (Ільницький Д., 2006, 2010), творчість поета в рецепції галицьких літераторів міжвоєнної доби – в дослідженні М. Комариці (Комариця, 2011), а присутність у львівській пресі та співпраця з нею – в публікаціях Н. Кулеші (Кулеша, 1996) й О. Середи (Середи, 2023) та ін.

Методи дослідження. У статті використано такі методи: описовий – для характеристики контенту літературознавчих і критичних статей; системний – для окреслення жанрових особливостей публікацій; аналітичний – для виокремлення тематичних домінант у публікаціях, виявлення взаємозв'язку між історичною епохою і суб'єктивними авторськими баченнями; типологічний – для порівняння публікацій різних авторів.

Новизна статті. Незважаючи на численні публікації про Б. І. Антонича, на сьогодні малодослідженою залишається тема співпраці поета із львівською пресою 30-х рр. ХХ ст., зокрема піару ним власної творчості як відкрито (під власним прізвищем), так й incognito (під різними псевдонімами та криптонімами), а також полеміки з тогочасною критикою щодо його віршів.

Виклад основного матеріалу. Участь Б. І. Антонича у львівській літературно-мистецькій пресі 30-х рр. ХХ ст. була нетривалою, однак яскравою сторінкою в його житті та творчості. Він був членом мистецьких організацій «Недея», «Руб» та Асоціації незалежних українських митців (АНУМ), а також членом редколегії журналу «Дажбог» від 1932 р., а в серпні–жовтні 1934 р. – його відповідальним редактором (числа 7 і 8 вийшли за його редакцією); співредактором мистецького журналу «Карби» в 1933 р. та співредактором рубрики «Українські справи» польського журналу «Sygnały» в 1934 р.

У 1930-х рр. він як поет активно співпрацював із львівськими часописами різного ідеологічного спрямування: націоналістичного («Вістник», «Вогні»), ліберального («Назустріч», входив також до редколегії цього видання) і католицького («Дзвони»), вміщуючи на їх сторінках свої вірші й переклади, статті та рецензії. Друкувався як під власним прізвищем, так і під різними псевдонімами та криптонімами, як-от: Богдан Ігор, дан, Дан Антонич, Данко, Ігор Ігоренко, Зоїл, Мгр. Йорик, Zoil, А., Біа., І. Ант., І. І.

Творчий літературознавчий і мистецтвознавчий доробок Б. І. Антонича порівняно з поетичним – незначний. Зокрема, у місячнику молодих письменників «Дажбог», головним редактором якого спочатку був Є. Ю. Пеленський, Б. І. Антонич вів рубрику літературної хроніки й опублікував тут під власним прізвищем статті «Монументальний реалізм (Про Івана Голсверти)» (1932. Ч. 2. Груд.) та «Мистець пристрасти (Про Д. Г. Льоренса)» (1933.

Ч. 1. Січ.) і рецензію «Хоч невеличка об'ємна книжечка Кархута...» (1934. Ч. 1–2. Лютець), а також візії, інтерпретації «Мішок веселого божка» (1934. Ч. 1/2. Лютець; під псевдонімом Дан Антонич), «Сторінка літературної скандалістики» (1934. Ч. 7. Верес.; під псевдонімом Мрг. Йорик), «Європеїзація пана Зоїла» та «Нічого не поробиш!» (1935. Ч. 2. 15 берез.; під псевдонімом дан), саморецензію «У замороженому перстені краси» на збірку «Три перстені» (1935. Ч. 1. 28 лют.; під псевдонімом дан), а без зазначення авторства – «Літературну порадню» (1934. Ч. 7. Верес.) та передмову до добірки творів «Гори говорять» п. н. «В цьому числі говорять письменники з гір...» (1934. Ч. 8. Жовт.) та ін.

У часописі «Вогні» Б. І. Антонич помістив статтю «Дещо про нашу спортову термінологію» (1932. Ч. 4; під криптонімом І. Ант.), а під рубрикою «Літературні записки» – короткі «сильветки» п. н. «Гете» і «Карло Май» (1932. Ч. 7) та «Райнер Марія Рільке» (1932. Ч. 9; без підпису).

У «Дзвонах» він оприлюднив статтю «Криза сучасної літератури» (1932. Ч. 12), сатиричний гротеск «Політик» (1933. Ч. 4) і рецензії на романи Ф. Моріака – «Клубок гадюк» (1932. Ч. 10) і «Тайна Фронтенаків» (1933. Ч. 3).

Особливе зацікавлення викликають його теоретичні й критичні статті: «Національне мистецтво (Спроба ідеологічної системи мистецтва)» (Карби. 1933. Ч. 1), «Примітивна європеїзація» (Вістник. 1934. Ч. 2. Лют.; під псевдонімом Зоїл) та «Сто червінців божевілля. До дискусії про світогляд і розуміння поезії» (Діло. 1935. Ч. 156. 15 черв.), «Становище поета (Слово при роздачі літературних нагород 31 січня 1935 р.)» (Назустріч. 1935. Ч. 4. 15 лют.) та інтерв'ю «Як розуміти поезію» (Назустріч. 1935. Ч. 15. 1 серп.).

Додамо, що в мистецькому збірнику «Карби» 1933 р., який редагував Б. І. Антонич (зазначений у вихідних даних як співредактор), він опублікував також допис «Проти поменшування мистця», а за теоретичну статтю «Національне мистецтво» його прийняли до Асоціації незалежних українських митців (АНУМ).

У польськомовному часописі «Sygnały», де Б. І. Антонич вів постійну рубрику «Українські справи», він долучився до виходу в березні 1934 р. спеціального українського номера. У ньому опублікував, зокрема, нині добре відоме літературознавче

есе «Poezja po tej stronie barykadu» [Поезія по цей бік барикади] (1934. № 4/5. 1 марта).

Співпраця Б. І. Антонича із львівськими виданнями різного ідеологічного спрямування свого часу стала навіть об'єктом карикатури на поета в гумористично-сатиричному часописі «Комар». На цій карикатурі зображено Б. І. Антонича, який одночасно писав до ліберального часопису «Назустріч» і націоналістичного «Вістника» (за його спиною на стіні красувалися шаржовані портрети їх редакторів – М. Рудницького і Д. Донцова), а внизу містився такий підпис: «А н т о н и ч: Щоби добути літературну нагороду, не вистарчить писати одною рукою...» (Міркування модерного поета, 1935).

Уже першу збірку поезій Б. І. Антонича «Привітання життя» (1931) прихильно зустріла критика. На неї було опубліковано рецензії Ігоря Дубицького (Вогні. 1932. Ч. 9. Трав.), Гавриїла Костельника (Дзвони. 1932. Ч. 1. Січ.), Євгена Маланюка (Літературно-Науковий Вістник. 1932. Т. 109. Кн. 5. За трав.), Олександра Моха (Новий Час. 1932. Ч. 97. 18 груд.), Юліана Редька (Студентський Шлях. 1932. Ч. 2/3. Лют.-Берез.), Михайла Рудницького (Діло. 1932. Ч. 66. 26 берез.) та ін.

Однак справжню славу принесла поетові друга збірка – «Три перстені» (1934), яка була нагороджена третьою премією Товариства письменників і журналістів ім. Івана Франка за кращу книгу 1934 р. (А серед номінованих книг була й «Земна Мадонна» Є. Маланюка, яку журі тільки «вирізнило»). І саме після цього відзначення у пресі щедро посипалися не лише захопливі рецензії та схвальні відгуки в літературних оглядах на «Три перстені», зокрема Ірини Вільде (Світ Молоді. 1935. Ч. 5. Трав.), Святослава Гординського (Назустріч. 1935. Ч. 2. 15 січ.), І. Дубицького (Ми. 1935. Кн. 4. Весна), Григора Лужницького (Дні. 1935. Ч. 2), Леоніда Мосендза (Вістник. 1935. Т. 1. Кн. 3. Берез.), Євгена Юлія Пеленського (Новий Час. 1935. Ч. 8. 14 січ.), М. Рудницького (Діло. 1935. Ч. 19. 25 січ.), автора під криптонімом Т. Р. (Дзвони. 1935. Ч. 1. Січ.) та ін., а й статті і нариси про його творчість, зокрема Івана Огієнка «Мова Богдана Ігоря Антонича» (Рідна Мова. 1935. Ч. 6. Черв.), Є. Ю. Пеленського «З психології поетичних образів» (Вістник. 1935. Т. 3. Кн. 7/8. Лип.-серп.),

Михайла Мухина «Літературні нариси» (Самостійна Думка. 1935. Кн. 11/12. Листоп.–груд.).

Зрештою, поет завдяки публікаціям у провідних львівських часописах віршів, літературознавчих і мистецтвознавчих статей став помітною творчою і медійною постаттю Львова. Однак разом із нагородою за збірку поезій «Три перстені», як зазначила Ірина Вільде у рецензії «Антонич – знову лявреат», «дісталось Антоничеві наймення – “незрозумілого” поета» ([Вільде], 1937). Отож він змушений був як відкрито (під власним прізвищем), так й incognito (під різними псевдонімами і криптонімами) пояснювати свої твори в інтерв'ю, статтях і саморецензіях та активно вести дискусії з критиками його віршів. У цьому плані найгрунтовнішими є його стаття «Сто червінців божевілля» (Антонич, 1935d), інтерв'ю п. н. «Як розуміти поезію» ([Рудницький], 1935) та саморецензія на «Три перстені» ([Антонич], 1935e).

Правдоподібно, що до наймення «незрозумілий» поет спричинилася саме публікація д-ра Івана Копача п. н. «Про людський світогляд» (Копач, 1935). Вона була написана як відгук на прилюдну дискусію на тему: «Чи письменник мусить мати світогляд?», яка відбулася 14 квітня 1935 р. у Товаристві письменників і журналістів ім. Франка у Львові. Наводячи парадоксальні судження М. Рудницького, який стверджував, що письменник повинен його мати, а водночас вважав, що «сотні великих письменників не мали світогляду», д-р І. Копач зробив з цього висновок, що в такому випадку ніхто не «схоче трудитися над здобуттям собі високоцінного світогляду, коли й без того – за апробатою авторитету п. Р. – може бути великим письменником?». І тут несподівано д-р І. Копач переніс свою увагу із світогляду на поезію Б. І. Антонича, пишучи: «Ну, то й пишуть же тепер у нас, коби здорові, різні наші письменники, що хоч за голову хапайся» (Копач, 1935, ч. 150). І для прикладу навів два вірші Б. І. Антонича – «Ярмарок» та «Вишні», опубліковані в часописі «Назустріч» 1935 р. у ч. 4 та ч. 9. Ось ці вірші: «Ярмарок»: «Мій брат – кравець хлоп'ячих мрій, / зішив з землею небо. / Горять хустки у крамарів, / немов стобарвний гребінь. // Співають теслі, бубни б'ють. / Розкрию таємницю: / Червоне сонце продають / на ярмарку в Горлицях»; «Вишні»: «Антонич був хрущем і жив колись на вишнях, / на вишнях тих, що їх оспівував Шевченко. / Моя країно зоряна,

біблійна й пишна, / Квітчаста батьківщино вишні й соловейка! //
Де вечори з евангелії, де світанки, / де небо сонцем привалило
білі села, / цвітуть надхнені вишні кучеряво й п'яно, / як за
Шевченка, знову поять пісню хмелем».

«Так пише наш свіжий “лавреат”, – зазначав д-р І. Копач, зумисне беручи в лапки слово «лавреат», і далі продовжував: – А я читаю, дивуюся і питаю: Що те все має значити? Тай чим ті дві купи, змістово непов'язаних зі собою слів, заслужили собі на почесну назву поезії і на друк?» (Копач, 1935, ч. 150).

Д-р І. Копач дотримувався думки, що першою і найважливішою справою всякої правдивої поезії є піднесений ідейно понад сіру буденщину натхненний стан душі поета, вібрації якого, переходячи якимось таємним способом на читачів і слухачів, підносять і їх у ту вищу, небуденну, атмосферу настрою, в якій перебував поет у митях творчості. Тож для прикладу навів слова Тараса Шевченка: «Ну, що б, здавалося, слова? / Слова та голос – більш нічого! / А серце б'ється, ожива, / Як їх почує. Знать, од Бога / І голос той, і ті слова / Ідуть між люди». І далі так охарактеризував (а точніше – оцінив) не лише поезію (це слово він також узяв у лапки) Б. І. Антонича, а й його світогляд (а точніше – відсутність світогляду): «В наведених Антоничевих словах я, признаюся, не находжу жадного такого вищого настрою і тому думаю, що його, по правді, не було й у самого Антонича при складанню тих “поезій”. Отже, бракує мені тут у нього онтого найважливішого моменту всякого людського світогляду: суб'єктивної правди. А він і сам вимагає її від інших у статті п. з. “Становище поета” (“Назустріч”. 1935, ч. 4): “Знаю добре, – пише, – що криця й бунтарство, котурни й сурми наших поетів – це здебільша векслі без покриття”... Проти таких письменницьких “векслі без покриття” є в засаді, як бачу, також і сам п. Руд.» (Копач, 1935, ч. 150).

Значимо, що у виголошеній промові п. н. «Становище поета» (Антонич, 1935с) йшлося про розуміння суспільної ролі мистецтва та вимоги суспільства до митця. Б. І. Антонич дотримувався думки, що для митця важливо узгодити службу сучасному з вищими мистецькими вартощами і при цьому зберегти свою індивідуальність і незалежність, «влити в жили мистецтва бурхливу кров наших днів, але так, щоб не перестало воно бути справжнім мистецтвом». Зокрема, він зазначав: «Хочу й маю

відвагу йти самітно й бути собою. Я не мандолініст ніякого гурта. Не вистукую верблів на барабані дерев'яного патосу. Знаю добре, що криця й бунтарство, котурни й сурми наших поетів – це здебільша векслі без покриття» (Антонич, 1935с).

Правдоподібно, що публікація д-ра І. Копача обурила як самого поета, так і редактора часопису «Назустріч» М. Рудницького. Д-р І. Копач опублікував статтю у «Ділі» 8 і 9 червня 1935 р., а вже 15 червня 1935 р. Б. І. Антонич дав на неї різку відповідь у тому ж «Ділі». Однак М. Рудницький не зміг заспокоїтись і 1 серпня 1935 р. опублікував на шпальтах двотижневика «Назустріч» розмову в редакції з Б. І. Антоничем п. н. «Як розуміти поезію».

Отож, на критичну публікацію д-ра І. Копача Б. І. Антонич відгукнувся статтею «Сто червінців божевілля. До дискусії про світогляд і розуміння поезії» (Антонич, 1935d). І звичайно, змалював тут д-ра І. Копача у збірному образі Доктора Дальтоніста, який намагався на виставці оцінити мистецький твір, не розрізняючи кольорів. Урешті, «мистецтвознавчий критик» зізнався, що зовсім не розуміє «модерного» твору й обурювався, чому «якомусь претенсійному мазуніві» дозволили вивісити картину на виставці. Публіка була збентеженою: бачила на картині червінь, зелень, але ж Доктор Дальтоніст – поважна людина, учений, знавець, тож не знала, кому вірити, «чи “знавцеві”, чи своїм очам» (Антонич, 1935d).

Від цього збірного образу Доктора Дальтоніста Б. І. Антонич уже безпосередньо перейшов на особу самого д-ра І. Копача, пишучи: «Доктор Дальтоніст говорить про надхнення в поезії, про “суб’єктивну правду”, про “внутрішню красу”, а згодом бере вірш молодого поета О. Ольжича й цитує з нього: “Напинайте рогожі вітрила! / Океан прокидається злим”. Доктор Дальтоніст не “розуміє” цього. Це якийсь “дадаїзм” чи “футуризм”. За всяку ціну старається осмішити поета. Протираємо очі з дива. Приходить інший доктор і цитує: “Співають теслі, бубни б’ють. / Розкрию таємницю: / Червоне сонце продають / на ярмарку в Горлицях”. Можу заложитись з докторами дальтоністами, що прочитаю цей вірш якому-небудь анальфабетові з глухої закутини – хоч би з моєї далекої Лемківщини – чи той не “зрозуміє” вірша краще від нашого доктора?» (Антонич, 1935d).

Відтак Б. І. Антонич навів уривок зі свого вірша «Вишні»: «Де вечори з евангелії, де світанки, / де небо сонцем привалило білі села, / цвітуть надхнені вишні кучеряво й п'яно, / як за Шевченка, знову поять пісню хмелем», і зазначив: «Доктор знову цього не “розуміє”; на його думку, це “купа змістово не пов’язаних зі собою слів”. Тут немає “жадного вищого настрою”». Критика завжди суб’єктивна, зазначав Б. І. Антонич, але через неї має клопіт, «бо не знає, чи в нього надмір почування, чи брак». Однак справа зовсім в іншому. Критики його поезій говорять про «почування», «надхнення», а хочуть просто «глибоких думок», які підтверджували б їхні власні переконання. Коли б у його віршах були «якісь науки, зазиви, гасла, трохи абстрактного туману, все було б у порядку» (Антонич, 1935d).

І далі Б. І. Антонич доволі жорстко зазначав: «Доктор Дальтоніст не “розуміє” цих віршів тому, бо вони зовсім ясні і прості, а відчувати їх не може, бо на те він дальтоніст. За звичкою старого емерита звик щоденно по обіді розв’язувати шаради, а тому, що згадані вірші не є шарадами, він розчарований. Що багато уступів з другої частини “Фавста”, “Божеської Комедії”, а навіть і “Слова про Ігорів похід” справді зовсім незрозумілі й їх ніхто не вміє вияснити, це нічого не шкодить. Його навчили в школі, що має ці твори вважати за геніяльні. Але багатьох віршів сучасних поетів він не “розуміє”, бо цього ще в школі за його часів не брали, і вірші читає він раз на рік, коли пише статтю про поезію» (Антонич, 1935d).

«Тиранія розумового “світоглядництва”, – підсумовував Б. І. Антонич, – викликає ще й інші лихі наслідки. Коли я недавно писав про “векслі без покриття” деяких наших поетів, то стояв на становищі, що мистецька творчість повинна мати подвійне “покриття”: в оцій “внутрішній правді” творця і в правді дійсности» (Антонич, 1935d).

Для М. Рудницького стаття д-ра І. Копача стала чудовим приводом здійснити маленьку «бурю» довкола творчості Б. І. Антонича, зайвий раз спопуляризувати її, і з цією метою він провів з поетом інтерв’ю. Розмова в редакції з Б. І. Антоничем п. н. «Як розуміти поезію» ([Рудницький], 1935) була опублікована на сторінках часопису «Назустріч» без зазначення авторства. Про те, що інтерв’юером був саме М. Рудницький, неперевіршений май-

стер інтерв'ю, засвідчує насамперед стилістика інших подібних публікацій, зокрема інтерв'ю з Ярославом Музиною (Назустріч. 1935. Ч. 24. 15 груд.) та Маргіт Сельською (Назустріч. 1936. Ч. 2. 15 січ.).

Розмова з Б. І. Антоничем розпочиналася розлогим вступом, у якому М. Рудницький дотепно змалював зацікавлення й обурення читачів публікаціями в двотижневику «Назустріч». «В останніх часах мали ми великий клопіт, – зазначав він. – Вмістили ми поезії Богдана Антонича, що викликали “бурю”. Стрічає нас, наприклад, один наш прихильник на вулиці і вже здалека махає руками:

– Ні, ні! Дайте собі спокій з тим вашим Антоничем. [...] – Та як ви можете друкувати такі речі? “Антонич був хрущем”... Ні, то вже якесь безголов'я... Ну скажіть мені, що це значить!.. Як це має бути поезія...» (Рудницький, 1935).

А інший прихильний читач писав до редакції, що йому подобається часопис «Назустріч», але він не може «стравити поезій Антонича», і запитував: «Скажіть, будь ласка, що це значить: “Антонич був хрущем і жив колись на вишнях”, або “росте Антонич і росте трава”, або “червоне сонце продають на ярмарку в Горлицях”» ([Рудницький], 1935).

Так і бачимо за цими прихильними передплатниками часопису «Назустріч» неприхильного до Б. І. Антонича і його творчості д-ра І. Копача. Отож редакція попросила Б. І. Антонича роз'яснити читачам свої поезії.

У цьому єдиному інтерв'ю Б. І. Антонича надзвичайно детально з'ясовано його ставлення до поезії взагалі і власної зокрема. Насамперед він зазначив, що пояснювати поезію – це не проста справа, як на перший погляд могло б видаватися. Адже «зрозумілість поезії, як узагалі зрозумілість літературних і мистецьких творів, річ умовна й суб'єктивна», бо те, що для одного незрозуміле, для іншого аж занадто просте й прозоре. Зрозуміти мистецький твір – навіть не найважливіша річ, адже механізм впливу («діяння») мистецтва значно складніший. На думку поета, «зрозуміння – це дія розуму, а мистецтво й поезія в загальному належать до царини почування». Бо хоч у літературному чи мистецькому творі всього не зрозуміємо, проте можемо його відчути, піддатись його сугестії, сприйняти й оцінити його загальну вартість, визнати його високомистецьким або навіть і

архитвором. Як приклад Б. І. Антонич навів загальноновизнані архитвори світової літератури, які або повністю, або частково не зрозумілі читачам і дослідникам. І доречно запитував, якщо привілеєм мають бути незрозумілими бодай частково найбільші архитвори світової літератури, то чому з такою безоглядністю домагаються читачі та критики «зрозумілості від усіх творів сучасного письменства?» ([Рудницький], 1935).

Ці міркування Б. І. Антонича, своєю чергою, спонукали інтерв'юера М. Рудницького запитати поета, чи не виходить з його слів, що він обороняє незрозумілість мистецтва й поезії? Б. І. Антонич відповів, що не є захисником незрозумілості мистецтва, а тільки з'ясовує незрозумілість як явище. Мистецький твір, навіть частково незрозумілий, може цілком добре виконувати свої завдання, адже навіть національні гімни мають такі уривки, що потребують історичних пояснень. І для прикладу навів польський гімн, у якому є незрозумілі малоосвіченому польському селянинові чи взагалі полякові слова «чому кажуть йому сьогодні йти “з земі влоскей до Польскі”». А проте гімн свою виховну роль сповняє» ([Рудницький], 1935).

Наприкінці інтерв'ю М. Рудницький нарешті просить Б. І. Антонича пояснити прихильному читачеві часопису «Назустріч» (а насамперед д-ру І. Копачу), який не розуміє, чому «росте Антонич і росте трава» та «Антонич був хрущем...». І поет на це питання так відповів: «Антонич така сама частина природи, як трава, вільхи, зозулі, лисиці тощо, частина, органічно зв'язана з загальним біологічним ростом. Другий образ, цей з славним уже хрущем (“Назустріч”, ч. 9), до деякої міри також має джерело в подібному відношенні до природи. Але його зміст таки інший. Вірш “Вишні”, що в ньому виступає цей образ, висловлює зв'язок поета з традицією нашої національної поезії, а зокрема з шевченківською традицією. У цій традиції поет почуває себе одним дрібним тоном (малим хрущем), але зате врослим у неї глибоко й органічно, наче б сягав корінням ще шевченківських часів» ([Рудницький], 1935).

Б. І. Антонич дав надзвичайно чітку відповідь на питання прихильних читачів часопису «Назустріч» і неприхильному критикові його поезій д-ру І. Копачу. Та все ж таки Ірина Вільде в рецензії «Антонич – знову лявреат» слушно зазначила, що

«Антонич як поет дійсно “нелегкий”. Щоб його зрозуміти й відчути, треба вчитатися в його поезії. І коли можна порівняти поезію до музики, то Антонич вам не Штраус, а Вагнер. Але чи твори Вагнера втрачають що-небудь на тім, що вони не для всіх приступні? Хай не буде багато, але хай будуть вибрані. Поезії Антонича теж потребують “вибраних” читачів. І він їх, безперечно, має». Відтак додала: «А про “домохвальців млявий чад” та про “слизьку музику нещирих хвальб” Антонич, здається, й не дбає» ([Вільде], 1937).

Щоб краще зрозуміли його поезію, Б. І. Антонич ще на початку 1935 р., перед дискусією, наважився опублікувати під псевдонімом дан саморецензію на збірку «Три перстені» п. н. «У замороженому перстені краси» ([Антонич], 1935е). Додамо, що в 30-х рр. ХХ ст. на шпальтах періодичних видань натрапляємо на згадку про критичну рецензію на свою книгу Святослава Гординського, яку він надіслав у часопис «Назустріч». Це з'ясував у поета редактор видання і самобутній інтерв'юер М. Рудницький в добірці п. н. «Наші розмови з лавреатами» ([Рудницький], 1934).

Однак повернемося до саморецензії Б. І. Антонича. Насамперед йому йшлося про те, щоб з'ясувати читачам питання, чи його поезія відповідає подиху часу і чи він є бодай співучасником або товаришем національних змагань, їх упадків і зривів. Б. І. Антонич надзвичайно схвально відгукувався про власні вірші, але водночас доволі самокритично відповідав на задекларовані питання й об'єктивно визначав своє місце в тогочасному літературному дискурсі.

«Першим моментом, що вривається з усією силою в свідомість після прочитання збірки Антонича, – зазначав рецензент, – це те, що він своїми переживаннями й творчістю виходить із Лемківщини. Їй – країні своїх “хлоп'ячих мрій”, оцій “землі вівса та ялівцю”, де “сиве небо й сиві очі у затурбованих людей”, де “як символ злиднів виростає голодне зілля – лобода” – присвячує Антонич свою прекрасну “Елегію про співучі двері” й вірш про те, що: Народився Бог на саях / в лемківському містечку Дуклі. / Прийшли лемки у крисян / і принесли місяць круглий (“Різдво”))» ([Антонич], 1935е).

У саморецензії Б. І. Антонич підкреслював зокрема, що у збірці «Три перстені» панівними є два мотиви: «безпосереднє,

майже біологічне, відношення до природи й до поетичної творчості», але інакше й не може бути, вів далі мову, якщо поет дає в «Автопортреті» таку свою характеристику: «Я, сонцеві життя продавши / за сто червінців божевілля, / захоплений поганин завжди, / поет весняного похмілля!». Тому деякі його вірші, підсумовував Б. І. Антонич, – «це справжня похмільна кабала, таємні чари чаклуна-поета, ще грається, п'яніє словом, ритмами й римами (Поезія “Три перстені”» ([Антонич], 1935е).

У цій публікації Б. І. Антонич (дан) звернув увагу читача на ставлення Б. І. Антонича-поета не лише до природи, яке найкраще виявляється в його метафорах, а й до слова й творчості, відповідності його віршів тогочасній суворій добі. Тож він зазначав, що раніше чи пізніше «мусіло прийти до конфлікту між суворою дійсністю й “мистецтвом для мистецтва” автора». І найкраще це, на його думку, ілюстрував його «Суворий вірш», який він навів повністю, виділяючи у ньому жирним шрифтом багато поетичних рядків, зокрема: **«Не втекти вже, дарма від жорстоких цих днів / не втекти вже ні в мрію, ні в пісню», «треба глянути дням просто в вічі»** (тут і далі виділення жирним шрифтом і курсивом Б. І. Антонича. – *В. І.*). Однак поет, зізнавався дан, себто Б. І. Антонич, не був готовий до такого кроку, хоча й декларував його як необхідність чи фатум, намагаючись натомість **«присотосуватися»**. Досягнути цього було поетові нелегко, хоча він увесь час змагався із собою й намагався збагатити свою поезію «твердими й суворими акордами» ([Антонич], 1935е).

Водночас у саморецензії зазначено, що «найкраще з'ясована Антоничева постава до життя, оцих твердих і суворих днів та їх змагань, в останніх його віршах, в яких він намагається навіть стати виразником тієї сучасності». У «Поетовій весні» він називає себе «поетом безіменних мрій» і, звертаючись до себе як ліричного персонажа – **«Ти, крізь вікно у далечінь глядиш»**, мимоволі підкреслює свою певну непричетність до юнацтва, що за вікном «горде та безумне готується на зрив новий». Тут фігурують не тільки протиставлення мистецького й політичного начал, проблема єдності та протиборства поколінь, а й питання власного покликання та місця в суспільній ієрархії: **«“До нас!”**, бо ж у ньому не поет кличе, а його кличуть: **“Ось краще ти до нас ходи”»** ([Антонич], 1935е).

«Це ж саме масмо й у прекрасному вірші “Ранок юнаків”, – зворушливо хвалив себе Б. І. Антонич і далі продовжував: – Автор знов не з юнаками. [...] Навіть такий, здавалося б, “суворий” і “твердий” вірш “Кличу” надто чужий і далекий для провідного тону збірки й доказує, що автор віч-на-віч суворой, неспокійної дійсності таки розгублений й намагається надаремно окупитися “данню слів динаміці суворих днів”» ([Антонич], 1935е).

«Все це, як теж і слово Антонича на літературному вечорі з нагоди цьогорічної нагороди, доказує, – підсумовував рецензент, – що поет замкнувся “в завороженому перстені краси” і всю бурхливість і неспокій сучасності сприймає в найкращому випадку пасивно – “крізь вікно”. Автор не з тими, що *за вікном* “відмірюють дзвінки, пруживі кроки”, хоч і деякі його вірші, як опис Лемківщини, “Різдво”, “Коляда” й “Дорога”, доказують, що цей аж надто інтимний лірик вмів бути співцем загальних, колективних настроїв» ([Антонич], 1935е).

І наприкінці саморецензії Б. І. Антонич (дан) так оцінив свою збірку «Три перстені» в тогочасному літературному дискурсі: «Проте ж збірка Антонича в загальному високомистецька й вартісна, передовсім тим, що вона своєю тематикою, стилем, мистецькими засобами наскрізь українська, як рідко яка збірка котрого із старших чи молодших українських поетів. А тому вона повна сонця, молодого пориву й захоплення, що полонюють читача до решти» ([Антонич], 1935е).

Як бачимо, у саморецензії Б. І. Антонич не лише ґрунтовно з’ясував сутність власної поетичної збірки та її відповідності запитам доби, а й визначав її місце в тогочасному літературному дискурсі та вдало піарив її серед читачів, себто взяв активну участь у її промоції.

У цьому плані надвичайне зацікавлення викликають публікації Б. І. Антонича, у яких він incognito – під псевдонімами й криптонімами, а то й без підписів – схвально писав про себе як поета і свої твори. Зокрема, в статті «Сторінка літературної скандалістики» Б. І. Антонич (під псевдонімом Мгр. Йорик) полемізував з автором А. О., який опублікував у чернівецькому тижневику «Самостійність» огляд літературного руху в Галичині п. н. «З молодого Парнасу» (Самостійність. 1934. Ч. 16. 15 квіт.) та «На маргінесі» (Самостійність. 1934. Ч. 25. 12 серп.). Насамперед

Б. І. Антонич зазначив, що в огляді домінує «почуття несмаку», а серйозна, на перший погляд, літературна стаття є тільки скандальною хронікою «молодого Парнасу». Щоби проілюструвати «почуття несмаку» «самостійницького критика», Б. І. Антонич навів декілька його характеристик творчості галицьких письменників, зокрема Івана Черняви та Романа Завадовича: «Іван Чернява, теж цікавий тип. Нічим не різниться від А. Курдидика. Вичерпаний слабкою збіркою поезій “Ступіні” – думав, що у порожній голові щось нове вродиться – та буде цілком сміло новим бойовиком, ударником націоналізму. Не прочитавши як слід конкретно нічого, видає “На Сході – ми!”», що тільки засвідчило про його вбогість»; «...Р. Завадович усе щось пише. Його теж трудно вгадати: ніби живе у Львові, ніби на селі, гарні дівчата в місті та для ідеї оженилися забагає зі селянкою...» ([Антонич], 1934с) і т. п.

Однак найбільше уваги «самостійницький критик» присвятив у своїх фейлетонах, зазначав Мгр. Йорик, незнаній літературній групі «Недея» і поетові Б. І. Антоничу, щоправда, назвав його Б. І. Антоновичем, зазначивши, що він є автором «наскрізь модерної поезії під кожним оглядом, бо духово бачимо модерного молодця. Талан, що обіцявав своїй публіці нові здобутки – перелився в сторону опортуністів (мабуть, з такого вийшов» ([Антонич], 1934с).

Мгр. Йорик, себто Б. І. Антонич, розпочав самозахист зі спростування. «Найперше зачнім від справляння неточностей. Отож, не Антонович, тільки Антонич. Годі, так уже він називається, а панові А. О. ніяке діло бавитися в поправляча чужих прізвищ». Далі Б. І. Антонич спростовував твердження «самостійницького критика», що він до «вступлення» до літературної групи «Недея» видав книжку поезій «Привітання життя».

«Не зовсім правдиво поставлена справа оцього “вступлення” до “Недеї”. Антонич не “вступував” до неї, бо був у ній від самого початку, від перших її хвилин, цебто брав участь у її заснуванні. Був навіть її хресним батьком» ([Антонич], 1934с).

Дотепно відповів Б. І. Антонич і на фразу «самостійницького критика», що він начебто «перелився в сторону опортуністів (мабуть, з такого вийшов)».

«Що це значить: “з такого вийшов”. З чого саме вийшов? – пане А. О. – обурювався Мгр. Йорик (Б. І. Антонич). – Звичайно,

до метод літературної критики належить теж така собі невинна інсинуація. До речі, щоб заспокоїти детективно настроєного критика – Антонич вийшов з далекої Лемківщини, а не з чогось “такого”. Також ніде не “перелився”. Загалом людина не вода, щоб мала переливатися» ([Антонич], 1934с).

Б. І. Антонич ще раз згадувався у фейлетоні А. О., на що поет зреагував такими словами: «На іншому місці знаходимо таку квітку: “Дехто головою й руками в таборі націоналістів, а ногами таки ще бовтає в католицькому багні (І. Самчук, А. Антонич)”».

«Ага, тут сидить сорока, – радісно вигукував Мгр. Йорик (Б. І. Антонич). – Тільки знову наперед треба виправити неохайність інформацій, знову халепа з нещасними найменнями. Отож, не І. Самчук, а Улас Самчук, не А. Антонич, тільки Богдан Ігор». І додавав, що називати католицизм «багном», – «це таки щонайменше груба демагогія. Можна когось поборювати, та проте панові А. О. не зашкодило б трохи більше такту й почуття міри» ([Антонич], 1934с).

З почуттям міри і такту Б. І. Антонич ставився і до себе як молодого поета. Так, у публікації (під псевдонімом Дан Антонич) «Мішок веселого божка» він іронічно назвав себе «зеленяком», але при цьому доволі саркастично змальовував поетів «Молодї Музи», зокрема П. Карманського та С. Чарнецького. Так, про П. Карманського писав: «Знов інший старий поет не має чогось кращого до роботи, як тільки мріяти про якусь “мадам” (“Назустріч”). Дуже чемно, як личить мені, зеленякові, дозволю собі звернути увагу Карманському, що знайти “мадам” у Львові зовсім не є так трудно. Навіщо ж з тієї причини робити аж “тегенну в серці”?» ([Антонич], 1934а).

У публікації «“Нічого не поробиш!”», вміщеній у «Дажбозі» під псевдонімом дан, Б. І. Антонич, зараховуючи себе до когорти молодих поетів, іронічно писав про С. Чарнецького (Тиберія Горобця): «Розрюмався у “Ділі” з приводу молодих поетів пан “Тиберій Горобець” – старий, бідний “репрезентант” “Молодї Музи”. [...] Що ж трудно, пане Тиберій! Нічого не поробиш, – кажуть: Вам не вернуться молоді штабуцькі літа, наші ж проходили трохи інакше. “Монопольки” старого Гескля немає, молоді ж сьогодні монопольки здебільше не вживають. А ще сучасні

дівчата надто тверезо дивляться на поезію й поетів, особливо п'яних» ([Антонич], 1935b).

Після виходу «Трьох перстенів» та активної участі у пресі Б. І. Антонич став помітною медійною постаттю. Про нього згадували в коротких повідомленнях, його твори ставали об'єктом пародій, а він сам – об'єктом шаржів, що зайвий раз засвідчувало його популярність. Так, у часописі «Назустріч» вміщене повідомлення п. н. «Між нами» про те, що Б. І. Антонич страшенно втішений, що «Дажбог», де він донедавна був редактором, «веде кампанію проти нього. Бо ось уже вийшло 2-ге число цього журналу, де є вірші, написані під його виразним впливом. Каже, що, не маючи змоги безпосередньо допомагати своїм молодшим товаришам із “Дажбога”, тішитися, що бодай цим способом може одночасно співпрацювати з ними» (Між нами, 1935).

Додамо, що і сам Б. І. Антонич як редактор часопису «Дажбог» ще раніше в іронічній замітці «Ярий, та не ярий», яка вийшла без підпису, звинуватив талановитого поета Ярослава Ярого (Вадима Лесича), що його вірш «Вістря серця», опублікований в часописі «Назустріч», можна вважати наслідуванням його поезії (1934. Ч. 10). З цього приводу Б. І. Антонич писав: «Вірш справді гарний, повний розмаху, як усе, що виходить з-під пера цього талановитого поета, тільки що не оригінальний. Зіставлення “пейзажів” та “вітражів”, автохарактеристика як “закоханого поганина” тощо – все те знайдемо в збірці Антонича з-перед трьох літ (“Привітання життя”, 1931). Схожостей занадто багато, щоб вірити в випадкову подібність...» ([Антонич], 1934d). На це звинувачення Вадим Лесич у листі до редакції «Дажбога» слушно зазначав, що слова, які він ужив у вірші, «не змонополізовані п. Антоничем», і наводив з цього приводу й інші аргументи. Цікаво, що цього листа Б. І. Антонич як редактор журналу так і не опублікував. Лист зберігається в архіві поета, отже, він його читав, але вирішив уникнути будь-яких звинувачень, навіть слушних, на свою адресу і далі зберігати за собою першість на екзотичні слова й означення. Повністю цього листа опублікував Д. Ільницький у «Повному зібранні творів» Б. І. Антонича (Антонич, 2009, с. 905–907).

Ми вже зазначали, що популярність того чи іншого автора в міжвоєнній Галичині визначало й те, чи ставали їхні твори

об'єктом пародій, а вони самі – об'єктом шаржів або карикатур. Певною мірою пародії на твори Б. І. Антонича зайвий раз засвідчували слушність його означення як «незрозумілого» поета. Зокрема, С. Гординський у статті «Лябораторія Антонича» зазначав, що «на тлі Антоничевої метафоричности мали широке поле до вправ пародисти». І для прикладу наводив пародію Федя Триндика (Василя Гірного) «*Arts Poëtica*»: «Питасш, як оці зродились вірші-міти? / Я скажу: набери з десятків слів химерних, / таких, як сонце, ніч, буйволи, крига, діти – / і все у строфах вимішай модерних. // І вийде: буйвіл сонця, крига ночі, / і діти криги, буйвіл ночі темний, / додай до цього лева – й рим на очі / і міт готовий і таємний» (Гординський, 1939).

Іронізували критики й фейлетоністи і з участі Б. І. Антонича у періодичних видань різного ідеологічного спрямування. Зокрема, С. Гординський, прихильник ліберального напрямку, в одній із епіграм з іронією писав про участь Б. І. Антонича в католицькому літературно-науковому журналі «Дзвони»: «Богдане Ігоре Антонич! / Якого біса в дзвони дзвониш?» (Гординський, 1937). А Федь Триндик (Василь Гірний) у своїх знаменитих «Літературних пародіях» з цього приводу так змалював Б. І. Антонича: «Подвійний лавреат (масонський і католицький). Поет, що перейшов круту еволюцію від еротики (“На моху”) до містично-апокаліптичної творчості у “Дзвонах”. Остання його збірка “Книга Лева” зв’язує його з традицією біблійних пророків (Йони й Ісаї¹). Про що пише – не знати. Взагалі неабиякий поет. Любить природу (головно таку природу – з довгими косами), любить сонце і квіти. Про себе пише: “Я поганин – закоханий в життя” (літературні нагороди, як бачимо, називає життям)» ([Гірний], 1937).

І сам Б. І. Антонич, співпрацюючи з часописами різних ідеологічних спрямувань, доволі сатирично змальовував своїх, якщо можна так сказати, меценатів. Так, у статті «Європеїзація пана Зоїла», опублікованій під псевдонімом дан на сторінках «Дажбога», Б. І. Антонич так охарактеризував ліберальний часопис «Назустріч»: «“Назустріч” – орган п. Боднаревича, Михайла Рудницького і tutti quanti (по-наськомучу, прихвостні) бім-бам-кає

¹ «Не помішати з мр. Ісаївом, редактором “Дзвонів”». – Прим. В. Гірного (Федя Триндика) – В. Г.

з приводу появи відновленого (“105-процентового”) “Дажбога”» ([Антонич], 1935а).

У цій публікації Б. І. Антонич розкриває один із своїх псевдонімів – Зоїл, пишучи з цього приводу: «...Ми вельми раді, що пан Богдан Ігор Антонич (колишній співробітник “Вістника” і “Дажбога”), який нарешті “пристосувався” і під вправною рукою пана Михайла Рудницького знайшов себе на сторінках “Назустрічі”, **уповажнює** нас пригадати йому й усім, кому треба, що автором статті “Примітивна європеїзація” (у 2-й книжці “Вістника” за 1934 рік, с. 127–140), підписаної Зоїл, є найновіший співробітник “Назустрічі” й “лауреат” третьої премії цьогорічної нагороди» ([Антонич], 1935а).

Однак навіть тут Б. І. Антонич означив себе лише як «“лауреата” третьої премії цьогорічної нагороди», і при цьому слово «лауреат» взяв у лапки, як і свого часу це зробив д-р І. Копач.

Звичайно, в цій публікації Б. І. Антонич скористався також нагодою похвалити себе декілька разів: «Повстають журнали, – писав у тій статті п. Зоїл про **“Назустріч”**, – що мають відвагу писати про себе як про перший і єдиний журнал, що формою і змістом орієнтується на Захід”. “Попадали всякі “Нові Шляхи” та “Критики”, і тим самим “життя приготувало тло для європеїзації” як не можна краще. Нічого дивного, що кинулася на неї, мов на спокусливий жир, передовсім **безробітна** (прекрасний термін, пане Антонич! – д.) новошляхівщина. [...] Відомо, новошляхівщина рухлива й підприємчива, хоч цією рухливістю заступає здебільша недостачу талантів і дійсної праці. По дорозі для забезпечення притягає до себе (авжеж – дався “притягнути” й пан Зоїл! – д.) різних “відомих” авторів, що досі мали небагато спільного з європейством. “Трудно, кожний хоче стати модним” (і пан Антонич теж. – д.). Навівши кілька прикладів з ч. 1 “Назустрічі”, пише далі пан Зоїл, що дійсне обличчя тієї найновішої “європеїзації” – це: “здавна відома мелодія, шабльон, наше рідне цідрім-цім-цім» (так! так! – д.), що “під маркою європейської поезії десятий раз відживає лепківська мелянхолія, осінні дзеньки-бреньки приשמінковані кабареотною музою” і т. д., і т. д. Добре писав пан Зоїл, правда, пане Антонич!» ([Антонич], 1935а).

«Про свого ж нового маестро й провідника пана **Михайла Рудницького** писав Зоїл так: “А як confereñeier тих поетів, як провідник цієї найновішої рутенської комуністично-кафешантанної й москволюбної “європеїзації” виступає редактор з “Діла”, дописувач “Chwili” та “Нових Шляхів”, – як протектор безробітної новощляхівщини” і т. д. “Ловко”? Що, пане Антонич? Не можна ж краще схарактеризувати своїх нових друзів і... себе!» ([Антонич], 1935а).

Проаналізовані публікації дозволяють нам дійти до таких **висновків**. Участь видатного українського поета Б. І. Антонича (1909–1937) у львівській пресі 30-х рр. ХХ ст. була нетривалим, але яскравим явищем у його житті та творчості. Його публікації віршів, літературознавчих і мистецтвознавчих статей у провідних львівських часописах спричинилися до того, що він став помітною творчою і медійною постаттю Львова міжвоєнного періоду. Б. І. Антонич був членом редколегії журналу «Дажбог» від 1932 р., а в серпні–жовтні 1934 р. – його відповідальним редактором; співредактором мистецького журналу «Карби» (1933) та співредактором рубрики «Українські справи» польського журналу «Sygnały» (1934). Поет відкрито (під власним прізвищем) та incognito (під різними псевдонімами та криптонімами, зокрема: дан, Дан Антонич, Зоїл, Мгр. Йорик) аналізував свої твори та полемізував із тогочасними критиками його віршів. Завдяки роз’ясненню власної поезії у статтях, інтерв’ю та саморецензіях, він не лише спростовував твердження про себе як «незрозумілого» поета, а й суттєво сприяв популяризації своєї творчості та вміло її піарив.

Метафоричні вірші Б. І. Антонича та його співпраця із періодичними виданнями різного ідеологічного спрямування – націоналістичого («Вістник», «Вогні»), ліберального («Назустріч») і католицького («Дзвони») – стали об’єктом пародій, епіграм, шаржів та карикатур на поета і його твори, що також сприяло його популярності. Однак усі зусилля Б. І. Антонича щодо піару власної творчості були б марними, якби його поезія не мала високохудожньої вартості, саме це дало змогу йому посісти одне з чільних місць в українській поезії.

Література

- [Антонич, Б. І.]. (1935а, 15 берез.). Європеїзація пана Зоїла. *Дажбог*, 2. Підп.: дан.
- [Антонич, Б. І.]. (1934а, лют.). Мішок веселого божка (Місячна хроніка). *Дажбог*, 1–2. Підп.: Дан Антонич.
- [Антонич, Б. І.]. (1935b, 15 берез.) «Нічого не поробиш!». *Дажбог*, 2. Підп.: дан.
- Антонич, Б. І. (2009). *Повне зібрання творів* / передм. М. Льницького; упорядкув. і коментарі Д. Льницького. Львів: Літопис.
- [Антонич, Б. І.]. (1934b, лют.). Примітивна європеїзація. *Вістник*, т. 1, кн. 2. Підп.: Зоїл.
- Антонич, Б. І. (1935c, 15 лют.). Становище поета (Слово при роздачі літературних нагород 31 січня 1935 р.). *Назустріч*, 4.
- Антонич, Б. І. (1935d, 15 черв.). Сто червінців божевілля. До дискусії про світогляд і розуміння поезії. *Діло*, 156.
- [Антонич, Б. І.]. (1934c, верес.). Сторінка літературної скандалістики. *Дажбог*, 7. Підп.: Мгр. Йорик.
- [Антонич, Б. І.]. (1935e, 28 лют.). У завороженому перстені краси. *Дажбог*, 1. Підп.: дан.
- [Антонич, Б. І.]. (1934d, черв.). Ярий, та не ярий. *Дажбог*, 6, 87–88. Без підп.
- Богдан Ігор Антонич – дітям.* (2021) / упоряд. І. Калинець. Львів: Апріорі.
- [Вільде, І.]. (1937, квіт.). Антонич – знову лявреат. *Світ Молоді*, 4.
- [Гірний, В.]. (1937). *Літературні народії*, 3. Підп.: Федь Триндик.
- Гординський, С. (1937, 28 лют.). Епіграми. *Комар*, 8.
- Гординський, С. (1939, трав.–черв.). Лябораторія Антонича. *Ми*, 3(10).
- Льницький, Д. (2017). *Антонич від А до Я*. Львів: ВСЛ.
- Льницький, Д. (2006). Літературознавчі погляди Богдана-Ігоря Антонича. *Слово і Час*, 12, 35–43.
- Льницький, Д. (2010). У проекції двох дзеркал: Інгарден і Антонич у феноменологічному дискурсі. *Літературна критика і репертуар теоретичних ідей ХХ століття*, 207–222.
- Льницький, М. (1991). *Богдан-Ігор Антонич: нарис життя і творчості*. Київ: Рад. письменник.
- Льницький, М. (2011). *Три формули мого осягнення Антонича*. Київ: Смолоскип.
- Льницький, М. (2015). *Формули осягнення Антонича*. Львів: ЛА «Піраміда».
- Калинець, І. (2011). *Знане і незнане про Антонича*: матеріяли до біографії Богдана Ігоря Антонича. 2-ге вид., випр. і доп. Львів: Друкарські куншти.
- Комариця, М. (2011). Творчість Богдана Ігоря Антонича в рецепції галицьких літераторів міжвоєнної доби. *«Мистецтво творять шал і розум»*:

Творчість Богдана Ігоря Антонича: рецепції та інтерпретації: зб. наук. пр., 11, 329–341. Львів.

Копач, І. (1935, 8 черв., 9 черв.). Про людський світогляд. *Діло*, 149; 150.

Кулеша, Н. (1996). Антонич Богдан Ігор. *Українська журналістика в іменах*: матеріали до енциклоп. слов. 3, 12–14. Львів.

Між нами. (1935, 1 трав.). *Назустріч*, 9.

Міркування модерного поета. (1935, 7 квіт.). *Комар*, 14, 3.

[Рудницький, М.]. (1934, 1 лют.). Наші розмови з лавреатами. *Назустріч*, 3, 2. Без підп.

[Рудницький, М.]. (1935, 1 серп.). Як розуміти поезію. Розмова в редакції з Богданом І. Антоничем. *Назустріч*, 15. Без підп.

Середа, О. (2023). Інтелектуал з обличчям дівчака: Богдан Ігор Антонич. Середа О. *У полоні арту: українська мистецька преса Галичини міжвоєнного двадцятиліття*: монографія, 163–164. Львів.

Стефановська, Л. (2006). *Антонич. Антиномії*. Київ: Критика.

Усе про Антонича: Богдан Ігор Антонич у літературному дискурсі 30-х рр. ХХ ст. (за публікаціями західноукраїнської преси). (2026) / упорядкув., вступ. слово, літ. ред. і прим. Василя Габора. Львів: ЛА «Піраміда».

References

[Antonych, B. I.]. (1935a, 15 Mar.). Evropeizatsiia pana Zoila [The Europeanization of Mr. Zoil]. *Dazhboh*, 2. Pidp.: dan [in Ukrainian].

[Antonych, B. I.]. (1934a, Feb.). Mishok veseloho bozhka (Misiachna khronika) [The Bag of the Merry God (Moon Chronicle)]. *Dazhboh*, 1–2. Pidp.: Dan Antonych [in Ukrainian].

[Antonych, B. I.]. (1935b, 15 Mar.). «Nichoho ne porobysh!» [«There's nothing you can do!»]. *Dazhboh*, 2. Pidp.: dan [in Ukrainian].

Antonych, B. I. (2009). *Povne zibrannia tvoriv [Complete works] / peredm. M. Plynyskoho; uporiad. i komentari D. Ilnytskoho*. Lviv: Litopys [in Ukrainian].

[Antonych, B. I.]. (1934b, Feb.). Prymityvna evropeizatsiia [Primitive Europeanization]. *Vistnyk*, vol. 1, 2. Pidp.: Zoil [in Ukrainian].

Antonych, B. I. (1935c, 15 Feb.). Stanovyshche poeta (Slov o pry rozdachi literaturnykh nahorod 31 sichnia 1935 r.) [The Poet's Position (Speech at the Presentation of Literary Awards on January 31, 1935)]. *Nazustrich*, 4 [in Ukrainian].

Antonych, B. I. (1935d, 15 Jun.). Sto chervintsiv bozhvillia. Do dyskusii pro svitohliad i rozuminnia poezii [One Hundred Chervints of Madness. Towards a Discussion of Worldview and Understanding of Poetry]. *Dilo*, 156 [in Ukrainian].

[Antonych, B. I.]. (1934c, Sept.). Storinka literaturnoi skandalistyky [Literary scandal page]. *Dazhboh*, 7. Pidp.: Mgr. Yoryk [in Ukrainian].

[Antonych, B. I.]. (1935e, 28 Feb.). U zavorozhenomu persteni krasny [In the enchanted ring of beauty]. *Dazhboh*, 1. Pidp.: dan [in Ukrainian].

[Antonych, B. I.]. (1934d, Jun.). Yaryi, ta ne yaryi [Ardent, but not ardent]. *Dazhboh*, 6, 87–88. Bez pidp. [in Ukrainian].

Bohdan Ihor Antonych – ditiam [Bogdan Ihor Antonych – for children] (2021) / uporiad. I. Kalynets. Lviv: Apriori [in Ukrainian].

[Hirnyi, V.]. (1937). *Literaturni parodii* [Literary parodies], 3. Pidp.: Fed' Tryndyk [in Ukrainian].

Hordynskiy, S. (1937, 28 Feb.). Epigramy [Epigrams]. *Komar*, 8 [in Ukrainian].

Hordynskiy, S. (1939, May–Jun.). Liaboratoriia Antonycha [Antonych's Laboratory]. *My*, 3(10) [in Ukrainian].

Ilnytskyi, D. (2017). *Antonych vid A do Ya* [Antonych from A to Ya]. Lviv: VSL [in Ukrainian].

Ilnytskyi, D. (2006). Literaturoznavchi pohliady Bohdana-Ihoria Antonycha [Literary views of Bohdan-Ihor Antonych]. *Slovo i Chas*, 12, 35–43 [in Ukrainian].

Ilnytskyi, D. (2010). U proektsii dvokh dzerkal: Ingarden i Antonych u fenomenolohichnomu dyskursi [In the Projection of Two Mirrors: Ingarden and Antonych in Phenomenological Discourse], *Literaturna krytyka i repertuar teoretychnykh idei XX stolittia*, 207–222 [in Ukrainian].

Ilnytskyi, M. (1991). *Bohdan-Ihor Antonych: Narys zhyttia i tvorchosti* [Bohdan-Ihor Antonych: A sketch of life and work]. Kyiv: Rad. pysmennyk [in Ukrainian].

Ilnytskyi, M. (2015). *Formuly osiahnennia Antonycha* [Antonych's comprehension formulas]. Lviv: LA «Piramida» [in Ukrainian].

Ilnytskyi, M. (2011). *Try formuly moho osiahnennia Antonycha* [Three formulas of my understanding of Antonych]. Kyiv: Smoloskyp [in Ukrainian].

Kalynets, I. (2011). *Znane i neznane pro Antonycha: materiialy do biohrafii Bohdana Ihoria Antonycha* [Known and unknown about Antonych: materials for the biography of Bohdan Igor Antonych], 2-ge vyd., vypr. i dop. Lviv: Drukarski kunshty [in Ukrainian].

Komarytsia, M. (2011). Tvorchist Bohdana Ihoria Antonycha v retseptsii halatskykh literatoriv mizhvoiennoi doby [The work of Bohdan Ihor Antonych in the reception of Galician writers of the interwar period]. «*Mystetstvo tvoriat shal i rozum*»: *Tvorchist Bohdana Ihoria Antonycha: retseptsii ta interpretatsii*: zb. nauk. prats., 11, 329–341. Lviv [in Ukrainian].

Kopach, I. (1935, 8 Jun.; 9 Jun.). Pro liudskiy svihoqliad [About the human worldview]. *Dilo*, 149; 150 [in Ukrainian].

Kulesha, N. (1996). Antonych Bohdan Ihor [Antonych Bohdan Igor]. *Ukrainska zhurnalistyka v imenakh: materialy do entsyklop. slov.*, 3, 12–14. Lviv [in Ukrainian].

Mirkuvannia modernoho poeta [Reflections of a modern poet]. (1935, 7 kvit.). *Komar*, 14, 3 [in Ukrainian].

Mizh namy [Between us]. (1935, 1 May). *Nazustrich*, 9 [in Ukrainian].

[Rudnytskyj, M.]. (1934, 1 Feb.). Nashi rozmovy z lavreatamy [Our conversations with the laureates]. *Nazustrich*, 3, 2. Bez pidp. [in Ukrainian].

[Rudnytskyj, M.]. (1935, 1 Aug.). Yak rozumity poeziiu. Rozмова v redaktsii z Bohdanom I. Antonychem [How to understand poetry. A conversation in the editorial office with Bohdan I. Antonych]. *Nazustrich*, 15. Bez pidp. [in Ukrainian].

Sereda, O. (2023). Intelektual z oblychchiam ditvaka: Bohdan Ihor Antonych [An intellectual with a kid's face: Bogdan Ihor Antonych]. Sereda, O. (2023). *U poloni artu: ukrainska mystetska presa Halychyny mizhvoiennoho dvadtsiatylyttia: monohrafiia* [Captive to Art: Ukrainian Art Press of Galicia in the Interwar Twenties: Monograph], 163–164. Lviv [in Ukrainian].

Stefanovska, L. (2006). *Antonych. Antynomii* [Antonych. Antinomies]. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].

Use pro Antonycha: Bohdan Ihor Antonych u literaturnomu dyskursi 30-kh rr. XX st. (za publikatsiiamy zakhidnoukraiynskoi presy) [All about Antonych: Bohdan Ihor Antonych in the literary discourse of the 1930s (based on publications of the Western Ukrainian press)] (2026) / uporiadkuv., vstup. slovo, lit. red. i prym. Vasyliya Gabora. Lviv: LA «Piramida» [in Ukrainian].

[Vilde, I.J. (1937, Apr.). Antonych – zнову liavreat [Antonych is a laureate again]. *Svit Molodi*, 4 [in Ukrainian].

Vasyl Gabor

PhD in Philology, Senior Research Fellow,
Senior Researcher of the Research Institute for Press Studies,
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
(Lviv, Ukraine)

BOHDAN IHOR ANTONYCH – OPENLY AND INCOGNITO ON BOHDAN IHOR ANTONYCH

This article describes the involvement of the eminent Ukrainian poet Bohdan Ihor Antonych (1909–1937) in the Lviv press of the 1930s. It analyses his publications, in which he, both openly (under his own surname) and incognito (under various pseudonyms and cryptonyms, including dan, Dan Antonych, Zoil, and Mgr. Yorik), analysed his poems and engaged in polemics with contemporary critics regarding the evaluation of his works. It has been established that, by explaining his own poetry in articles, interviews and self-reviews, B. I. Antonych not only refuted claims that he was an «incomprehensible» poet but also helped popularise his work and skilfully promoted it. The study reveals that B. I. Antonych's popularity was fostered not only by his poetic works but also by his original literary and theoretical art criticism articles, thanks to which he became a prominent creative and media figure in Lviv in the 1930s. B. I. Antonych's popularity was fostered not only by his poetic works but also by his original literary-critical and theoretical art-historical articles, which enabled him to become a prominent creative and media figure in Lviv in the

1930s. This was also facilitated by parodies, epigrams, cartoons and caricatures of him and his works, which appeared in humorous-satirical and literary-artistic publications. The targets of parody and ridicule were his metaphorical poems and his collaboration with periodicals of various ideological orientations, including nationalist, liberal, and Catholic («Vistnyk», «Vohni», «Nazustrich», «Dzvony»).

Keywords: Bohdan Ihor Antonych, Lviv press of the 1930s, «incomprehensible» poet, interpretation of poetry, self-reflection, self-promotion, incognito.

Стаття надійшла 14.03.2026

Прийнято 18.04.2026

Опубліковано on-line 26.06.2026

Мар'яна Комариця

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2951-1237>

докторка філологічних наук, старша наукова співробітниця,
завідувачка відділу Науково-дослідного інституту пресознавства,
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
(Львів, Україна)
komar_mar@ukr.net

УДК 070(477.83/.86)"193":[821.161.2-92:[39+27]

КАТРЯ МАТЕЙКО У ГАЛИЦЬКІЙ МІЖВОЄННІЙ ПРЕСІ: ДУХОВНИЙ ВИМІР ПУБЛІЦИСТИКИ

DOI 10.37222/2786-7552-2026-8-7

Мета статті – проаналізувати невідомий і маловідомий публіцистичний та науковий доробок у галицькій пресі міжвоєнної доби Катрі Матейко – відомої етнографки, що зберігала, вивчала й популяризувала українські народні традиції в радянську добу. Кризь призму часописних публікацій окреслено її світоглядні пріоритети, педагогічні засади, етнографічні зацікавлення та релігійно-громадську діяльність. **Завдання** дослідження – розшук, систематизація та аналіз статей і дописів у галицьких періодичних виданнях «Діло», «Українське Юнацтво», «Мета», «Жіноча Доля», «Життя і Знання», «Львівські Вісті», «Рідна Земля» авторства самої К. Матейко та хронікальних відомостей про її суспільну активність. **Методи** дослідження передбачають комплексний підхід: синтез описового, аналітичного та герменевтичного методів з метою простежити тематичний діапазон віднайдених публіцистичних та інформаційних матеріалів, їх суспільний контекст та релігійне підґрунтя. **Новизна** статті полягає у тому, що на тлі ґрунтовно проаналізованого наукового доробку К. Матейко після 1939 р., досі залишалася не відомою її рання публіцистика та дописи інформаційного характеру з виразним художнім началом. Уперше оприлюднено та введено до наукового обігу понад двадцять публікацій у пресі міжвоєнної доби й

Для цитування: Комариця, М. (2026). Катря Матейко у галицькій міжвоєнній пресі: духовний вимір публіцистики. *Пресознавство*, 8, 122–149. Львів. <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2026-8-7>

періоду німецької окупації, розшифровано низку криптонімів, на основі яких авторизовано дотичні пресові матеріали. **Висновки.** Публікації Катрі Матейко на сторінках католицького тижневика «Мета» та інших часописів, низка хронікальних матеріалів у щоденнику «Діло» доповнюють новими фактами життєпис вченої, відкривають нові грані її публіцистичного й літературного таланту, висвітлюють бачення проблем суспільної моралі, емансипації, інституту родини, впливу книг і кінематографу на виховання молоді, інтерпретацію етнографічних студій як форми збереження і розвитку духовного, естетичного й культурного коду української нації.

Ключові слова: Катря Матейко, публіцистика, християнство, національна традиція, емансипація.

Постановка проблеми. Міжвоєнне двадцятиліття в Галичині було позначене зударом ідей, світоглядів та політичних програм. У цьому вирі теоретичних концепцій і емоційних переконань католицька Церква прагнула окреслити орієнтири, які мали на меті вберегти націю від внутрішнього розбрату після поразки Української революції. З цією метою активно підтримувався розвиток Марійського товариства, а також товариств «Обнова», «Орли», мережі пластових куренів з неодмінною складовою духовного виховання тощо. Молодь, що здобувала освіту вже в умовах окупації Галичини Польщею, вбачала в цих організаціях можливість єднання, праці для рідної нації та водночас тісного зв'язку зі своєю Церквою, що потерпала від утисків поляків не менше, аніж опозиційні політичні діячі. Ідея «Бог і Україна» вела в бій кожного своїм шляхом – когось зі словом, а когось зі зброєю, щоб захистити найрідніше. Катря Матейко, завершивши навчання у Львівському університеті 1937 р., прагнула реалізувати здобуті знання на ниві розвитку української духовної культури. Якщо в її наукових зацікавленнях виразно переважав інтерес до фольклору, то в суспільному житті вона намагалася вплинути на формування світогляду молоді численними публіцистичними статтями й активною діяльністю в різноманітних товариствах.

Мета дослідження. Фокус наукового аналізу зосереджений на невідомому й маловідомому публіцистичному й науковому доробку Катрі Матейко у галицькій пресі міжвоєнної доби.

Крізь призму часописних публікацій окреслено її світоглядні пріоритети, педагогічні засади, етнографічні зацікавлення та релігійно-громадську діяльність.

Об'єкт дослідження. Публіцистичні й інформаційні статті й дописи К. Матейко, а також хронікальні відомості щодо її життєпису в галицьких періодичних виданнях міжвоєнної доби – «Діло», «Українське Юнацтво», «Мета», «Жіноча Доля», «Життя і Знання» та періоду німецької окупації – «Львівські Вісті», «Рідна Земля».

Методи дослідження передбачають комплексний підхід: синтез описового, аналітичного та герменевтичного методів з метою простежити тематичний діапазон ранніх публіцистичних статей К. Матейко, їх суспільний контекст та релігійне підґрунтя.

Новизна статті полягає у тому, що на тлі ґрунтовно проаналізованого наукового доробку К. Матейко у сфері етнографії в умовах радянської дійсності досі залишалися не відомими її рання публіцистика, хронікальні замітки, що стосуються життєпису вченої, а також її дописи інформаційного характеру з виразним художнім началом. Тож вперше оприлюднено, осмислено та введено до наукового обігу понад двадцять публікацій у пресі міжвоєнної доби й періоду німецької окупації, розшифровано низку криптонімів (Кама, –КаМа–, К. М.), якими вона підписувалася, і на основі них авторизовано нові дотичні пресові матеріали.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Катерина Матейко увійшла в українську культуру як талановита етнографка, дослідниця народного одягу, кераміки та національних традицій загалом. Про її наукові здобутки писали чимало дослідників, зокрема Людмила Герус (Герус, 2011), Неоніла Здоровега (Здоровега, 1996), Т. Куцир (Куцир, 2022), Олена Никорак (Никорак, 2011), Ольга Остапик (Остапик, 2011) та ін. Йдеться як про оглядові й аналітичні статті, рецензії на її монографічні дослідження, так і про спогади, біографічні силуетки. Зрештою, вона також залишила автобіографію, що дає змогу окреслити її шлях до науки і в науці (Матейко, 2000). Студії з персоналістики – невід'ємна складова досліджень науковців НДІ пресознавства, підсумком яких став оригінальний проєкт – електронна енциклопедія імен української преси BIOGRAMA (Biograma).

Яскравим прикладом досліджень життя та діяльності окремих видатних особистостей української культури є статті Надії Кулеші й Олесі Дроздовської про редакційну й публіцистичну діяльність Богдана Лепкого у часописі «Шлях» (Зальцведель, 1919–1920) (Кулеша, Дроздовська, 2024), Василя Габора про Михайла Качанюка як редактора газети «Русин» (1923) (Габор, 2023) та ін. Однак досі залишається не дослідженим процес формування світоглядних засад К. Матейко, її участі в молодіжних релігійних і пластових організаціях, а перш за все цікавий і надзвичайно цінний публіцистичний доробок на шпальтах міжвоєнної преси. Висловлені майже сотню років тому ідеї не втрачають актуальності й сьогодні, вони позначені цікавим сплавом глибокої релігійності та водночас прогресивних ідей європейських учених у галузі психології та педагогіки.

Виклад основного матеріалу. К. Матейко народилася у с. Поздяч (тепер – Лешно) на Перемищині. Упродовж 1921–1929 рр. навчалася в Українському інституті для дівчат у Перемишлі, а в 1932–1937 рр. – у Львівському університеті Яна Казимира (тепер – Львівський національний університет імені Івана Франка). Завершила навчання у статусі магістра філософії, її викладачами були відомі польські вчені-етнографи Адам Фішер і Ян Фальковський. Одну з перших згадок про неї подає щоденна газета «Діло» 1929 р.: інформаційне повідомлення рубрики «Новинки» інформувало, що 27–29 травня у приватній жіночій гімназії при Українському інституті для дівчат у Перемишлі відбувся іспит зрілості під проводом директора Данила Джерджа. Серед тих, хто успішно склав цей іспит, була й К. Матейко (Іспит зрілості..., 1929, с. 4). Замітка з інтригуючою назвою «Гіпноза» у «Ділі» 1936 р. повідомляла про організовану Центральним жіночим кружком Української католицької спілки лекцію, що її «виголосить у п'ятницю 14 лютого ц. р. в год 5 попол. в домівці Марійського Т-ва Пань, вул. Руська ч. 10, п. Матейко Катря, студ. філософії» (Гіпноза, 1936). Ще в одному повідомленні рубрики «Новинки» на шпальтах «Діла» йшлося про студентів-українців Львівського університету, що одержали державну стипендію. К. Матейко зазначена як представниця «гуманістичного виділу» (гуманітарного факультету) поряд із відомим у майбутньому вченим-мовознавцем, старшим науковим співробітником Інституту

супільних наук АН УРСР (тепер – Інститут українознавства НАН України) Іваном Керницьким (Українські стипендисти, 1934). У студентські роки К. Матейко особисто була знайома з Богданом Ігорем Антоничем і залишила про нього спогад¹ (оригінальний текст спогаду люб'язно надав із особистого родинного архіву о. Ростислав Будзан, внук К. Матейко, автор статті про неї у Вікіпедії).

Більшість публікацій К. Матейко у міжвоєнній галицькій пресі датуються 1938 роком і вміщені на шпальтах католицького тижневика «Мета» в межах тематичної «Сторінки українського жіноцтва». Серед перших – статті «Різдвяні звичаї простолюддя» і «Шануймо час!». Такий тематичний синтез не випадковий, адже авторка в університеті студіювала як психологію та педагогіку, так і етнографію. Джерелом до статті «Різдвяні звичаї простолюддя» стали, зокрема, народні традиції на батьківщині авторки. Коротко характеризуючи загальний сценарій різдвяних святкувань, вона відзначала сплав у ньому язичницьких і християнських елементів. У традиційній різдвяній обрядовості збереглося багато прикмет,

¹ Найбільш повні і вірогідні спогади про Б. І. Антонича – це спогади сучасників поета (О. Барвінського, Т. Пачовського, і Ю. Редька) – старших колег по студіях. Вони були опубліковані лише у 1987 році у 8-му номері журналу «Жовтень». Мої спогади – це спогади фрагментарні. Богдана Ігоря Антонича я зустріла в 1931 році у Львівському університеті на філології слов'янській, зокрема українській. Поет був тоді на 4-му курсі, а я на 2-му. З 1928 по 1933 рік Антонич вчився на філологічному факультеті Львівського університету, який закінчив з дипломом магістра філософії у 1934 р. Навчаючись на університеті ще студентом другого курсу читав перед [іншими] студентами свої поезії та філологічні студії. В 1931 р. виходить перша збірка поезій Антонича «Привітання життя», яка засвідчила новаторський талант письменника і привернула увагу літературної громадськості. Часто виступав зі своїми поезіями в гуртку українців Львівського університету. Я мала щастя бути присутньою, як поет читав свою поезію «Привітання життя». Книжка його збірки «Привітання життя» з дарчим написом поета, в темно-коричневій твердій обкладинці з золотим написом, в часі воєнної заворухи мені пропала. Я напис запам'ятала: «Моїй блакитній Панні на тихий спомин. Автор». Він не читав, а декламував з експресіумом. Голос в нього був приємний (тенор). По закінченні студій університетська професура мала намір вислати його за границю на дальші славістичні студії. Напевно, талановитий вчений-поет виправдав би покладені на нього надії. Та невловима смерть безпощадно скосила його юне життя. Богдан Ігор Антонич походив з заможної священничої сім'ї. Був одинаком. Все елегантно по-модному одягнений, в ясных костюмах. Був середнього росту – синьоокий темноволосий і короткозорий, ходив в окулярах. Був лагідний, спокійний, мовчазний, не любив гуртів, держався більшості самотньо... Любив спів, хоча сам не співав. Пісні любив сумні, журливі. Грав на скрипці. Навчаючись у польській гімназії в Сяноці, Антонич був активним членом українського Студентського Товариства, широко любив і шанував рідну мову, залюбки вивчав історію і літературу свого народу.

пов'язаних зі здоров'ям господарів, станом худоби й перспектив урожаю. Наприклад: не можна занадто трясти соломю, розсипаючи її на підлогу, бо влітку жито й пшениця будуть «дуже похилі»; після вечері дівчата виходили на подвір'я й голосно гукали – звідки «відізветься відгомін» – звідти буде майбутній чоловік, а відлуння з боку цвинтаря трактувалося як провісник смерті; часник зі святкового столу використовували з лікувальною метою, натираючи ним «хорого на вроки», тощо. Авторка з жалем констатувала тенденцію до втрати цих традицій: «Помалу починають уже зникати під сильним впливом урбанізації, а шкода такого оцінного й питомого простолюддю культурного дорібку» (Матейко, 1938e). Тож одна з перших розвідок К. Матейко засвідчує, що розпочаті в університеті студії визначили напрям її подальших наукових зацікавлень.

Недооцінка часу є одним із поширених недоліків серед української громади, – наголошено у статті «Шануймо час». І хоча точиться чимало розмов про це, але щоб насправді цінувати час, необхідно з раннього віку привчати дітей планувати свій день. Важливим є особистий приклад батьків і знайомих, адже на той час жодне засідання, збори, вистава чи інша урочистість не починалися вчасно: «Ніхто ніколи не спішився прийти на імпрезу в час, бо воно і так – “по українськи” – пізніше зачнеться. Були такі хитруни, що назначували початок якоїнебудь імпрези на пів години скорше, “бо і так люди не посходяться”. Те лихо тягнуло за собою різні подібні лиха, що пізніше не дозволили нам багато справ виконати відповідно на час та були причиною цілого ряду невдач» ([Матейко], 1938g). Одна із заповук успішного розвитку британського й німецького суспільств – педантичність: ці цінні риси формуються традицією кількох поколінь упродовж століть, завдяки їм постає плеяда вчених, політиків, управлінців, які в підсумку роблять націю «могутньою та панівною» (хоч це й не означає, що англійці чи німці не мають інших національних хиб). Не варто й відволікати розмовами людей, які виконують службові обов'язки, бо це теж марнування їхнього часу. Привчати дітей не спізнюватися на приватні зустрічі та громадські акції – одне з першочергових завдань батьків і педагогів, не випадково в одному з дитячих англійських віршиків є слова: «Ми тільки хвилини, але

використайте нас добре! Бо за те, як ти нас використав, будеш мусіти здати колись звіт перед Всевишнім!»).

У статті «Як виховувати сироту» К. Матейко проаналізувала специфіку психологічного підходу до дітей, що ростуть без батьківської опіки. Їм зазвичай бракує почуттів, волі, ентузіазму з огляду на відсутність емоційного досвіду – «духового, оживляючого, родинного, милого впливу, цього природного підставового чинника, що під оглядом фізичним і психічним повинен проникати в життя кожної дитини» ([Матейко], 1938!). Цей теоретичний досвід, на жаль, стане їй потрібним у подальшому житті, коли після смерті єдиного сина вона віддано допомагатиме невістці опікуватися своїми онуками.

Педагогічні питання у ширшому суспільному контексті актуалізовані у статті «Родина в світлі сучасної культури». Ворожими для християнської родини авторка вважала соціалістичний та індивідуалістичний (ліберальний) світогляди, які домінували в тогочасному суспільному житті та найбільше впливали на нього. В основі індивідуалізму лежить ідея гедонізму, власне насолоди як мети, і тому, на думку К. Матейко, він *de facto* не визнає Бога, моральних обов'язків та позаземного життя як відплати за вчинки життя земного: «Родина в освітленні індивідуаліста є звязком чисто матеріальним без ніяких вищих цілей і призначення» ([Матейко], 1938k). Логічним наслідком такого підходу є культ прав дитини аж до абсолютної свободи, зумовлений небажанням батьків обмежувати власну свободу, витратити час і зусилля на формування характеру дитини. Тож індивідуалізм спонукає до культу свободи дитини внаслідок культу власної свободи. Негативним фактором, що роз'єднував сім'ї, стала запозичена зі Сполучених Штатів Америки традиція відпочинку поза родинним колом: «Індивідуалісти зміряють до виелімінування розривки з домашнього вогнища, бо воно дає замало поля для гедонізму. Сучасна культура, оперта від часів гуманізму на індивідуалістичних засадах, є важною перешкодою для розвою родинного життя в спосіб нормальний» ([Матейко], 1938k).

У цьому контексті зрозумілим і логічним у світоглядній системі координат К. Матейко було трактування праці як форми

примноження суспільного надбання, «підвалини всіх людських успіхів» і життєвої необхідності людини. Вона виділила чотири її основні складові: 1) прямування до мети; 2) подолання зовнішніх і внутрішніх перешкод на шляху до її досягнення; 3) систематичність зусиль, що залишають вартісний результат; 4) розрізнення фізичної та розумової праці. Різні епохи мали свій суспільний маркер оцінки праці. Якщо в античні часи до неї часто ставилися з погордою, вважаючи прерогативою рабів, то в новітні часи схильні вважати працю товаром або ж ненависною, але необхідною силою. З точки зору християнської філософії праця – це головний чинник заспокоєння життєвих потреб і засіб створення господарської продукції: «Християнська суспільна доктрина не лише належно оцінює працю й узнає її життєву конечність, але уважає її за моральний обов'язок кожної людини. Св. Апостол Павло виразно твердить, що “хто не працює, нехай не жие”» ([Матейко], 1938m). Тобто фактор праці тісно пов'язаний із зобов'язаннями перед конкретним чи умовним ближнім. Тогочасне суспільство, на гадку авторки, часто виключає працю з «релігійного білянсу» і трактує її відокремлено. Таким чином, великий життєвий пласт наче б опиняється поза сферою зв'язку людини з Богом: «Символом правдиво християнського відношення до праці може бути загально відоме “ора ет лябора” – синтеза молитви з працею. Християнська філософія видвинула працю з пониження і надала їй великої пошани» ([Матейко], 1938m).

Стаття «Кіно і молодь» присвячена новому на той час жанру мистецтва — кінематографу як вагомому чинника у процесі формування світогляду. Кіномистецтво доволі швидко стало пріоритетним у «розривковім життю», витіснивши театр і концерти, його вплив на духовний та інтелектуальний розвиток людства важко переоцінити й сьогодні. Авторка виділяла як позитивні, так і негативні аспекти кіно: з одного боку, воно має артистично-пластичну й науково-педагогічну вартість (наприклад, пізнавальні й мистецькі фільми), а з іншого – може бути деморалізуючим фактором: «Нездорова, нервово-гарячкова атмосфера із сензаціями і грою змислів приковує до себе маси, насичує, а іноді навіть пересичує очі, душу, фантазію. Будить нездорові пожадання, що в живих плястичних образах, неначе здійснюються. Цілий фільмовий промисл разом із своїми

кіновими осередками дістався в руки елементу спекуляційного, аморального, жидівського» ([Матейко, К.], 1938j). На думку авторки, молодь повинна дивитися фільми разом із дорослими та під їх наглядом, однак практичне втілення цієї ідеї сумнівне.

Соціалістична світоглядна доктрина антагоністична, на перший погляд, до індивідуалізму, однак теж ворожа ідеї родини, позаяк займає індивідуалістичне становище щодо родини в сенсі відсутності відповідальності за долю дітей. Католицька критика міжвоєнної доби аналізувала процеси, що відбувалися в радянській Україні крізь призму художньої творчості, наголошуючи, що внаслідок вибуху пореволюційної сексуальної свободи значно зросла кількість безпритульних дітей-сиріт та самотніх матерів, які були не в стані їх забезпечити, а батьки (нерідко «випадкові») не мали щодо дітей жодних правових обов'язків. Водночас радянська пропаганда культивувала ідею колективного виховання дітей, хоча з психологічної точки зору очевидним був їх повільніший інтелектуальний і емоційний розвиток порівняно з дітьми, що виховувалися у сім'ях. У цьому аспекті соціалізм ішов у ногу з націонал-соціалізмом гітлерівської Німеччини: в ранні роки дитина мала виховуватися у колі родини, однак згодом, у підлітковому віці, вона потрапляла в умови домінування колективного принципу. Очевидно, йдеться про організацію «Hitlerjugend [Гітлерівська молодь]» (1926–1945 рр.), що мала на меті виховання молоді в дусі нацизму та підготовку до військової служби, членство в ній було обов'язковим. Відмінності між системами соціалізму й націонал-соціалізму полягали в масовому застосуванні останнього принципів еugenіки, тобто насильної селекції на основі національного, соціального й генетичного факторів: «Хочуть завести раціональну годівлю людського роду. Націонал соціялізм пропагує стерилізацію, що противиться засадам католицької Церкви та її етиці» ([Матейко], 1938k). Фізично недосконалі люди, застерігала авторка, теж мають право на розвиток особистості як у фізичному вимірі, так і в метафізичному. Згідно з наукою католицької Церкви, упродовж життя людина повинна прагнути до містичного єднання з Богом, а в сімейному житті взоруватися на Пресвяту Родину, бо мета людського життя не замикається у земному вимірі, «ціль її є вічна».

Із цими, актуальними на той час, міркуваннями перегукується замітка К. Матейко «Етика расизму». Міркування авторки відштовхуються від тези А. Гітлера, що рушійною силою найбільших переворотів є не наукове знання, а фанатизм. Механізм цього явища пояснено на основі цитати відомого соціолога Гійома де Гріфа (Guillaume De Greef): містика тоталітарного режиму має на меті охопити й опанувати якнайбільшу кількість умів, тому її інтелектуальна вартість орієнтована «до низького позему мас» та до афектів. Зазвичай лідерами у таких системах стають не помірковані інтелектуали, а невропати, віра ж у пропаговані ними гасла нагадує релігію. Етика расизму, перш за все гітлерівського, проаналізована в контексті науки католицької Церкви, адже ідеологія націонал-соціалізму сягнула на той час спроби стати на її місце через формулювання – «Служба народові є одинокою правдивою службою Божою» ([Матейко], 1938о). Ця етика не визнає любові до ближнього, вважаючи її слабкістю, вбачає перевагу сили й користі супроти духовних ідеалів.

Особливу увагу К. Матейко звертала на суспільний статус жінки та його еволюцію упродовж століть. Стаття «Жінка в старовині» пропонує розлогу ретроспективу від стародавньої доби до тогочася. Сплеск емансипації, наполеглива боротьба жіноцтва за свої права спонукали до певної недооцінки їх ролі у стародавні часи: «А однак, мимо неблаганного зуба часу, залишилося стільки мистецьких різьб, що відзеркалювали їхню красу, мальовила на вазах представляли події з родинного або товариського життя, з них можна відчитати історію жінки в старовині» (Матейко, 1938d). Авторка статті більше уваги приділила римській, аніж грецькій жінці, ймовірно, саме тому, що збереглося більше документальних свідчень її укладу життя, і тому, що вона мала більше громадянських прав. Римлянки були в пошані не тільки як господині дому, вони «тішилися прилюдними правами в сакральнім житті». Більш того, як свідчать розкопки Помпеї, на деяких виборчих листах є жіночі підписи, тож до повної емансипації та суспільної рівноправності залишився лише один крок – бути обраними до органів влади. І хоча жінки не могли займати державні й урядові посади, вони все ж впливали на громадське життя через діяльність жіночих товариств, на засіданнях яких обговорювалися як побутові, так

і важливі суспільні питання. За свідченнями істориків, жінки-римлянки здобували освіту, часто мали підручну бібліотеку, «образовувалися в естетиці слова», тобто практикували риторику: «Жінки виступали на судових розправах, боронили самі своїх справ без адвокатів. Зрештою, про глибину й полет ума старинної жінки хай свідчать імена й твори жінок, якими може похвалитися так грецька, як і римська література» (Матейко, 1938d). Грецькі жінки мали менше громадянських прав, ніж римські, певні позитивні зміни К. Матейко пов'язувала з філософією Сократа, який стверджував, що вдача жінки не гірша від вдачі чоловіка, їй лише бракує відповідної освіти, філософ звертав увагу на жінку як людину, психологію якої треба зрозуміти глибше і трактувати поважно.

К. Матейко неодноразово повертатиметься до «жіночого питання». У статті «Життєві завдання сучасної жінки» вона намагалася окреслити вектор взаємодії між здобутками емансипації, коли жінка ХХ ст. «стоїть на плятформі здобутих прав і перед нею відкриті стоять отвором усі дороги», з одного боку, і огромом хатніх обов'язків – з другого, бо ж насправді жінка не має права на відпочинок у жодній зі сфер своєї діяльності. Щоденні клопоти часто не залишають місця навіть для молитви й духовного зросту: «Сьогодні, в добі геройських змагань, мусимо доказати, до якої величі і до якого героїства здібна жінка-християнка. Мусимо звязатися з небом, а врости в землю. Жінка мусить внести лад в життя, гармонію, змисл практичний і глибоке зрозуміння надприродних вартостей» (Матейко, 1938b). Культура нової доби вимагає від жінки співпраці її розуму й почуття, поєднання у собі новозавітних образів Марії та Марти.

Особливо гостро цей конфлікт відчувають творчі жінки – письменниці, мисткині, акторки. У них він набуває тривимірного формату, адже, крім духовних практик, побутових обов'язків, вони повинні знайти час і натхнення ще й на творчість. Цю внутрішню психологічну дилему наświetлює стаття «Трагізм геніяльної жінки»: «У психіці жінки-генія борються заєдно два елементи: елемент жіночий і елемент творчий. Жінка-геній приходить на світ із структуральною трагедією в собі. Її ум і серце в яскравій дисгармонії. Жінка мусить жертвувати творчістю серцю або серце творчості. Щонебудь вибере, жалуватиме до смерти, що не

вибрала другого» (Матейко, 1938f). І хоча таке взаємовиключне протиставлення дискусійне з огляду на цілісність психологічного комплексу людини, однак сама постановка проблеми була дуже начасною. Наприклад, на сторінках жіночого журналу «Наша Хата» велася у той час рубрика «Серед наших письменниць», де публікувалися інтерв'ю з Катрею Гриневичевою, Уляною Кравченко, Наталеною Королевою, Наталією Лівицькою-Холодною, Софією Парфанович, Марійкою Підгірянкою, Софією Яблонською та ін. Одним із найпоширеніших було питання, як вдається поєднати творчість зі щоденними обов'язками, що дало привід до доволі гострої дискусії між С. Яблонською та Іриною Вільде (Вільде, 1938).

На гадку К. Матейко, геній для жінки є трагічним, а боротьба жінки-митця зі своїм генієм нагадує боротьбу біблійного Якова зі своїм ангелом, хоча геній неможливо насильно виокремити з духовної сфери. Цікаво, що Леся Українка, навпаки, називала свій непереборний потяг до творчості демоном, який змушував її писати, незважаючи на хворобу й гарячку. Але в цьому випадку не варто, мабуть, шукати для цих означень релігійний контекст, радше йдеться про внутрішню спонуку до творчої самореалізації, потребу народження слова чи образу (не випадково одна з публікацій у журналі «Жінка» називалася «Як Іван Франко і Леся Українка плакали над “невродженими дітьми” своєї душі»). К. Матейко вбачала між генієм і пересічною людиною відмінність якісну, а не кількісну, вміння бачити сутність речей. Геній – це своєрідна проба творчої природи: «Його вірлиний зір може сміло дивитися в само сонце, його проміння не заломлюється на поверхні зіниць людського ока, але проникає до глибини людської душі» (Матейко, 1938f).

Найбільш концептуальною і, сказати б, програмною можна вважати статтю «Жінка в світлі індивідуальної психології». Поділ праці між чоловіками й жінками хоч і виник у процесі суспільного розвитку, однак був зумовлений водночас специфікою психологічного укладу представників обох статей. З одного боку, на цей процес впливав вольовий фактор: «Мужчини завдяки своєму сильнішому становищу мають великий вплив на позицію жінки при поділі праці, визначають жінці обсяг ділання і зі своєї точки погляду надають їй форми життя» (Матейко, 1938с).

Тому більшість традицій і звичаїв засвідчують привілейоване становище чоловіків супроти жінок, яке вони для себе створили. Однак первісно ця перевага не була природною. Йдеться, власне, про добу матріархату. Ті ж привілеї, які мають чоловіки, були здобуті у процесі боротьби з матріархатом. «Для підтримання свого верховного становища покликувалися мужчини часто на те, що жінка є людиною неповновартісна. У давні часи існувало багато повір'їв, деякі з них збереглися досі: наприклад, на Новий рік (св. Василя) першим має зайти до хати «посівати» хлопець або чоловік, у моряків же присутність жінки на кораблі теж провіщала біду. Теза про меншовартість стає відправною точкою для міркувань К. Матейко про специфіку виховання дівчат: адже саме в дитячі роки родичі зазвичай формують у дівчаток переконання у їх «покликанні» обслуговувати інших: «Майже на кожному кроці говориться жіночій молоді, що дівчата надаються лише до занять підрядних, лекших. Річ зрозуміла, що дівчина в свому дитинному умі вважає цю жіночу неспосібність за незмінне, відвічне фатум жінки й остаточно сама вірить у свою нездатність і неспосібність» (Матейко, 1938с). Зрештою, це знеохочує до праці, підриває віру у власні сили, а навіть здобувши певну професію, жінка не прагне до глибшого зацікавлення нею. Тобто «джерело зла», на гадку авторки, варто шукати як у хибному погляді на життєві завдання жінки, так і в гендерних традиціях, які настільки укорінилися, що сприймаються за норму. Сам факт народження хлопчика сприймається зазвичай у родині зі значно більшою радістю, аніж дівчинки – «витається його як “наслідника престолу”». Потім, у процесі зростання, ця нерівність не менш очевидна. Саме ця несправедливість, на гадку авторки, породила емансипаційні тенденції у світі.

Вона вирізняє кілька основних типів реакції на ситуацію суспільної дискримінації, умовної втечі від традиційної ролі жінки. Перша – активна, коли «жінки розвиваються в чиннім, мужеськім напрямі», проявляють амбітність, енергійність, борються за першість. Вони надають пріоритет саме тим професіям, у яких зазвичай успішні мужчини, часто байдужі до домашніх справ. Друга – пасивна, коли жінки «мандрують крізь гушавину життя з резигнацією». Цей стан байдужості та нервозності водночас викликає недовіру оточуючих. Тобто причина спротиву є та сама,

що й у першого типу жінок, однак вони знеохочені у боротьбі або ж не вірять у власні сили. Третій тип жінок декларує згоду з традиційно усталеним гендерним порядком, визнає вищість мужчин і підтримує їх привілейоване становище. Але водночас це стає приводом перекладати свої обов'язки на чоловіка, раз він краще знає, як їх виконати. Безперечно, окреслені типи – це певні умовні крайнощі, однак цікаво характеризують тогочасний суспільний зріз.

Друга частина статті присвячена проєкції педагогічних прийомів кожного із трьох типів жінок. Перша зазвичай деспотична щодо своїх дітей, практикує покарання за непослух, а виховання радше нагадує «дресуру». Особливо негативно, на думку авторки, таке виховання впливає на синів, що можуть згодом уникати жінок внаслідок дитячої травми. Два інші типи теж «маловартісні» в педагогічному плані: невпевнена жінка зазвичай погрожує дітям авторитетом батька, не маючи сама достатнього впливу на формування їх поведінки. На жаль, у статті не запропоновано альтернативної гармонійної моделі поєднання суспільної активності та материнського покликання у підсумку: «В нашій культурі неповновартність жінки, хоч у злагодненій формі, все ще існує. Треба докладно пізнати ці справи, щоби по змозі якнайскорше зарадити лихові» (Матейко, 1938с).

У підрядковій примітці зазначено, що стаття дискусійна, а редакція радо дасть місце для висловлення інших поглядів на це питання. Тож не випадково через кілька чисел у газеті з'явилася публікація Евстахії Тишинської «Жіноча психіка і її роля в життю»: хоч вона й не була задекларована як полемічна, але основні її тези виразно засвідчують опозиційний характер. У чому ж відмінність між статтями, що перегукуються як назвами, так і проблематикою? Перш за все, К. Матейко веде точку відліку формування характеру дівчини і, відповідно, жінки від виховання, суспільних традицій, родинних пріоритетів. Натомість Е. Тишинська вважає, що специфіка жіночого характеру зумовлена природними схильностями, які в процесі саме такого формування розвиваються і поглиблюються у потрібному напрямі: «Коли за основу психічних різниць візьмемо у обох полів організування психіки одиниць і, врешті, саму психічну структуру, то завважимо виразні різниці, які заходять між психікою хлопців і дівчат у

молодечій добі. Завважимо, що інші чинники впливають засадничо на формування [їх] психічної структури...» (Тишинська, 1938а). Згадане «прямування» авторка пов'язує виключно зі свідомістю майбутнього материнства: розум дівчини готується до завдань, пов'язаних із роллю матері-виховательки. Це зумовлює більше зацікавлення етичними питаннями, аніж у хлопців, прагнення до конкретики і нехіль до теоретизування. Розум дівчини цікавиться багато чим, однак не прагне ні поглиблення, ні спеціалізації. Необрнтованість цих висновків очевидна, адже схильність до аналітики, власне загадане Е. Тишинською «теоретизування», визначається не статтю, а інтелектуальним потенціалом.

В описі типових для того часу принципів родинного виховання обидві авторки суголосні, однак у К. Матейко вони трактуються як дискримінаційні, а в Е. Тишинської – як правильні й виправдані природними здібностями й суспільним покликанням: «Родина і ціле оточення жадають від дівчини тисячних чинностей, від яких вільний хлопець, напр., помагання матері в домашній праці, опіка над молодшою ріднею, додержування товариства немічній бабуні, плекання хорих і т. п. Ставиться їй все перед очі ідеал “доброї донечки”, “доброї сестрички” і т. д. Дівчина побуджує в собі такі прямування, а приголомшує інші, як, напр., бажання свободи, бігання по полях, лаження по дахах, читання доволі і т. п.» (Тишинська, 1938а). Логічний ланцюг, що його вибудувала Е. Тишинська, рветься, коли вона переходить від концепту виховання до концепту професійної реалізації: авторка твердить, що материнське начало дає змогу жінкам «по-своєму» виконувати професійні обов'язки, очевидно, маючи на увазі більшу емпатичність, вміння прислуховуватися до настроїв іншої людини, але не згадуючи про роль освіти та фахового удосконалення. Ймовірно тому, що не всі професії вважала для жінок відповідними. Все ж авторка статті відзначала водночас як позитивний фактор зміну суспільного статусу т. зв. «старих дів», що раніше були доволі упослідженими, натомість у тогочасних обставинах їх свобода від сімейних обов'язків відкривала новий простір для самореалізації. Варто зазначити, що Е. Тишинська не мала власної сім'ї, однак брала активну участь у релігійній і громадській діяльності як співзасновниця й перша голова Товариства домашніх помічниць і робітниць

«Будучність» у Львові та голова жіночої секції Католицької Акції. Вона категорично виступала проти коєдукації, що активно запроваджувалася у школах в міжвоєнний період, вмістивши в межах «Сторінки українського жіноцтва» цикл із трьох статей п. н. «Коєдукація».

У 1938 р. були опубліковані цінні статті Е. Тишинської: в «Меті» – «Що жінка завдячує християнству», а в «Католицькій Акції» – «Що жіноцтво завдячує християнству». Незважаючи на близькість назв, текст у них дещо різний, акценти й аргументи теж, однак в обох ідеться про історичний і релігійний контекст емансипації. У поганські часи жінка вважалася істотою без душі, зазвичай була невільницею або ж гетерою, тобто їй призначалося «виконання найтяжчих праць і вдоволення змислів мужчини» (Тишинська, 1938с, с. 76). Новий Завіт відкрив Царство Боже для кожного, хто зберігає Божі заповіді, тож у питанні спасіння немає чоловіка чи жінки – всі одно в Ісусі Христі. Свідчення особливої опіки Христа над жінками – це і увага до жінки-самарянки, і до сестер Марії та Марти, і до мироносиць, що стали першими свідками Воскресіння, хоч «апостоли не могли визволитися з давніх пересудів і не привязували ваги до свідoctва невіст» (Тишинська, 1938с, с. 77). Е. Тишинська, як і інші автори католицької періодики, підкреслювала роль Христової науки у докорінній зміні суспільного статусу жінки через рівність із чоловіком перед ідеєю спасіння. Стаття ж у «Меті» акцентує увагу на тому, як антирелігійна пропаганда в Радянському Союзі нищить особистість жінки, її духовність, зокрема через культ колективізму: «Большевицький антихрист заковує їх наново в давні кайдани» (Тишинська, 1938b), опускає на ще нижчий рівень, аніж за поганських часів. Як представниця католицького жіноцтва Е. Тишинська вела активну дискусію з очільницею «Союзу Українок» Міленою Рудницькою як щодо ідеологічної складової жіночого руху в Галичині, так і організаційної – доцільності бойкоту виборів до польського сейму 1935 р. На гадку Е. Тишинської, спонукою заклику М. Рудницької до українського жіноцтва бойкотувати вибори були не суспільні, а особисті мотиви (Комариця, 2022). Варто зазначити, що якщо раніше «Сторінку українського жіноцтва» редагувала жіноча пресова секція при

пресовій колегії Генерального інституту Католицької Акції, а її авторське коло було доволі широким, то вже з грудня 1938 р. редакторкою сторінки зазначена Е. Тишинська і, відповідно, її перу належить більшість матеріалів.

Окрім публіцистичних статей, що торкалися актуальних соціологічних, психологічних і педагогічних питань, К. Матейко вмістила в «Меті» огляд кількох книг західноєвропейських авторів гендерної тематики про відмінності між чоловічим і жіночим світами, роль містичного начала подружжя – освячення шлюбу Церквою, потребу відвертого діалогу в сім'ї про те, що разить чоловіка й дружину один в одному, етику тогочасного суспільного життя, антагонізм жертвності й віри пануючому егоїзму. Вагомим висновком є розкриття механізму впливу гріха на психіку людини, бо гасла цілковитої свободи ведуть до ще більшого поневолення: «Страшний у своїх наслідках є м. ін. факт, що через гріх осягаємо абсолютне противенство цього, до чого ми стреміли, а зискуємо це, чого ми хотіли уникнути» ([Матейко], 1938n).

Серед інформаційних повідомлень у «Меті» варто згадати замітку «З діяльності Марійської Дружини Пань» про загальні збори товариства, що відбулися 22 лютого 1938 р.: зазначено програму зібрання і прізвища нових членкинь. Авторка наголосила, що праця товариства не обмежується індивідуальним внутрішнім удосконаленням, а охоплює майже всі суспільні ділянки, «веде теж і широко розвинену харитативну діяльність» ([Матейко], 1938h), під таким же криптонімом К. М. опубліковано повідомлення «Замкнені реколекції для студенток» ([Матейко], 1938i). Ймовірно, що інформація у ч. 49 «З життя Марійської дружини пань» за підписом Учасниця, вміщена після статті К. Матейко «Праця», також належить їй, як і «Вечір народної ноші», подана у ч. 10 без підпису, якщо враховувати коло її зацікавлень. В останній ідеться про культурний захід кооперативу «Українське народне мистецтво» й товариства «Українська захоронка», в межах якого відбувся не тільки показ народного одягу, а й інсценізація весіль двох регіонів, виголошений реферат про шляхетське весілля в с. Березова біля Коломиї.

К. Матейко була активною учасницею різних молодіжних спільнот, не лише релігійних. На сторінках тієї ж «Меті» вона інформувала про роботу першого жіночого інструкторського

табору спільноти «Орли», що був організований 8–22 серпня 1938 р. біля Галича над річкою Лімницею, незважаючи на адміністративні перешкоди місцевої влади. Провідницею табору стала професорка гімназії «Рідної Школи» в Коломиї Марія Білинська, програма включала, окрім лекційних занять, дискусії на актуальні суспільно-політичні теми. Сама ж К. Матейко виголосила реферат «Українська жінка в світлі століть»: можемо припустити, що основні тези його перегукуються зі статтею «Жінка в старовині». Романтику акції передає опис природи та духовної атмосфери: «Березова капличка, в якій щоденно відправляв тиху Службу Божу о. В. Леськович, єднала всіх таборовичок знамям Христа-Царя. Дуже й могуте “Боже Великий” гомоном лунало ген на верховинський тракт» ([Матейко], 1938р).

Саме ця замітка дає ключ до ідентифікації публікації «Шляхом орла» на сторінках журналу «Українське Юнацтво», підписаної псевдонімом Тріяма. Із цитованою заміткою пов’язує її не тільки розповідь про табір над Лімницею, а й ім’я одного з персонажів. За жанром – це ліричний нарис з елементами публіцистики, поданими у формі діалогів, що їх провадили дві таборовички: Кама і Мабі. Мабі під час нічної сторожі захоплювалася тишею ночі, що дає відпочинок душі після гомону будня, можливість зосередитися на самоті, відчутти власний простір, натомість «енергійна подруга» Кама сприймала світ не медитативно, а як поштовх до дії. Для неї будень – це «гармонійний хаос буття», а ніч – нагода не для емоцій чи саморефлексії, а для планування роботи й роздумів про духовне виховання дівчат із табору: «В своїй уяві рисує тоді їхній психологічний профіль, думаю над їхньою якістю, а передусім хочу знати, з якого вони матеріялу, ... які їхні спосібності, якого роду каменем можуть вони послужити в духовій будові українського дому» (Тріяма, 1939, с. 132). За словами Мабі, Кама сприймала своїх товаришок як митець, що прагне змалювати картини українських жіночих типів фарбами дійсності, залучити якнайбільше посестер у ряди духовної еліти. Та, на жаль, відсоток бажаючих гартувати волю та здоров’я у таборах був серед тогочасної молоді невеликим. Авторка допису резюмувала: «що повзе по землі не може ніколи буяти в піднебесних просторах» (Тріяма, 1939, с. 132).

К. Матейко була у складі делегації греко-католицької Церкви, що взяла участь у Євхаристійному конгресі в Будапешті 1938 р. Розповідь про цю поїздку в журналі «Жіноча Доля», сповнена метафорики, експресії та патріотичного піднесення, засвідчує водночас літературне обдарування авторки. Українські пейзажі за вікном поїзда спонукали до роздумів про долю нації: «Серед серпанка чудових гір і лісів смерекових минали ми Закарпаття. Чисто білені хатки серед мережки зелених трав і лісів виглядали, мов діти в білих сорочках, що розсілися на пляжі; осмалені весняним сонцем обличчя цікаво споглядали на нас – рідких гостей своїх братів недолі» (Матейко, 1938а). В описі столиці Угорщини поєднується захоплення природою, політичним і культурним надбаннями країни, промовою папського легата і колективним співом гімну конгресу. Усі акції конгресу подані крізь емоційну призму: від картин величної нічної процесії на «ілюмінованих суднах» до острова св. Маргарити на чолі з кораблем із найсвятішими тайнами і кардиналом Пачеллі, до висловлення жалю, що українське слово не лунало серед інших мов, зате розкішний народний стрій чотирьох студенток, зокрема К. Матейко, захоплював учасників, змушував фотографувати їх і розпитувати про Україну.

З інформаційної рубрики «З життя української молоді», вміщеної на останній сторінці ч. 3 і 4 «Українського Юнацтва», дізнаємося про акцію Марійської дружини студенток п. н. «Жива газета» 24 березня 1937 р., для якої К. Матейко написала нарис «Симфонія душ» і підготувала матеріали до рубрики «Марійська веселка». Ймовірно також, що деякі програмні передовиці, як-от «Ой, з-за гори, із-за кручі орли вилітали...», написані у специфічному афористичному стилі та опубліковані без зазначення авторства, теж належали К. Матейко. Підстави для такого припущення дає автобіографія, в якій вона засвідчувала авторство кількох поданих до цього журналу статей, однак публікацій під її прізвищем чи відомими криптонімами знайти не вдалося. В автобіографії вона згадувала також про свої дописи до пластового журналу «З верха на верх», та, на жаль, це видання не віднайдене, можливо, воно було рукописним і тому мало обмежену кількість примірників.

Завершення навчання в університеті та початок роботи в Етнографічному музеї зумовили зміну публікаційних пріоритетів. У 1939 р. на шпальтах наукового журналу «Життя і Знання» побачили світ дві розвідки К. Матейко: «Лялька у світлі століть» і «Лялька-символ», що розкривали певні аспекти її магістерської роботи. З давніх століть людина намагалася створювати предмети на «образ і подобу»: чого в цьому пориві було більше – думки чи інстинкту – питання риторичне. Науковий аналіз дитячих іграшок є вдячним матеріалом для вивчення не тільки народного побуту народу, а й дитячого світосприйняття. Ляльки, ці «упривілейовані в дитячому жіночому світі» іграшки, зустрічаються в усіх народів, зокрема європейських, на різних ступенях культурного розвитку, у них, наче в дзеркалі, «відбивається вдача й особовість народу» (Матейко, 1939а). Авторка подала на основі даних археологічних розкопок короткий огляд різних типів давніх ляльок – глиняних, дерев'яних, кам'яних, розповідала про роль ляльки у стародавньому Єгипті, Греції, Римі у контексті тогочасних обрядових традицій. В Індії та Японії, наприклад, ляльки могли займати окрему кімнату, їм присвячували святкування, в Україні ж знайдені «найкращі дитячі ляльки походять з часу коло 600–500 літ до Хр. В Галичині стрічаємо їх у добі існування так зв. Висоцької культури», назва якої пов'язана із с. Висоцько біля м. Броди на Львівщині. У колишніх грецьких колоніях над Чорним морем, що датуються XVII ст. до Христа, теж віднайдені цікаві зразки дитячих ляльок.

У другій статті зосереджено увагу на символічному значенні ляльки: використанні її як оберега, елемента магічних ритуалів різних народів чи ж жертвоприношення. Наприклад, «у Швеції кладуть ляльку в так званому “млині ельфів” три четверги (один по одному) під час заходу сонця. Якщо це має бути жертва за дитину, то тоді кажуть: “Бався тим, що тобі даю, залиши мені дитину у спокою”. Подібно поступають із ляльками, в які вкладають нігті, волосся і біля дитини й уміщують їх під листовими деревами» (Матейко, 1939б). У Чехії був звичай щорічно топити ляльку «емфтю» – ймовірно, що це відгомін давніх людських жертвоприношень, натяки на які збереглися і в українських народних піснях. Використання ляльок у поховальних обрядах мало на меті запобігти поверненню покійників на цей

світ, а, використовуючи її для чар, ототожнювали з кимось: «Так, наприклад, удар у серце ляльці шкодив нібито даній людині, що пізніше занедужувала або вмирала. До такої мети вживали ляльок із воску або з олива. Вони були знані не лише в середньовіччі, але й у старовинних римлян. Найбільше ляльок із воску уживали до любовних чарів» (Матейко, 1939b). Лялька як символ родючості часто фігурувала у весняних обрядах, пов'язаних із польовими роботами.

Під час німецької окупації на шпальтах львівського тижневика «Рідна Земля», що виходив за редакцією Осипа Боднаревича, з'явилася друком стаття К. Матейко «Наша дума – наша пісня. Зберігаймо нашу народну традицію», передрукована також у низці регіональних часописів – «Станіславівське Слово», «Тернопільський Голос», «Чортківська Думка», «Воля Покуття» (Коломия) та ін. Національна традиція, наголошувала авторка, є висловом духовної культури народу: «Релігійні вірування, звичаї й обряди, рідна мова, пісні, рідна історія, ноша, предмети щоденного вжитку – все це свідки творчих зусиль минулих поколінь, що становлять спадщину по наших предках. Традиція творить душу цілого народу та надає йому своєрідний, відмінний від інших, характер» (Матейко-Будзан, 1943). Збереження її для наступних поколінь – запорука невмирущості народу. Своєрідним її антагоністом виступає мода, бо вона мінлива й більше поширюється серед міського населення, зазвичай приходиться з інших країн, витісняючи національну автентичну моделю одягу, танців, пісень. Авторка пропонувала компромісний варіант: «приноровити» нові тенденції до давніх зразків. Це переконання вона не втратить із плином часу, а через кілька десятиліть, уже в радянські часи, конкретизує свої ідеї в розвідці «Використання в сучасному одязі елементів традиційного вбрання» (Матейко, Сидорович, 1963). Такий же підхід може бути використаний і в оформленні хати з вишитими рушниками й скатертинами, з глиняним посудом: «Наша народна гончарська творчість є така багата і цінна в своїх формах і декоративності, що ми повинні тільки нею послуговуватися і в цей спосіб дати можливість розвиватися далі рідному гончарському промислові, який у нас є на дуже високому мистецькому рівні» (Матейко-Будзан, 1943).

Від 1939 р. К. Матейко почала працювати у музеї Наукового товариства імені Шевченка, реорганізованого 1940 р. у Львівський етнографічний музей. Під час Другої світової війни він працював як Український державний етнографічний музей, що мав чотири відділи. К. Матейко завідувала відділом різьби і кераміки: «У відношенні до передвоєнного стану збірки музею значно збільшилися, частину експонатів завдячує музей громадянству, яке завжди з повним розумінням ставиться до його потреб... Перебувши щасливо воєнний час і большевицьку окупацію, музей приступає до дальшої праці» (Український Етнографічний Музей..., 1941). Робота в Державному музеї етнографії та художнього промислу АН УРСР по завершенні Другої світової війни тривала в нових умовах. До його фондів увійшли цінні колекції Національного музею, музею ім. Любомирських та ін. К. Матейко упродовж багатьох років завідувала відділом кераміки, брала участь у численних етнографічних експедиціях, однак завжди у полі її уваги перебував одяг. Епохальним підсумком цих досліджень стали монографія «Український народний одяг» і «Український народний одяг: етнографічний словник», на сторінках наукових журналів «Народна творчість та етнографія», «Народознавчі зошити», «Архіви України», збірників наукових праць, зокрема «Записок Наукового товариства імені Шевченка», матеріалів конференцій опубліковані численні статті її авторства. Вона цікавилася історіографією вивчення народного одягу, його еволюцією упродовж століть, проєкцією через одяг специфіки соціального й родинного статусу, регіональними особливостями різних етнічних груп українців.

Висновки. Публіцистика Катрі Матейко, оприлюднена в межах тематичної «Сторінки українського жіноцтва» католицького тижневика «Мета», статті й дописи у часописах «Жіноча Доля», «Українське Юнацтво», «Життя і Знання», «Рідна Земля», низка хронікальних матеріалів у щоденнику «Діло» доповнюють новими фактами життєпис вченої, відкривають нові грані її публіцистичного й літературного таланту, висвітлюють бачення проблем суспільної моралі, емансипації, інституту родини, впливу книг і кінематографу на виховання молоді, інтерпретацію етнографічних студій як форми збереження і розвитку духовного, естетичного й культурного коду української нації.

Література

- Вільде, Ірина (1938). Отвертий лист до Софії Яблонської-Удінової. *Нова Хата*, 5, 5–6.
- Герус, Л. (2011). Народна іграшка у дослідженнях Катерини Матейко. *Народознавчі зошити*, 4, 615–623.
- Гіпноза (1936, 12 лют.). *Діло*, 33, 8.
- Габор, В. (2023). Михайло Качанюк як редактор газети «Русинь» (1923 р.): атрибуція авторства та іміджевий фактор. *Пресознавство/Press Studies*, 3, 84–102. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2023-3-5>
- Здоровега, Н. (1996). Катерина Матейко зблизька. *Народознавчі зошити*, 4, 222–224.
- Іспит зрілості... (1929, 9 черв.). *Діло*, 127, 4.
- Комариця, М. (2022). Жіноча сторінка української католицької періодики. *Пресознавство/Press Studies*, 1, 120–142. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-8>
- Кулеша, Н., Дроздовська, О. (2024). Богдан Лепкий – редактор, дневникар і публіцист часопису «Шлях» (Зальцведель, 1919–1920 рр.). *Народознавчі зошити*, 4, 769–776. DOI: <https://doi.org/10.15407/nz2024.04.769>
- Куцир, Т. (2022). Щоденники польових досліджень Катерини Іванівни Матейко в архіві Інституту народознавства НАН України. <https://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1460>
- Матейко, К. (2000). Автобіографія. *Народознавчі зошити*, 6, 1112–1113.
- Матейко, К. (1938a, 1–15 лип.). Вражіння з міжнародного Евхаристійного конгресу в Будапешті. *Жіноча Доля*, 13/14, 9–10.
- Матейко, К. (1938b, 27 берез.). Життєві завдання сучасної жінки. *Мета*, 12, 7.
- Матейко, К. (1938c, 3 лип.). Жінка в світлі індивідуальної психології. *Мета*, 25, 7.
- Матейко, К. (1938d, 22 трав.). Жінка в старовині. *Мета*, 19, 7.
- Матейко, К. (1939a). Лялька у світлі століть. *Життя і Знання*, 6, 174–175.
- Матейко, К. (1939b). Лялька-символ. *Життя і Знання*, 9, 248.
- Матейко, К. (1938e, 23 січ.). Різдвяні звичаї простолюття. *Мета*, 3, 7.
- Матейко, К. (1938f, 3 квіт.). Трагізм геніяльної жінки. *Мета*, 13, 7.
- [Матейко, К.] (1938g, 23 січ.). Шануймо час! *Мета*, 3, 7.
- [Матейко, К.] К. М. (1938h, 6 берез.). З діяльності Марійської Дружини Пань. *Мета*, 9, 7.
- [Матейко, К.] К. М. (1938i, 31 лип.). Замкнені реколекції для студенток. *Мета*, 29, 7.
- [Матейко, К.] К. М. (1938j, 30 січ.). Кіно і молодь. *Мета*, 4, 7.
- [Матейко, К.] К. М. (1938k, 10 квіт.). Родина в світлі сучасної культури. *Мета*, 14, 7.
- [Матейко, К.] К. М. (1938l, 20 лют.). Як виховувати сироту. *Мета*, 7, 7.
- [Матейко, К.] Кама. (1938m, 18 груд.). Праця. *Мета*, 49, 7.

- [Матейко, К.] Кама. (1938п, 11 груд.). Цікаві книжки. *Мета*, 48, 7–8.
- [Матейко, К.] –КаМа– (1938о, 18 верес.). Етика расизму. *Мета*, 36, 7.
- [Матейко, К.] –КаМа– (1938р, 18 верес.). Перший жіночий інструкторський табір. *Мета*, 36, 7.
- Матейко, К. Спогад про Богдана Ігоря Антонича. [Рукопис]. З родинного архіву о. Ростислава Будзана.
- Матейко-Будзан, К. (1943, 5 верес.). Наша дума – наша пісня. Зберігаймо нашу народну традицію. *Рідна Земля*, 36, 7.
- Матейко, К. І., Сидорович, С. Й. (1963). Використання в сучасному одязі елементів традиційного вбрання. *Народна творчість та етнографія*, 2, 14–20.
- Никорак, О. (2011). Наукова спадщина Катерини Матейко в українському народознавстві (до 100-ліття від дня народження). *Народознавчі зошити*, 4, 576–585.
- Остапик, О. (2011). Катерина Іванівна Матейко – етнограф, музейник, мистецтвознавець, дослідник народної культури. *Народознавчі зошити*, 4, 598–604.
- Тишинська, Е. (1938а). Жіноча психіка і її ролі в життє. *Мета*, 34, 7, 4 верес.
- Тишинська, Е. (1938б, 30 жовт.). Що жінка завдячує християнству. *Мета*, 42, 7.
- Тишинська, Е. (1938с). Що жіноцтво завдячує християнству. *Католицька Акція*, 3/4, 76–80.
- Тріяма (1939). Шляхом орла. *Українське Юнацтво*. 6, 131–132.
- Український Етнографічний Музей у залах колишнього Музею Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові (1941, 8 листоп.). *Львівські Вісті*, 79, 3.
- Українські стипендисти (1934, 28 груд.). *Діло*, 350, 6.
- Biograma: Енциклопедія імен української преси. <https://biograma.net.ua/category/liudy/>

References

- Biograma: Entsyklopediia imen ukrainiskoi presy [Encyclopedia of Names of the Ukrainian Press]. <https://biograma.net.ua/category/liudy/> [in Ukrainian].
- Gabor, V. (2023). Mykhailo Kachaniuk yak redaktor hazety «Rusyn» (1923 r.): atrybutsiia avtorstva ta imidzhevyi faktor [Mykhailo Kachanyuk as the Editor of the Newspaper «Rusyn» (1923): Attribution of Authorship and Image Factor]. *Presoznavstvo/Press Studies*, 3, 84–102. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2023-3-5> [in Ukrainian].
- Herus, L. (2011). Narodna ihrashka u doslidzhenniakh Kateryny Mateiko [Folk Toys in Kateryna Mateiko's Research]. *Narodoznavchi zoshyty*, 4, 615–623 [in Ukrainian].
- Hipnoza [Hypnosis]. (1936, 12 Feb.). *Dilo*, 33, 8 [in Ukrainian].
- Ispyt zrilosty... [Maturity Exam...]. (1929, 9 Jun.). *Dilo*, 127, 4 [in Ukrainian].

Komarytsia, M. (2022). Zhinocha storinka ukraïnskoi katolytskoi periodyky [Women's Page of the Ukrainian Catholic Periodical]. *Presoznavstvo/Press Studies*, 1, 120–142. DOI: <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2022-1-8> [in Ukrainian].

Kulesha, N. & Drozdovska, O. (2024). Bohdan Lepkyi – redaktor, dnevykar i publitsyst chasopysu «Shliakh» (Zaltsvedel, 1919–1920 rr.) [Bohdan Lepkyi – Editor, Journalist, and Publicist of the Newspaper «Shliakh» (Salzwedel, 1919–1920)]. *Narodoznavchi zoshyty*, 4, 769–776. DOI: <https://doi.org/10.15407/nz2024.04.769> [in Ukrainian].

Kutsyr, T. (2022). Shchodennyky polovykh doslidzhen Kateryny Ivanivny Mateiko v arkhivi Instytutu narodoznavstva NAN Ukraïny [Field Research Diaries by Kateryna Mateiko in the Archives of the Ethnology Institute of NAS of Ukraine]. <https://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1460> [in Ukrainian].

Mateiko, K. (2000). Avtobiohrafiya [Autobiography]. *Narodoznavchi zoshyty*, 6, 1112–1113 [in Ukrainian].

Mateiko, K. (1939a). Lialka u svitli stolit [The Doll Through the Centuries]. *Zhyttia i Znannia*, 6, 174–175 [in Ukrainian].

Mateiko, K. (1939b). Lialka-symvol [Doll as a Symbol]. *Zhyttia i Znannia*, 9, 248 [in Ukrainian].

Mateiko, K. (1938e, 23 Jan.). Rizdviani zvychai prostoliuddia [Christmas Customs among the Common People]. *Meta*, 3, 7 [in Ukrainian].

Mateiko, K. Spohad pro Bohdana Ihoria Antonycha [A Memory of Bohdan Ihor Antonych]. [manuscript]. Z rodynnoho arkhivu o. Rostyslava Budzana [in Ukrainian].

Mateiko, K. (1938f, 3 Apr.). Tragizm geniyalnoi zhinky [The Tragedy of a Woman Genius]. *Meta*, 13, 7 [in Ukrainian].

Mateiko, K. (1938a, 1–15 Jul.). Vrazhinnia z mizhnarodnoho Evkharystiinoho konhresu v Budapeshti [Impressions from the International Eucharistic Congress in Budapest]. *Zhinocha Dolia*, 13/14, 9–10 [in Ukrainian].

Mateiko, K. (1938d, 22 May). Zhinka v starovyni [Woman in Antiquity]. *Meta*, 19, 7 [in Ukrainian].

Mateiko, K. (1938c, 3 Jul.). Zhinka v svitli indyvidualnoi psykhologii [Woman in the Light of Individual Psychology]. *Meta*, 25, 7 [in Ukrainian].

Mateiko, K. (1938b, 27 Mar.). Zhyttievi zavdannia suchasnoi zhinky [The Life Tasks of the Modern Woman]. *Meta*, 12, 7 [in Ukrainian].

[Mateiko, K.] K. M. (1938j, 30 Jan.). Kino i molod [Cinema and Youth]. *Meta*, 4, 7 [in Ukrainian].

[Mateiko, K.] K. M. (1938k, 10 Apr.). Rodyna v svitli suchasnoi kultury [The Family in the Light of Contemporary Culture]. *Meta*, 14, 7 [in Ukrainian].

[Mateiko, K.] K. M. (1938l, 20 Feb.). Yak vykhovuvaty syrotu [How to Raise an Orphan]. *Meta*, 7, 7 [in Ukrainian].

[Mateiko, K.] K. M. (1938h, 6 Mar.). Z diyalnomy Mariïskoi Druzhyny Pan [From the Work of the Ladies' Marian Sodality]. *Meta*, 9, 7 [in Ukrainian].

[Mateiko, K.] K. M. (1938i, 31 Jul.). Zamkneni rekoliiektzii dlia studentok [Completed Retreats for Female Students]. *Meta*, 29, 7 [in Ukrainian].

[Mateiko, K.] Kama. (1938m, 18 Dec.). Pratsia [Work]. *Meta*, 49, 7 [in Ukrainian].

[Mateiko, K.] Kama. (1938n, 11 Dec.). Tsikavi knyzhky [Interesting Books]. *Meta*, 48, 7–8 [in Ukrainian].

[Mateiko, K.] –KaMa– (1938o, 18 Sept.). Etyka rasyzmu [The Ethics of Racism]. *Meta*, 36, 7 [in Ukrainian].

[Mateiko, K.] –KaMa– (1938p, 18 Sept.). Pershyi zhinochyi instruktorskyi tabir [The First Women's Instructor Camp]. *Meta*, 36, 7 [in Ukrainian].

[Mateiko, K.] (1938g, 23 Jan.). Shanuimo chas! [Let Us Value Time!]. *Meta*, 3, 7 [in Ukrainian].

Mateiko-Budzan, K. (1943, 5 Sept.). Nasha дума – nasha pisnia. Zberihaimo nashu narodnu tradytsiiu [Our Thought, Our Song: Let Us Preserve Our Folk Tradition]. *Ridna Zemlia*, 36, 7 [in Ukrainian].

Mateiko, K. I., Sydorovych, S. Y. (1963). Vykorystannia v suchasnomu odiazi elementiv tradytsiinoho vbrannia [The Use of Elements of Traditional Costume in Contemporary Clothing]. *Narodna tvorchist ta etnohrafia*, 2, 14–20 [in Ukrainian].

Nykorak, O. (2011). Naukova spadshchyna Kateryny Mateiko v ukrainskomu narodoznavstvi (do 100-littia vid dnia narodzhennia) [Kateryna Mateiko's Scholarly Legacy in Ukrainian Ethnology (on the 100th Anniversary of Her Birth)]. *Narodoznavchi zoshyty*, 4, 576–585 [in Ukrainian].

Ostapyk, O. (2011). Kateryna Ivanivna Mateiko – etnohraf, muzeinyk, mystetstvoznavets, doslidnyk narodnoi kultury [Kateryna Ivanivna Mateiko – Ethnographer, Museum Curator, Art Historian, and Researcher of Folk Culture]. *Narodoznavchi zoshyty*, 4, 598–604 [in Ukrainian].

Triyama (1939). Shliakhom orl [The Way of the Eagle]. *Ukrainske Yumatstvo*, 6, 131–132 [in Ukrainian].

Tyshynska, E. (1938b, 30 Oct.). Shcho zhinka zavdiachuye khrystiianstvu [What Women Owe to Christianity]. *Meta*, 42, 7 [in Ukrainian].

Tyshynska, E. (1938c). Shcho zhynotstvo zavdiachuye khrystiianstvu [What femininity owes to Christianity]. *Katolytska Aktsiya*, 3/4, 76–80 [in Ukrainian].

Tyshynska, E. (1938a, 4 Sept.). Zhinocha psykhyka i yii rolia v zhyttii [The Female Psyche and its Role in Life]. *Meta*, 34, 7 [in Ukrainian].

Ukrainski stypendysty [Ukrainian Scholarship Holders]. (1934, 28 Dec.). *Dilo*, 350, 6 [in Ukrainian].

Ukrainskyi Etnohrafichnyi Muzei u zaliakh kolyshnoho Muzeiu Naukovoho Tovarystva im. Shevchenka u Lvovi [The Ukrainian Ethnographic Museum in the Halls of the Former Museum of the Shevchenko Scientific Society in Lviv] (1941, 8 nov.). *Lvivski Visti*, 79, 3 [in Ukrainian].

Vilde, Iryna (1938). Otvertyi lyst do Sofyi Yablonskoi-Udinovoi [Open Letter to Sofia Yablonska-Udinova]. *Nova Khata*, 5, 5–6 [in Ukrainian].

Zdoroveha, N. (1996). Kateryna Mateiko zblyzka [A Close Look at Kateryna Mateiko]. *Narodoznavchi zoshyty*, 4, 223 [in Ukrainian].

Mariana Komarytsia

Dr. habil. in Philology, Senior Research Fellow,
Head of the Department of the Research Institute for Press Studies
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
(Lviv, Ukraine)

KATRYA MATEIKO IN THE GALICIAN INTERWAR PRESS: THE SPIRITUAL DIMENSION OF JOURNALISM

The aim of this article is to analyse the previously unknown and little-studied journalistic and scholarly output of Katrya Mateiko, a well-known ethnographer who preserved, studied, and promoted Ukrainian folk traditions during the Soviet period, as reflected in the Galician press of the interwar era. Through press publications, the article outlines her worldview priorities, pedagogical principles, ethnographic interests, as well as her religious and civic activities. **The research task** involves the identification, systematisation, and analysis of articles and contributions in Galician periodicals such as «Dilo», «Ukrainske Yunatstvo», «Meta», «Zhinocha Dolia», «Zhyttia i Znannia», «Lvivski Visti», and «Ridna Zemlia», authored by K. Mateiko herself, as well as chronicle materials documenting her public engagement. **The research methodology** is based on a comprehensive approach combining descriptive, analytical, and hermeneutic methods in order to trace the thematic range of the discovered journalistic and informational materials, their social context, and religious foundations. **The novelty of the article** lies in the fact that, despite the well-studied scholarly legacy of K. Mateiko after 1939, her early journalistic writings and informational contributions with a distinct artistic element have remained largely unknown. For the first time, more than twenty publications from the interwar period

and the period of German occupation are introduced into academic circulation, and a number of cryptonyms are deciphered, enabling attribution of related press materials. **Conclusions.** The publications of Katria Mateiko in the Catholic weekly *Meta* and other periodicals, as well as a series of chronicle materials in the daily newspaper «Dilo» enrich the biographical profile of the scholar with new facts and reveal new facets of her journalistic and literary talent. They shed light on her views on issues of social morality, emancipation, the institution of the family, the influence of books and cinema on youth education, and the interpretation of ethnographic studies as a means of preserving and developing the spiritual, aesthetic, and cultural code of the Ukrainian nation.

Keywords: Katria Mateiko, journalism, Christianity, national tradition, emancipation.

Стаття надійшла 01.04.2026

Прийнято 09.05.2026

Опубліковано on-line 26.06.2026

Дмитро Ткач

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6947-2036>
доктор політичних наук, професор кафедри журналістики,
Університет економіки та права «КРОК»
(Київ, Україна)
ditkach2017@gmail.com

УДК 070.4:[005.953.2:316.45]:004.81

АЛГОРИТМИ РЕКОМЕНДАЦІЙ: ЯК ШІ ФОРМУЄ НАШІ МЕДІАУПОДОБАННЯ?

DOI 10.37222/2786-7552-2026-8-8

Проблематика. Стрімке впровадження алгоритмів рекомендацій у цифрових медіа радикально змінює структуру споживання інформації, формуючи індивідуалізовані медіауподобання користувачів. Персоналізація підвищує зручність і залученість аудиторії, але водночас посилює ризики інформаційних бульбашок, маніпуляцій, асиметрії доступу до даних і зниження прозорості редакційної політики. **Мета/завдання.** Мета статті – комплексно проаналізувати, яким чином алгоритми рекомендацій на основі штучного інтелекту формують медіауподобання користувачів, виявити їхній вплив на редакційні стратегії та інформаційний ландшафт, а також окреслити ключові етичні, соціальні та регуляторні виклики. Завданнями статті є: описати основні типи алгоритмів та джерела даних, дослідити їхній вплив на поведінку аудиторії та бізнес-моделі медіа, проаналізувати ризики для плюралізму та довіри.

Методи. Дослідження ґрунтується на поєднанні контент-аналізу наукових і галузевих публікацій, кейс-аналізу світових та українських онлайн-видань, а також елементів порівняльного аналізу регуляторних підходів до використання ШІ в медіа. За-

Для цитування: Ткач, Д. (2026). Алгоритми рекомендацій: як ШІ формує наші медіауподобання? *Пресознавство*, 8, 150–168. Львів. <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2026-8-8>

стосовано структурно-функціональний підхід для вивчення ролі алгоритмів у медіасистемі та критичний дискурс-аналіз щодо етичних вимірів персоналізації.

Результати/висновки. Показано, що алгоритми рекомендацій, базовані на колаборативній та контентній фільтрації, а також гібридних моделях машинного навчання, стають центральним елементом взаємодії між медіа та аудиторією, визначаючи видимість контенту й траєкторії споживання новин. Вони сприяють зростанню залученості та монетизації, але водночас звужують інформаційний горизонт користувачів, посилюють поляризацію та ускладнюють відокремлення редакційних рішень від автоматизованих. Зроблено висновок про необхідність прозорості принципів роботи алгоритмів, маркування персоналізованого контенту, впровадження етичних стандартів у медіаорганізаціях і посилення медіаграмотності аудиторії.

Новизна. Наукова новизна полягає в тому, що алгоритми рекомендацій у медіа розглядаються не лише як технічний інструмент оптимізації користувацького досвіду, а як комплексний соціотехнічний механізм, що переформатує структуру публічної сфери. У статті поєднано аналіз технологічних принципів роботи ШІ з оцінкою їхнього впливу на редакційну автономію, медіаплюралізм та демократичні процеси, що дозволяє запропонувати цілісний підхід до розробки етичних і регуляторних рамок використання рекомендаційних систем у журналістиці.

Ключові слова: Штучний інтелект, алгоритми рекомендацій, персоналізація контенту, інформаційні бульбашки, медіауподобання, машинне навчання, етичні ризики медіа.

Постановка проблеми. Стрімке впровадження алгоритмів рекомендацій на основі штучного інтелекту докорінно змінює структуру споживання медіаконтенту, але ці процеси значною мірою залишаються «невидимими» для аудиторії й майже не піддаються зовнішньому контролю. Алгоритми, що персоналізують стрічки новин та медіауподобання користувачів, водночас посилюють комерційну ефективність медіа та породжують ризики звуження інформаційного простору, формування «інформаційних бульбашок», маніпуляції увагою та ерозії довіри до журналістики. За відсутності прозорості принципів роботи

таких систем, усталених етичних стандартів і дієвого регулювання постає наукова й практична проблема: яким чином алгоритми рекомендацій впливають на формування медіаподобань, редакційні стратегії та стан публічної сфери і як збалансувати їхній інноваційний потенціал із захистом суспільних інтересів.

Мета дослідження – комплексно проаналізувати, яким чином алгоритми рекомендацій на основі штучного інтелекту формують медіаподобання користувачів, виявити їхній вплив на редакційні стратегії та інформаційний ландшафт, а також окреслити ключові етичні, соціальні та регуляторні виклики. Завданнями є: описати основні типи алгоритмів та джерела даних, дослідити їхній вплив на поведінку аудиторії та бізнес-моделі медіа, проаналізувати ризики для плюралізму та довіри.

Дослідження ґрунтується на поєднанні загально-наукових і спеціальних **методів**: контент-аналізу наукових і галузевих публікацій, кейс-аналізу світових та українських онлайн-видань, а також елементів порівняльного аналізу регуляторних підходів до використання ШІ в медіа. Застосовано структурно-функціональний підхід для вивчення ролі алгоритмів у медіасистемі та критичний дискурс-аналіз щодо етичних вимірів персоналізації.

Об'єкт дослідження – алгоритми рекомендацій на основі штучного інтелекту в системах цифрових медіа як ключові механізми формування індивідуалізованих медіаподобань користувачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що тема використання штучного інтелекту в медіа та алгоритмічної персоналізації інтенсивно розробляється в міжнародній та українській науковій і професійній літературі. Дослідження медіатрендів 2025 року фіксують перехід до «алгоритмічної медіаіндустрії», де персоналізовані комунікації, автоматизоване медіапланування й прогнозування поведінки аудиторії стають нормою для редакцій та рекламодавців (Гичка, 2025).

Окремий блок праць присвячений етичним і регуляторним аспектам використання ШІ в медіа, зокрема рекомендаціям європейських регуляторів і національних органів щодо прозорості інформування аудиторії про застосування ШІ та оцінки ризиків. Українські медіадослідження акцентують на викликах для медіаграмотності, необхідності навчати аудиторію розпізнавати

згенерований ШІ контент і протидіяти маніпуляціям у соцмережах. Так, О. Козир досліджує використання штучного інтелекту в медіа (Козир, 2025).

В. Яблонь аналізує Штучний інтелект з позиції загрози маніпуляцій у медіа (Яблонь, 2025). Ю. Лавришин розглядає виклики для медіа 2025: ШІ, модерація та регуляція платформ (Лавришин, 2024).

Водночас наявні роботи здебільшого або зосереджуються на загальному впливі ШІ на медіа й суспільство, або розглядають окремі платформи (соцмережі, рекламні системи), залишаючи недостатньо опрацьованим саме комплексний аналіз алгоритмів рекомендацій як соціотехнічного механізму формування медіауподобань користувачів. Недослідженими залишаються поєднання технологічних характеристик цих алгоритмів із їхнім впливом на редакційну автономію, медіаплюралізм та довіру до журналістики в українському контексті, що й зумовлює актуальність запропонованого дослідження (Майданюк, 2025).

Виклад основного матеріалу

Механізми роботи алгоритмів. Робота алгоритмів рекомендацій ґрунтується на зборі та аналізі даних про користувача. Вони збирають інформацію про історію переглядів, пошукові запити, кліки, лайки та інші взаємодії, щоб зрозуміти індивідуальні вподобання. На основі цих даних використовуються різні методи.

Таблиця 1

Основні механізми роботи алгоритмів рекомендацій

Механізм роботи алгоритмів	Опис
Збір та аналіз даних про користувача	Збір інформації про історію переглядів, пошукові запити, кліки, лайки та інші взаємодії для розуміння вподобань користувача
Колаборативна фільтрація (Collaborative Filtering)	Рекомендації засновані на схожості між користувачами або предметами. Приклад: якщо користувач А подібний на користувача В, йому рекомендують те, що сподобалося В.
Предметна фільтрація (Item-based CF)	Визначає подібність між предметами чи контентом на основі користувацьких оцінок, рекомендує користувачу подібні предмети до тих, які він вже оцінив.

Проблема рідкісних даних (Sparsity)	Великі матриці користувачів і предметів часто мають мало заповнених даних (відсутність оцінок), що ускладнює точність рекомендацій.
Машинне навчання	Використання алгоритмів для навчання моделей на основі зібраних даних з метою прогнозування вподобань і генерації рекомендацій.
Адаптація та оновлення рекомендацій	Постійне оновлення моделей рекомендацій з урахуванням нових дій і взаємодій користувача з контентом.

Джерело (Євдокимов [та ін.], 2024).

Колаборативна фільтрація – це один із ключових підходів до побудови рекомендаційних систем, що дозволяє надавати користувачам персоналізований контент, ґрунтуючись на поведінці великої кількості людей, а не на аналізі самого контенту. Цей підхід часто називають «соціальним фільтром», оскільки він виходить із припущення, що люди зі схожими вподобаннями в минулому, ймовірно, матимуть схожі вподобання і в майбутньому.

Основні механізми роботи. Для колаборативної фільтрації використовується так звана матриця «користувач-елемент» (user-item matrix), де рядки представляють користувачів, а стовпці – елементи контенту (наприклад, новини, статті чи товари). Значення в цій матриці відображають взаємодію користувача з контентом: оцінки, перегляди, кліки, лайки чи покупки.

На основі цієї матриці розрізняють два основні типи колаборативної фільтрації. Користувацька фільтрація (User-based Collaborative Filtering). Принцип дії. Цей метод рекомендує елементи цільовому користувачеві на основі вподобань інших користувачів, які мають схожу поведінку. Механізм дії. Алгоритм спочатку знаходить «сусідів» – групу користувачів, чії взаємодії з контентом найбільше корелюють із взаємодіями цільового користувача. Далі він прогнозує, який елемент може сподобатися цільовому користувачеві, ґрунтуючись на зваженому середньому рівні вподобань цих «сусідів». Тобто, якщо користувач А і користувач В часто читають однакові новини, то стаття, яку прочитав В, але ще не бачив А, буде рекомендована А з високою ймовірністю.

Предметна фільтрація (Item-based Collaborative Filtering). Принцип дії. Цей підхід робить рекомендації, спираючись на

схожість між самими елементами контенту, а не користувачами. Однак схожість визначається не за змістом, а за тим, як користувачі з ними взаємодіють. Механізм дії. Алгоритм аналізує, які елементи контенту часто споживаються разом або отримують схожі оцінки. Наприклад, якщо користувачі, що прочитали статтю X, також часто читають статтю Y, система вважатиме їх «схожими». Відповідно, якщо цільовий користувач прочитав статтю X, але ще не бачив статтю Y, йому буде рекомендовано її до прочитання (VPN Unlimited, 2024).

Ключові переваги та недоліки. Переваги. Схожість між користувачами та елементами: Колаборативна фільтрація може знаходити неочікувані, але релевантні зв'язки, які не були б очевидними при контентному аналізі. Наприклад, вона може запропонувати статтю на нову тему, якщо її читають «схожі» користувачі. Гнучкість. Підхід легко адаптується до різних типів даних, від рейтингів до простих кліків, що робить його універсальним інструментом для персоналізації в різних сферах.

Недоліки. Проблема холодного старту (Cold-start problem): Це найсуттєвіший недолік методу. Оскільки колаборативна фільтрація повністю залежить від даних про минулі взаємодії, вона стає неефективною для нових користувачів або нового контенту, про які ще немає даних. Щоб подолати цю проблему, використовуються гібридні підходи, що комбінують колаборативну фільтрацію з іншими методами, наприклад, з контентною фільтрацією, або пропонують новому користувачеві оцінити кілька базових елементів.

Рідкісні дані (Sparsity). У великих системах більшість користувачів взаємодіє лише з невеликою часткою всього доступного контенту, що призводить до «розріджених» матриць даних. Це ускладнює пошук релевантних кореляцій (Nagpure, 2024).

Контентна фільтрація – це один із фундаментальних підходів, що використовується в рекомендаційних системах, особливо в журналістиці та медіа. На відміну від колаборативної фільтрації, яка аналізує поведінку схожих користувачів, контентна фільтрація зосереджується на атрибутах самого контенту та на вподобаннях окремого користувача.

Основні механізми роботи. Принцип контентної фільтрації полягає в тому, що якщо користувачеві сподобався певний елемент контенту в минулому, він, ймовірно, зацікавиться іншими

елементами з подібними характеристиками. Ця система створює профіль користувача, який відображає його вподобання, і профіль контенту, який описує його властивості.

Ключові переваги та недоліки. Переваги. Незалежність. Головна перевага контентної фільтрації в тому, що вона не залежить від даних про інших користувачів. Це дозволяє надавати персоналізовані рекомендації навіть для нових користувачів з обмеженою історією взаємодії, якщо вони надали хоча б мінімальну інформацію про свої інтереси. Це допомагає уникнути проблеми «холодного старту», властивої колаборативній фільтрації.

Прозорість та пояснюваність. Цей підхід є більш зрозумілим для користувача, оскільки рекомендації ґрунтуються на чітко визначених характеристиках контенту, який він читав раніше. Користувач може легко зрозуміти, чому йому рекомендували ту чи іншу статтю (Тимченко, 2024).

Недоліки. Обмежена різноманітність. Оскільки контентна фільтрація схильна пропонувати контент, схожий на той, що сподобався користувачеві раніше, вона може замкнути його в «інформаційній бульбашці». Це може заважати користувачеві відкривати для себе нові теми, що не відповідають його усталеним інтересам. Складність аналізу: контентна фільтрація може бути менш ефективною, коли елементи контенту важко описати за допомогою простих атрибутів. Наприклад, вона може не впоратися з рекомендаціями, що ґрунтуються на абстрактних характеристиках, таких як стиль написання чи гумор.

Гібридні методи, особливо вдосконалені глибоким навчанням, є найсучаснішим і найефективнішим підходом у розробці рекомендаційних систем. Вони були створені для того, щоб подолати обмеження, властиві як колаборативній, так і контентній фільтрації, що дозволяє створювати набагато точніші, різноманітніші та більш адаптивні рекомендації.

Існує кілька способів, як можна поєднувати ці методи. Зважені гібриди (Weighted Hybrid). Рекомендації генеруються обома системами, а їхні результати об'єднуються з певними вагами. Наприклад, рекомендація може бути сумою оцінок від контентної та колаборативної систем. Гібриди з перемиканням (Switching Hybrid). Система автоматично перемикається між моделями залежно від наявних даних. Вона може використовувати

контентну фільтрацію для нових користувачів, а потім, коли їхня історія взаємодій стає достатньою, переходити на колаборативну фільтрацію. Гібриди з комбінацією функцій (Feature Combination). Це найбільш поширений підхід у системах, що використовують глибоке навчання. Характеристики контенту (з контентної фільтрації) та дані про поведінку користувачів (з колаборативної фільтрації) об'єднуються в один спільний набір функцій, на якому тренується одна модель.

Роль глибокого навчання в гібридних системах. Глибоке навчання (Deep learning, DL) значно розширило можливості гібридних рекомендаційних систем завдяки використанню нейронних мереж. Ці моделі здатні автоматично витягувати складні, нелінійні патерни з великих масивів даних, що є значною перевагою у порівнянні з традиційними методами.

Ключові аспекти застосування глибокого навчання. Автоматична генерація ознак (embeddings). Глибоке навчання може автоматично створювати так звані «векторні представлення» (embeddings) для користувачів та контенту. Ці вектори кодують величезну кількість інформації, що дозволяє системі знаходити складні залежності. Наприклад, система рекомендацій YouTube використовує глибокі нейронні мережі (DNN), щоб показати історію переглядів користувача та метадані відео у вигляді векторів у спільному просторі. Потім, щоб знайти схожий контент, достатньо знайти вектори, що знаходяться близько один до одного.

Розв'язання проблеми «холодного старту». Завдяки глибокому навчанню рекомендаційна система може надавати точніші рекомендації навіть для нових елементів контенту, про які ще немає даних про взаємодію. Наприклад, якщо модель була навчена на зображеннях, вона може рекомендувати нову статтю, аналізуючи її візуальну схожість з контентом, що сподобався користувачеві раніше. Це неможливо для традиційної колаборативної фільтрації. Завдяки вдосконаленню апаратного та програмного забезпечення глибоке навчання дозволяє надавати рекомендації в реальному часі, що є критично важливим для новинних медіа, де актуальність контенту має першорядне значення. Це забезпечує більш своєчасний та релевантний досвід для користувача.

Таким чином, гібридні системи, посилені глибоким навчанням, є потужним інструментом, що не лише підвищує точність рекомендацій, а й робить їх більш різноманітними, допомагає вирішувати ключові проблеми, такі як «холодний старт», і забезпечує високу швидкість та адаптивність, необхідні для сучасних медіа.

Термін «фільтрувальна бульбашка» був уперше введений та популяризований американським активістом і підприємцем Елі Парізером у його книзі «The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You», що вийшла у 2011 р. Парізер стверджував, що інтернет, який колись вважався вільним і незалежним простором, став «комерційно контрольованим і дедалі більш персоналізованим». Його основний постулат полягав у тому, що персоналізовані фільтри систематично змінюють спосіб, яким ми зустрічаємося з ідеями та інформацією. Парізер ілюстрував це, порівнюючи свої результати пошуку в Google за словом «Егупт» з результатами свого друга. Йому Google показував політичні новини, тоді як його другові – інформацію про туризм. Цей приклад мав на меті продемонструвати, як алгоритми створюють дві різні картини світу на основі зібраних персональних даних. Елі Парізер зазначав, що в цьому персоналізованому світі, створеному з усього знайомого, «немає чого вивчати» (Pariser, 2011).

Незважаючи на те, що терміни «фільтрувальна бульбашка» та «ехо-камера» часто використовуються як синоніми, вони описують різні, хоч і взаємопов'язані явища. Глибокий аналіз показує, що їхні відмінності виходять за межі простого визначення і стосуються самої природи феноменів.

По-перше, головна відмінність полягає в джерелі формування. «Фільтрувальна бульбашка» є наслідком роботи алгоритмів вебсайтів, які вибірково показують контент на основі попередньої поведінки користувача. Ця інтелектуальна ізоляція, як зазначено у визначенні, спричинена саме алгоритмічними рішеннями. Натомість «ехо-камера» формується через усвідомлені дії самих користувачів – це загальний феномен, при якому люди свідомо оточують себе однодумцями та обирають джерела інформації, які підтверджують їхні чинні переконання.

По-друге, розрізняється природа цих явищ. «Фільтрувальна бульбашка» – це, за своєю суттю, технологічна пастка, «стан

інтелектуальної ізоляції», що створюється технічними системами. «Ехо-камера» є соціальним та психологічним явищем, що показує схильність людей до групування, яка була притаманна суспільству задовго до появи соціальних мереж.

По-третє, існує значна конотаційна відмінність у вживанні цих термінів, що свідчить про глибинне розуміння їх сприйняття в суспільстві. Згідно з дослідженнями, термін «ехо-камера» значно частіше використовується як пейоратив, для засудження та звинувачення інших людей у їхній упередженості (наприклад, «лол, ліберальна ехо-камера»), тоді як «фільтрувальна бульбашка» частіше застосовується в академічному контексті або для саморефлексії, для обговорення власних «сліпих зон». Це означає, що вибір терміна може виявляти наміри мовця: «ехо-камера» схилає до звинувачення інших, тоді як «фільтрувальна бульбашка» асоціюється із самокритикою та інтелектуальним аналізом.

Таблиця 2

Основні відмінності:
«фільтрувальна бульбашка» проти «ехо-камери»

Характеристика	Фільтрувальна бульбашка	Ехо-камера
Рушійна сила	Алгоритми персоналізації	Свідомі дії користувачів
Джерело	Технологічні системи (пошукові системи, соцмережі)	Психологічна схильність до підтвердження переконань
Призначення	«Стан інтелектуальної ізоляції», створений технологією	«Загальний феномен» оточення себе однодумцями
Конотація	Переважно нейтральна, академічна, для саморефлексії	Частіше пейоративна, для звинувачення інших

Джерело (Денег, 2024)

Формування фільтрувальної бульбашки є прямим наслідком роботи складних алгоритмів, що лежать в основі сучасних інтернет-платформ. Ці алгоритми аналізують величезну кількість даних про поведінку користувача, щоб створити його унікальний цифровий профіль. До цих даних належать: історія пошуку, кліки, лайки, коментарі, час, проведений на сторінці, географічне розташування та навіть характеристики самого контенту (наприклад, жанр музики чи дата релізу подкасту). Згідно з дослідженнями,

для простого пошукового запиту використовуються понад 200 так званих «сигналів», що робить результати пошуку майже гарантовано різними для кожного користувача.

Успіх цих механізмів полягає в тому, що вони здатні надавати контент, який здається максимально релевантним і цікавим для користувача. Це, у свою чергу, підвищує залученість і час, проведений на платформі, що є ключовими показниками для бізнесу. Однак такий підхід, хоча й має переваги (наприклад, у сфері персоналізованих рекомендацій для покупок або музичних сервісів), може мати серйозні негативні наслідки, особливо коли мова йде про життєво важливу інформацію, як-от дані про здоров'я.

На більш глибокому технічному рівні ефект фільтрувальної бульбашки є результатом роботи складних алгоритмів машинного навчання, зокрема глибинних нейронних мереж. Ці мережі аналізують інтереси та пріоритети кожного користувача, зіставляючи їх з даними інших користувачів. На основі цього аналізу вони формують «кластери» однодумців за допомогою таких алгоритмів кластеризації, як K-середніх.

У результаті цього процесу з'являються «соціальні бульбашки», де кількість зв'язків між користувачами одного кластера є надзвичайно великою, тоді як зв'язки між користувачами різних кластерів стають рідкісними. Це створює середовище, в якому користувач отримує переважно публікації та коментарі, що підтримують його власну позицію, ігноруючи протилежні думки. Таким чином, основний недолік стандартного алгоритму генерації контенту полягає в тому, що він автоматично добирає інформацію, яка відповідає очікуванням користувача, посилюючи чинні упередження.

Персоналізація контенту не є випадковим побічним ефектом, а є центральним елементом бізнес-моделі більшості сучасних технологічних платформ. Компанії усвідомили, що чим точніше вони надають користувачам релевантний контент, тим більше вони утримують їхню увагу, що, у свою чергу, приводить до значного збільшення доходів. Згідно з деякими оцінками, компанії, які успішно впроваджують персоналізацію за допомогою інструментів штучного інтелекту, отримують «на 40% більше доходу», ніж їхні конкуренти.

Ця значна економічна вигода створює потужний стимул для постійного вдосконалення та поглиблення алгоритмів

персоналізації. Фільтрувальна бульбашка, таким чином, є логічним наслідком комерційного тиску та прагнення до максимізації прибутку, а не просто технологічним нововведенням. Вона перетворює Інтернет з потенційно відкритого простору в серію комерційно контрольованих, індивідуалізованих систем, які формують і підтверджують погляди користувачів.

Індивідуальні наслідки перебування у фільтрувальній бульбашці є багатогранними. Передусім, це призводить до значного обмеження точок зору та формування «вузького сприйняття світу». Користувач позбавляється можливості зіткнутися з інформацією, яка суперечить його наявним переконанням, що ускладнює розвиток критичного мислення та формування всебічного бачення світу.

У деяких випадках це може мати вкрай серйозні наслідки. Прикладом є сфера охорони здоров'я. Коли користувач шукає інформацію про вакцинацію, алгоритми можуть створити фільтрувальну бульбашку, показуючи лише контент, що відповідає його попередній поведінці чи інтересам, що може включати дезінформацію. Це може мати вирішальне значення для вибору, що стосується здоров'я, та в деяких ситуаціях «може означати різницю між життям і смертю».

Хоча фільтрувальна бульбашка асоціюється переважно з негативними наслідками, деякі джерела також згадують про потенційні переваги використання соціальних мереж у ширшому контексті. Наприклад, в одному дослідженні йдеться про те, що соціальні мережі можуть привести до підвищення продуктивності, зростання інновацій, творчості, а також рівня довіри та співпраці. Важливо розуміти, що ці позитивні аспекти стосуються використання соціальних мереж як інструменту в цілому, а не є результатом дії фільтрувальних бульбашок. Навпаки, фільтрувальна бульбашка є одним з негативних побічних ефектів, що виникає внаслідок застосування алгоритмів персоналізації, які лежать в основі цих платформ. Позитивні та негативні наслідки повинні розглядатися окремо для уникнення помилкових висновків.

Незважаючи на широку популярність концепції фільтрувальної бульбашки в ЗМІ та громадському дискурсі (навіть Барак Обама вказував на небезпеку відступу до власних «бульбашок»), вона є предметом інтенсивних академічних дебатів. Основна критика стосується її недостатньої емпіричної основи.

По-перше, критики вказують, що початкове визначення Парізера було «розпливчастим та заснованим на анекдотах», що значно ускладнило його емпіричну перевірку в реальних контекстах.

По-друге, існує «значна відсутність переконливих доказів» для широкого існування фільтрувальних бульбашок у пошукових системах. Дослідження, проведені у 2018 році, показали «суттєве перекриття» в результатах пошуку для користувачів з різними політичними інтересами, що суперечить гіпотезі про унікальний «щоденний я» для кожного. Навіть якщо персоналізація існує, її вплив може бути менш значущим, ніж вважалося.

Деякі дослідники, такі як Річард Флетчер, пропонують альтернативні пояснення політичної поляризації, які ставлять під сумнів центральну роль фільтрувальних бульбашок. Згідно з їхніми дослідженнями, проблема може полягати не в тому, що люди ізольовані, а навпаки, в тому, що вони надмірно піддаються впливу протилежних поглядів. Коли люди стикаються з інформацією, що суперечить їхнім переконанням, це може викликати психологічну реакцію, відому як «ефект зворотного удару» (backfire effect), яка зміцнює їхню початкову позицію, а не змінює її (Fletcher, 2018).

Підсумовуючи, можна стверджувати, що, хоча ідея фільтрувальної бульбашки має велику культурну вагу, наукова спільнота переважно вважає, що її ефект не такий широкомасштабний і однозначний, як вважалося. Проблема поляризації є більш складною і включає як технологічні, так і психологічні фактори, а також інші серйозні виклики, як-от «виражена нерівність у використанні новин та інформації». Це не означає, що проблеми не існують, але вона вимагає більш нюансованого підходу.

Далі, важливо розвивати критичне мислення. Це означає не просто пасивно споживати інформацію, а активно запитувати себе, чому люди можуть мати інші погляди, та цілеспрямовано шукати альтернативну інформацію з різних джерел. Доцільно користуватися як соціальними медіа, так і традиційними ЗМІ. Перевірка джерел інформації є надзвичайно важливою. Також корисно цікавитися соціологічними даними, щоб отримати об'єктивне уявлення про думки в суспільстві, які можуть відрізнятися від припущень, сформованих усередині бульбашки.

Окрім того, джерела підкреслюють важливість емоційної стійкості. Визнання власної ролі у формуванні бульбашки та готовність сприймати ідеї, що є неприємними або суперечать власним, є ключовим для руйнування стін інтелектуальної ізоляції.

Існують також технічні способи мінімізувати вплив алгоритмів. Для користувачів це включає використання режиму анонімного перегляду або пошукових систем, які не персоналізують пошук, як-от DuckDuckGo. Іншим простим, але ефективним кроком є видалення всіх файлів cookie та історії браузера, що змушує інтернет-сервіси «забути» про вас та «занулити» алгоритми.

На рівні розробників проблема може бути вирішена через зміну архітектури програмного забезпечення. Існують пропозиції щодо вдосконалення алгоритмів генерації контенту, які б включали в стрічку новин користувача думки з різних «кластерів» однодумців. Це може бути реалізовано шляхом кластеризації думок щодо суперечливих тем і навмисного включення в контент користувача інформації з різних кластерів.

Таблиця 3

Практичні рекомендації
для подолання «фільтрувальної бульбашки»

Рекомендація	Опис
Розвивати критичне мислення	Запитувати себе, чому люди мають інші погляди, та перевіряти джерела інформації.
Диверсифікувати джерела інформації	Цілеспрямовано шукати альтернативну інформацію, включаючи традиційні ЗМІ та спільноти опонентів.
Використовувати технологічні інструменти	Застосовувати режим анонімного перегляду, пошуковики без персоналізації (напр. DuckDuckGo) та періодично видаляти файли cookie.
Розвивати емоційну стійкість	Усвідомлювати власну роль у створенні бульбашки та бути готовим до зіткнення з неприємними ідеями.
Дбати про ментальне здоров'я	Пам'ятати, що вихід з бульбашки – це також питання ментального здоров'я.

Джерело (Авраменко [та ін.], 2025).

«Фільтрувальна бульбашка» є реальним і значущим явищем, що лежить в основі сучасної динаміки споживання інформації. Хоча її походження пов'язане з гіпотезою Елі Парізера, її масштаби та механізми виявилися предметом інтенсивних академічних дебатів, які виходять за рамки анекдотичних спостережень. Дослідження показують, що проблема поляризації є більш складною, включаючи як технологічні, так і важливі психологічні та соціальні фактори, такі як схильність до підтвердження переконань та ефект зворотного удару.

Повна відмова від алгоритмів фільтрації є неможливою, оскільки вони відіграють важливу роль в оптимізації пошуку та допомагають орієнтуватися в «океані інформації». Таким чином, ключовим завданням стає не усунення фільтрів, а усвідомлення їхньої ролі та відповідальне ставлення до споживання інформації. Майбутні виклики включають розробку етичних та прозорих алгоритмів, що дозволяли б користувачам розуміти, чому їм показується той чи інший контент. Це також включає боротьбу з «вираженою нерівністю у використанні новин та інформації». У кінцевому підсумку, вирішення проблеми фільтрувальної бульбашки вимагає не лише технічних інновацій, а й підвищення медіаграмотності, розвитку критичного мислення та емоційної стійкості у суспільстві.

Висновки. Алгоритми рекомендацій на основі штучного інтелекту суттєво впливають на формування медіауподобань, персоналізуючи контент відповідно до індивідуальних інтересів користувачів. Це підвищує ефективність медіаспоживання, але водночас створює ризик інформаційних «бульбашок» та посилення когнітивних упереджень.

Формування медіапреференцій через ШІ вимагає прозорості, відповідальності та можливості користувачів контролювати персоналізацію, щоб уникнути маніпуляції та забезпечити плюралізм думок. Важливо поєднувати автоматизовані алгоритми з професійним журналістським контролем для збереження якості та об'єктивності контенту.

Таким чином, алгоритми рекомендацій стають потужним інструментом модернізації медіасередовища, але суспільство й медіа мають адаптуватися до викликів, які впровадження ШІ несе

в інформаційну сферу, забезпечуючи баланс між персоналізацією, етикою та критичним осмисленням контенту.

Література

Авраменко, М., Авраменко, Д., Богайчук, В. & Темний, О. (2025). Вплив алгоритмів рекомендацій соціальних мереж на формування інформаційних бульбашок під час кризових подій. *Вісник Національного університету оборони України*, 1(83), 7–15. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2025-83-1-7-15>

Гичка, М. (2025, 20 берез.). Медіаіндустрія 2025: дев'ять тенденцій, які змінюють комунікацію зі споживачами. *Детектор медіа*. <https://detector.media/rinok/article/239245/2025-03-20-mediaindustriya-2025-devyat-tendentsiy-yaki-zminyuyut-komunikatsiyu-zi-spozhyvachamy/>

Денєга, К. (2024, 6 жовт.). Інформаційна бульбашка: сила та безпека соціальних мереж. *Медіакритика*. <http://mediakrytyka.lnu.edu.ua/ohlyady-analityka/informatsiy-na-bulbashka-syla-ta-nebezpeka-sotsialnykh-merezh.html>

Євдокимов, В. В., Морозов, А. В. & Вакалюк, Т. А. (2024). Формалізовані методи та алгоритми для створення рекомендаційних систем. *Актуальні проблеми автоматизації та інформаційних технологій*, 28, 120–135. DOI: <http://dx.doi.org/10.15421/432411>

Козир, О. О. (2025). Використання штучного інтелекту в медіа. *Вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право, 1, 91, 337–342. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.1.49>

Лавришин, Ю. (2024, 27 верес.). Виклики для медіа 2025: ШІ, модерація та регуляція платформ, в тому від новин. *Детектор медіа*. <https://detector.media/infospace/article/232719/2024-09-27-vyklyky-dlya-media-2025-shi-moderatsiya-ta-regulyatsiya-platform/>

Майданюк, В. (2025, 20 жовт.). Штучний інтелект у медіа та соцмережах: між правдою і фейками. *Інфолайт*. <https://infolight.in.ua/2025/10/20/shtuchnyj-intelekt-u-media-ta-sotsmerezah-mizh-pravdoyu-i-fejkamy/>

Тимченко, Л. О. (2024). Дослідження методів формування пояснень при зміні вимог користувача в рекомендаційних системах. <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/2f2425c7-4d74-411b-bbc4-54fa64b70601/content>

Яблонь, В. (2025). Штучний інтелект. Де ховається загроза маніпуляцій у медіа. *I.nure*. <https://i.nure.ua/univer/2232-shtuchnij-intelekt-de-khovaetsya-zagroza-mani-pulyatsij-u-media>

Fletcher, R. & Nielsen, R. K. (2018). Generalised scepticism: How people navigate news on social media. <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:345f1f65-c6e1-4021-b8d2-a76dee98817d/files/m7169d57acb188a4ea283b32378dcc0d6>

Nagpure, D., Khan, F. M., Yadav, R. A. & Prasad, S. V. (2024, Sept.–Oct.). News Recommendation System. *International Journal of Scientific Research & Engineering Trends*, 10, 5, 2501–2507. https://ijsret.com/wp-content/uploads/2024/09/IJSRET_V10_issue5_491.pdf

Pariser, E. (2011). *The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You*. New York: Penguin Press.

VPN Unlimited (2024, 27 верес.). Що таке Колаборативна Фільтрація - Терміни та визначення. <https://www.vpnunlimited.com/ua/help/cybersecurity/collaborative-filtering>

References

Avramenko, M. V., Avramenko, D., Bohaichuk, V. & Temnyj, O. (2025). Vplyv alhorytmiv rekomendatsii sotsialnykh merezh na formuvannya informatsiinykh bulbashok: shliakhy podolannia [The impact of social media recommendation algorithms on the formation of information bubbles: ways to overcome]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*, 1(83), 7–15. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2025-83-1-7-155> [in Ukrainian].

Deneha, K. (2024, 6 Oct.). Informatsiina bulbashka: syla ta nebezpeka sotsialnykh merezh [Information bubble: the power and danger of social networks]. *Mediakrytyka*. <http://mediakrytyka.lnu.edu.ua/ohlyady-analityka/informatsiyna-bulbashka-syla> [in Ukrainian].

Fletcher, R. & Nielsen R. K. (2018). Generalised scepticism: How people navigate news on social media. <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:345f1f65-c6e1-4021-b8d2-a76dee98817d/files/m7169d57acb188a4ea283b32378dcc0d6> [in English].

Hychka, M. (2025, 20 March). Mediaindustriia 2025: deviat tendentsii, yaki zminiuyut komunikatsiiu zi spozhyvachamy [Media industry 2025: nine trends that change communication with consumers]. *Detektor media*. <https://detector.media/rinok/article/239245/2025-03-20-mediaindustriya-2025-devyat-tendentsiy-yakizminyuyut-komunikatsiyu-zi-spozhyvachamy/> [in Ukrainian].

Kozyr, O. O. (2025). Vykorystannia shtuchnoho intelektu v media [The use of artificial intelligence in media]. *Visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Serii: Pravo. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.1.49> [in Ukrainian].

Lavryshyn, Yu. (2024, 27 Sept.). Vyklyky dlia media 2025: ShI, moderatsiia ta rehuliatsiia platform, vtomavidnovyn [AI, platform moderation and regulation, news fatigue]. *Detektor media*. <https://detector.media/infospace/article/232719/2024-09-27-vyklyky-dlya-media-2025-shi-moderatsiya-ta-regulyatsiya-platform/> [in Ukrainian].

Maidaniuk, V. (2025, 20 Oct.). Shtuchnyi intelekt u media ta sotsmerezkhakh: mizh pravdoiu i feikamy [Artificial intelligence in media and social networks: between truth and fakes]. *Infolait*. <https://infolight.in.ua/2025/10/20/shtuchnyj-intelekt-u-media-ta-sotsmerezkhakh-mizh-pravdoyu-i-fejkamy/> [in Ukrainian].

Nagpure, D., Khan, F. M., Yadav, R. A. & Prasad, S. V. (2024, September–October). News Recommendation System. *International Journal of Scientific Research & Engineering Trends*, 10(5), 2501–2507. https://ijsret.com/wp-content/uploads/2024/09/IJSRET_V10_issue5_491.pdf [in English].

Pariser, E. (2011). *The Filter Bubble: What the Internet is Hiding from You*. New York: Penguin Press [in English].

Tymchenko, L. O. (2024). Prozorist u rekomendatsiinykh systemakh na bazi kolaboratyvnoi filtratsii [Transparency in recommendation systems based on collaborative filtering]. <https://openarchive.nure.ua/bitstreams/2f2425c7-4d74-411b-bbc4-54fa64b70601/download> [in Ukrainian].

Yablon, V. (2025). Shtuchnyi intelekt. De khovaietsia zahroza manipuliatsii u media [Artificial intelligence. The threat of manipulation in the media]. *I.nure*. <https://i.nure.ua/univer/2232-shtuchnij-intelekt-de-khovaietsya-zagroza-mani-pulyatsij-u-media> [in Ukrainian].

Yevdokymov, V. V., Morozov, A. V. & Vakaliuk, T. A. (2024). Formalizovani metody ta alhorytmy dlia stvorennia rekomendatsiinykh system [Formalized methods and algorithms for creating recommendation systems]. *Aktualni problemy avtomatyzatsii ta informatsiinykh tekhnolohii*, 28, 120–135. DOI: <http://dx.doi.org/10.15421/432411> [in Ukrainian].

VPN Unlimited (2024, 27 Sept.). Shcho take Kolaboratyvna Filtratsiia – Terminy ta vyznachennia [What is Collaborative Filtration – Terms and Definitions]. <https://www.vpnunlimited.com/ua/help/cybersecurity/collaborative-filtering> [in Ukrainian].

Dmytro Tkach

Doctor of Political Sciences,
Professor at the Department of Journalism,
«KROK» University of Economics and Law
(Kyiv, Ukraine)

RECOMMENDATION ALGORITHMS: HOW AI SHAPES OUR MEDIA PREFERENCES

Problem Statement. The rapid implementation of recommendation algorithms in digital media is radically transforming the structure of information consumption, shaping individualized media preferences of users. Personalization enhances convenience and audience engagement, but simultaneously intensifies the risks of information bubbles, manipulation, asymmetric data access, and reduced transparency in editorial policy.

Purpose/Objectives. The purpose of this article is to comprehensively analyze how AI-based recommendation algorithms shape users' media preferences, to identify their impact on editorial strategies and the information landscape, and to outline key ethical, social, and regulatory challenges. The objectives are: to describe the main types of algorithms and data sources, to examine their influence

on audience behavior and media business models, and to analyze risks to pluralism and trust.

Methods. The research is based on a combination of content analysis of scientific and industry publications, case analysis of global and Ukrainian online publications, as well as elements of comparative analysis of regulatory approaches to the use of AI in media. A structural-functional approach was applied to study the role of algorithms in the media system, along with critical discourse analysis regarding the ethical dimensions of personalization.

Results/Conclusions. It is demonstrated that recommendation algorithms based on collaborative and content-based filtering, as well as hybrid machine learning models, are becoming a central element of interaction between media and audiences, determining content visibility and news consumption trajectories. They contribute to increased engagement and monetization, but simultaneously narrow users' information horizons, intensify polarization, and complicate the separation of editorial decisions from automated ones. The conclusion emphasizes the necessity for transparency in algorithmic principles, labeling of personalized content, implementation of ethical standards in media organizations, and strengthening audience media literacy.

Novelty. The scientific novelty lies in examining recommendation algorithms in media not merely as a technical tool for optimizing user experience, but as a complex sociotechnical mechanism that reshapes the structure of the public sphere. The article combines analysis of the technological principles of AI operation with an assessment of their impact on editorial autonomy, media pluralism, and democratic processes, enabling a holistic approach to developing ethical and regulatory frameworks for the use of recommendation systems in journalism.

Keywords: Artificial intelligence, recommendation algorithms, content personalization, information bubbles, media preferences, machine learning, ethical risks in media.

Стаття надійшла 12.12.2025

Прийнято 03.03.2026

Опубліковано on-line 26.06.2026

Назар ФЕДОРАК

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-9243-1515>

кандидат філологічних наук,

доцент, доцент кафедри української літератури ім. акад. М. Возняка,

Львівський національний університет імені Івана Франка

(Львів, Україна)

nfedorak@ukr.net

УДК 001(=161.2):070(4)''18/20''

**УКРАЇНЬСЬКА НАУКА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ
ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ**

Преса НТШ у рецепції європейської журналістики (1873–1939): Вибрані твори / НАН України, ЛННБ України імені В. Стефаника, НДІ пресознавства. Львів, 2023. 552 с.

DOI 10.37222/2786-7552-2026-8-9

У рецензії проаналізовано збірник «Преса НТШ у рецепції європейської журналістики (1873–1939): Вибрані твори». Підкреслено його значення як джерела до історії української науки, преси та культурної комунікації. Особливу увагу звернено на відображення діяльності Наукового товариства імені Шевченка в європейському інформаційному просторі та на роль видання у вивченні транснаціональних інтелектуальних зв'язків.

Серед новітніх видань, присвячених історії української гуманітаристики й інтелектуальної культури, збірник «Преса НТШ у рецепції європейської журналістики (1873–1939): Вибрані твори», який упорядкували Василь Габор, Мар'яна Комариця та Лідія Сніцарчук, без сумніву, належить до праць особливої ваги. Уже сама назва книжки вказує на амбітність задуму: йдеться не

Для цитування: Федорак, Н. (2026). Українська наука в європейському інформаційному просторі. *Пресознавство*, 8, 169–173. Львів. <https://doi.org/10.37222/2786-7552-2026-8-9>

просто про історію Наукового товариства імені Шевченка чи навіть не лише про його пресову діяльність, а про висвітлення значно ширшої проблеми – функціонування української науки в міжнародному комунікативному просторі кінця XIX – першої половини XX століття.

Власне, це видання варто сприймати і читати не лише як тематичну антологію чи як корпус історико-журналістських матеріалів. Перед нами спроба реконструкції розлогої мережі культурних взаємозв'язків, у якій НТШ постає не локальним галицьким товариством, а одним із ключових інтелектуальних центрів бездержавної на той час України. У цьому сенсі книжка дуже показово руйнує старі уявлення про «провінційність» української науки в австро-угорський чи в міжвоєнний періоди бо зібрані матеріали переконливо засвідчують: українська гуманітаристика вже тоді повноцінно брала участь у складному процесі міжнародного обміну ідей, наукових дискусій, культурних репрезентацій і – так би мовити, матеріалізовано – рецензій.

Особливо важливо, що упорядники свідомо відмовилися від вузького бібліографічного підходу. Ідеться не про сухий покажчик публікацій чи механічне відтворення газетних згадок про НТШ. Збірник має значно складнішу та цікавішу структуру й завдання. Він, фактично, формує цілісний дискурсивний простір, у якому можна простежити, як європейська преса: польська, німецька, чеська, хорватська й ін. – реагувала на діяльність Товариства, на його видання, наукові серії, на окремі праці та на інтелектуальний чин провідних постатей української науки.

У цьому контексті необхідну навігаційну роль відіграє вступний текст «Від упорядників», який не тільки окреслює структуру книги та принципи добору опублікованого в ній матеріалу. Тут читачеві запропоновано певну методологічну оптику знайомства з наявним корпусом текстів і його використання з власною чи то суто пізнавальною, чи дослідницькою метою. Упорядники наголошують роль преси як механізму культурної комунікації та інструмента міжнародної легітимації науки. І цей аспект особливо актуалізує завдання сучасної української гуманітаристики воєнного періоду XXI століття, коли триває боротьба за нашу національну ідентичність, за право на нашу національну спадщину і за утвердження (а для московського ворога – за зник-

нення) окремішньої української культурної тяглости. Преса в рецензованому виданні постає не як інформаційне тло наукового процесу, а як один із його активних учасників. Показано, як через рецензії, хроніки, повідомлення та полемічні тексти формувався міжнародний образ української науки, а водночас у Європі відбувалося становлення розуміння України як особного культурного й інтелектуального простору.

Хронологічні межі видання: від 1873 до 1939 року – також мають принципове значення. Вони майже повністю охоплюють період діяльності НТШ як головної української наукової інституції в Галичині. Саме в той час Товариство спершу перетворювалося з локального культурного об'єднання на амбітну наукову інституцію, а відтак дедалі повніше усвідомлювало та позиціонувало себе як структуру, що, фактично, брала на себе місію національної академії наук бездержавного й усе ще підімперського (включно з колонізацією в межах СРСР) народу. І дуже симптоматично, що цей процес не лише проявляв себе у внутрішньому українському дискурсі, а й відображався у європейському інформаційному просторі.

Особливо цікаво простежувати, як змінювалися тональність і характер рецепції НТШ в різні періоди. Якщо ранні згадки найчастіше мали форму інформаційних повідомлень про певні заходи нового наукового товариства, то згодом дедалі частіше з'являються розлогі рецензії, аналітичні огляди, оцінки окремих наукових серій і публікацій окремих персоналій. Це засвідчувало не лише поступове зростання авторитету НТШ, а й послідовне входження української науки в міжнародний академічний обіг.

Для істориків літератури та культури особливу вагу мають матеріали, пов'язані з рецепцією діяльності Івана Франка, Михайла Грушевського, Володимира Гнатюка й інших провідних діячів НТШ. Збірник дозволяє побачити їх не лише як «внутрішньоукраїнських» дослідників, а і як учасників загальноєвропейського інтелектуального процесу. Особливо це стосується І. Франка, чия діяльність у межах НТШ: редакторська, літературознавча, фольклористична, медієвістична – здобувала доволі значний резонанс у слов'янському та центральноєвропейському середовищі.

Не менш важливо є й те, що рецензоване видання дає змогу по-новому поглянути на саму історію українського пресознавства. У традиційній історії науки пресу часто трактують як допоміжний матеріал чи функцію – джерело фактів, дат чи рецензій. Натомість у цій книзі вона постає як окремий культурний механізм, що формував інтелектуальні ієрархії, впливав на наукову репутацію і навіть визначав масштаби міжнародної присутності тієї чи іншої національної культури. У цьому сенсі видання робить внесок не лише в історію НТШ, а й у сучасні студії культурної комунікації, а також транснаціональної історії знання.

Варто звернути увагу й на географію представлених матеріалів. Вона виразно демонструє, що НТШ функціонувало у просторі Центрально-Східної Європи як активний учасник міжкультурного діалогу. Польські, чеські, хорватські, австрійські чи німецькі часописи не лише інформували про діяльність Товариства, а й залучали його напрацювання до актуальних тогочасних дискусій про слов'янські культури, національні рухи, фольклор, історію та мовознавство. Тож «Преса НТШ у рецепції європейської журналістики (1873–1939)» допомагає реконструювати не лише історію української науки, а й саму структуру центральноєвропейського інтелектуального простору модерної доби.

Ще раз повертаючись до болючого контексту сучасної московсько-української війни, наголошу промовисте звучання цього видання, – бо ж зібрані тут матеріали переконливо засвідчують, що українська наука та культура були органічною частиною європейського інтелектуального світу задовго до сучасних політичних декларацій про «європейський вибір». Книга, фактично, документує історичну тяглість цієї приналежності, набуваючи не лише академічного, а й символічного значення.

Окремо слід пошанувати ретельну джерельну працю упорядників. Пошук і систематизація матеріалів такого типу потребують виняткової уваги, фахової компетенції та багаторічної роботи з архівами й періодикою. Особливо цінним є прагнення зберегти автентичність текстів і водночас зробити їх доступними для сучасного читача через належний коментарний апарат і чітку структуру видання.

Безперечно, книга «Преса НТШ у рецепції європейської журналістики (1873–1939)» відкриває широкі перспективи для подальших досліджень. Вона може стати основою для нових праць

із історії української науки, історії журналістики, франкознавства, студій пам'яті, історії культурної дипломатії, транснаціональної гуманітаристики. Проте найважливіше либонь полягає в тому, що це видання спокійно і переконливо демонструє: історія української культури – це історія не ізольованої периферії, а постійного й активного діалогу з Європою. Саме тому рецензовану книгу я схильний трактувати не лише як важливе джерельне видання, а як концептуально значущу працю, що має потенціал впливу на сучасне розуміння місця української гуманітаристики в загальноєвропейському культурному процесі.

Nazar FEDORAK

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-9243-1515>

PhD in Philology,
Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Ukrainian Literature name dafter
Academician M. Voznyak,
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine)
nfedorak@ukr.net

**UKRAINIAN SCIENCE
IN THE EUROPEAN INFORMATION SPACE**

The Press of the Shevchenko Scientific Society in the Reception of European Journalism (1873–1939): Selected Works / National Academy of Sciences of Ukraine, Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv, Scientific Research Institute of Press Studies. Lviv, 2023. 552 pp.

The review examines the collection The Press of the Shevchenko Scientific Society in the Reception of European Journalism (1873–1939): Selected Works. The publication is assessed as an important source for the study of the history of Ukrainian scholarship, the press, and cultural communication. Special attention is given to the representation of the Shevchenko Scientific Society in the European information space and to the contribution of the volume to research on transnational intellectual networks.

Стаття надійшла 11.05.2026

Прийнято 23.05.2026

Опубліковано on-line 26.06.2026

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ПРЕСИ. ІСТОРІЯ ЖУРНАЛІСТИКИ

<i>Дроздовська Олеся.</i> Журнал «Жіноча Доля» (Коломия, 1925–1939 рр.) і українські авторки з Китаю	3
<i>Наконечна Зоряна.</i> Тематичні домінанти культурно-освітніх матеріалів часопису «Наш Прапор» (Львів, 1932–1939 рр.)	33
<i>Середа Оксана.</i> Краєзнавчий журнал «Наша Батьківщина» (1937–1939 рр.) як успішний пресовий проект.....	44
<i>Терещук Ольга.</i> «Довкола Світу» за 13 місяців: ілюстрований додаток тижневика «Неділя» (Львів, 1930–1931 рр.)	62

ПЕРСОНІФІКОВАНА ІСТОРІЯ ПРЕСИ

<i>Брайлян Надія.</i> Псевдоандроніми та псевдогініми українських авторів ХІХ–ХХІ ст.: способи творення, кількісний та порівняльний аналіз	82
<i>Габор Василь.</i> Богдан Ігор Антонич – відкрито та incognito про Богдана Ігоря Антонича	97
<i>Комариця Мар'яна.</i> Катря Матейко у галицькій міжвоєнній пресі: духовний вимір публіцистики	122

МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ В ІСТОРИЧНОМУ ВИМІРІ

<i>Ткач Дмитро.</i> Алгоритми рекомендацій: як ШІ формує наші медіауподобання?.....	150
---	-----

РЕЦЕНЗІЇ

<i>Федорак Назар.</i> Українська наука в європейському інформаційному просторі	169
--	-----

CONTENTS

PRESS HISTORY. HISTORY OF JOURNALISM

<i>Drozdovska Olesia</i> . The magazine «Zhinocha Dolia» (Kolomyia, 1925–1939s) and ukrainian women authors from China	3
<i>Nakonechna Zoriana</i> . Thematic priorities of the cultural and educational materials in the newspaper «Nash Prapor» (Lviv, 1932–1939s)	33
<i>Sereda Oksana</i> . The local history magazine «Nasha Batkivshchyna» (1937–1939s) as a successful press project.....	44
<i>Tereshchuk Olha</i> . «Dovkola svitu» in 13 months: an illustrated supplement to the weekly «Nedilia» (Lviv, 1930–1931s)	62

PERSONIFIED HISTORY OF THE PRESS

<i>Brailian Nadiia</i> . Pseudo-andronyms and pseudo-gynonyms of Ukrainian authors from the 19th to the 21st centuries: methods of creation, quantitative and comparative analysis	82
<i>Gabor Vasyl</i> . Bohdan Ihor Antonych – openly and incognito on Bohdan Ihor Antonych.....	97
<i>Komarytsia Mariana</i> . Katriya Mateiko in the Galician Interwar Press: The Spiritual Dimension of Journalism	122

MEDIA COMMUNICATIONS: A HISTORICAL PERSPECTIVE

<i>Tkach Dmytro</i> . Recommendation algorithms: how AI shapes our media preferences.....	150
---	-----

REVIEWS

<i>Fedorak Nazar</i> . Ukrainian science in the european information space	169
--	-----

Національна академія наук України
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
Науково-дослідний інститут пресознавства
National Academy of Sciences of Ukraine
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
Research Institute for Press Studies

Пресознавство
Press Studies

Випуск 8
Issue 8

Редактор: *Ольга Катола*
Коректор: *Зоряна Наконечна*
Обкладинка: *Леся Квик*
Комп'ютерне верстання: *Надія Брайлян*

Підписано до друку 26.05.2026. Формат 60×84/16
Папір офсетний № 1. Наклад 50 пр.
Ум. друк. арк. 10,23
Надруковано з оригінал-макета